

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Andžej Vincelovič,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykis

Vadovas: dr. Sigitas Barakauskas
Recenzentė: doc. dr. Lina Mikalonienė

Vilnius
2017

TURINYS

ĮVADAS	2
1. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA	5
1.1. Neteisėti veiksmai	6
1.2. Kaltė	8
1.3. Priežastinis ryšys	9
1.4. Žala	11
2. SUTARTINĖS IR DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS PRIGIMTIS IR ISTORINĖ RAIDA	13
2.1. Sutartinės atsakomybės samprata	13
2.2. Deliktinės atsakomybės samprata	17
2.3. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės ištakos ir istorinė raida	20
2.4. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės raida Lietuvoje	23
3. SUTARTINĖS IR DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS SANTYKIS	26
3.1. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija	27
3.1.1. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos požymiai	27
3.1.2. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų analizė	29
3.2. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai	41
3.2.1. Reikalavimų konkurencija	43
3.2.2. Įstatymo konkurencija	46
3.2.3. Reikalavimo normų konkurencija	49
3.2.4. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdo prielaidos Lietuvoje	51
3.3. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo ypatumai teismų praktikoje	54
3.3.1. Konkurencijos draudimo principas teismų praktikoje	55
3.3.2. Ar asmuo turi teisę pasirinkti civilinės atsakomybės taikymo rūšį?	57
3.3.3. Sutartinės ar deliktinės atsakomybės prioritetas teismų praktikoje?	58
3.3.4. Teismo iniciatyva nustatant civilinės atsakomybės rūšį	62
3.3.5. Specifiniai sutartinės ir deliktinės atsakomybės klausimai teismų praktikoje	65
IŠVADOS	72
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	74
SANTRAUKA	83
SUMMARY	84

IVADAS

Civilinė atsakomybė – teisinės atsakomybės rūšis, visuma teisės normų, skirtų užtikrinti tinkamą teisinį apsaugos mechanizmą dėl neteisėtų veiksmų patirtos žalos kompensavimui. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – CK)¹ įpareigoja visus asmenis elgtis tokiu būdu, jog kitiems teisiniams gėriams nebūtų daroma žala. Visgi sunku įsivaizduoti, jog visuomenėje būtų išvengiama tam tikrų turtinių žalų ir teisinių ginčų dėl jų. Kasdien tarp asmenų yra sudaroma daugybė sandorių, yra sukuriami, keičiami ar nutraukiami (pabaigiami) konkretūs teisiniai santykiai, įvyksta begalė juridinių faktų, tad sparčiai plėtojantis turtinio ir neturtinio pobūdžio civiliniams teisiniams santykiams, vis labiau ryškėja poreikis apsaugoti civilinių teisinių santykių subjektų teises.

Teisės raida lėmė, kad prievolės iš esmės atsiranda pagal du pagrindus – iš sutarties ir iš teisės pažeidimo (delikto) (lot. *omnis enim obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto*), todėl civilinei atsakomybei būdingas dualizmas, t. y. jos skirstymas į sutartinę ir deliktinę atsakomybę. Iš esmės sutartinė ir deliktinė atsakomybės savaimė yra skirtingos, o teisinė raida lėmė skirtingas šių atsakomybių taikymo taisykles bei sąlygas. Tai suponuoja, jog šių atsakomybių taikymo teisės normos gali konkuruoti bei sukelti praktinių problemų siekiant jas tarpusavyje suderinti. Šioje vietoje labai svarbu užtikrinti veiksmingą bei teisingą civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymą, siekiant visapusiškai kompensuojant žalą nukentėjusiajam asmeniui.

Nagrinėjamos temos aktualumas siejamas su civilinės atsakomybės dualizmo prigimties ir esmės analize. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio kontekste ryškėja konkrečios civilinės atsakomybės rūšių konkurencinės situacijos, sąlygojančios atitinkamas pasekmes taikant vieną ar kitą civilinės atsakomybės rūšį. Jau nuo senovės Romos laikų laikoma, jog sutartinė ir deliktinė atsakomybės yra absoliučiai atskiros civilinės atsakomybės rūšys, tačiau praktikoje neišvengiama atvejų, kai sutartinė ir deliktinė atsakomybė yra sutapatinama. Todėl, kaip pažymi E. Ivanauskienė, itin svarbu spręsti sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykį, taip pat spręsti civilinės atsakomybės konkurencijos problemą, t. y. ar tik sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimas (kvalifikacija) gali lemti civilinės atsakomybės netaikymą konkrečioje situacijoje.² Lietuvos teisės doktrinoje didelis dėmesys konceptualiems sutartinės ir deliktinės atsakomybės tarpusavio santykio klausimams nėra skiriamas. Anot S. Selelionytės-

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

² IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Vilnius, Societal Innovations for Global Growth, 2012, p. 241.

Drukteinienės, Lietuvos teisės moksle kol kas nėra atlikta išsamių tyrimų konkurencijos problematikos klausimais.³ Visgi nagrinėjama tema yra aktuali sprendžiant sutartinės ir deliktinės atsakomybės koncepcinius klausimus bei analizuojant atsirandančias konkurencines situacijas. Teisės doktrinoje nėra sutariama, kuris konkurencijos sprendimo būdas yra efektyviausias, todėl doktrinos atstovų pateikiami pasiūlymai išlieka rekomendacinio bei alternatyvaus pobūdžio. Be teisės doktrinos mokslininkų (tiek lietuvių, tiek užsienio valstybių) pateiktų pozicijų bei siūlomų sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdų, itin svarbu ir reikšminga išnagrinėti teismų formuojamą praktiką civilinės atsakomybės dualizmo probleminiais klausimais. Faktinės aplinkybės bei konkretūs neteisėti veiksmai gali lemti tiek sutarties pažeidimą, tiek deliktą, todėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencinės situacijos neišvengiamos. Tokiais atvejais būtina įvertinti sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykį ir esamą teisės normų konkurenciją.

Ši egzistuojanti problematika suponuoja temos aktualumą, dėl ko ir buvo pasirinkta magistrinio darbo tema.

Darbo tikslas. Remiantis norminiais teisės aktais, teisės doktrina bei teismų praktika, išanalizuoti civilinės atsakomybės dualizmo pagrindumą bei sutartinės ir deliktinės atsakomybės tarpusavio santykį civilinės atsakomybės dualizmo kontekste.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti civilinės atsakomybės sampratą bei pagrindines civilinės atsakomybės taikymo sąlygas.

2. Atskleisti civilinės atsakomybės dualizmo prigimtį bei istorinę raidą, palyginti sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygas.

3. Pateikti konceptualias teisės doktrinos pozicijas sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio atžvilgiu, įvertinti teisės doktrinoje pateiktus pasiūlymus sprendžiant sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacijas.

4. Išanalizuoti teismų formuojamą praktiką sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo klausimais, įvertinti teismų taikomus sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdus.

Darbo objektas. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės prigimtis bei tarpusavio santykis. Šiame darbe civilinės atsakomybės rūšių prigimtis bei tarpusavio santykis nagrinėjamas analizuojant tik materialinės teisės normas, reglamentuojančias sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo pagrindą ir sąlygas, vertinamos teisės doktrinos atstovų

³ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija*. Vilnius: Justitia, 2008, 1(57), p. 2.

nuomonės šiais klausimais, analizuojamos teismų praktikos formuojamos taisyklės bei išaiškinimai sutartinės ir deliktinės atsakomybės tarpusavio santykio klausimais. Praktikoje dažni atvejai, kai galimas vienodas skirtingų materialinės teisės normų, reglamentuojančių ir sutartinę, ir deliktinę atsakomybę, taikymas, todėl svarbu išanalizuoti šių normų tarpusavio sąveiką. Šiame darbe nebus analizuojami procesiniai, taip pat nevertinami tarptautinės privatinės teisės probleminiai klausimai bei užsienio valstybių teismų sprendimai.

Tyrimo metodai. Šiame darbe atliekamas kokybinis tyrimas. Tyrimui atlikti buvo naudojamas sisteminės analizės metodas, kurio pagalba buvo apžvelgtos pagrindinės teisės normos, reglamentuojančios sutartinę ir deliktinę atsakomybę, įvertinta šių teisės normų sąveika. Taip pat buvo naudojamas istorinis lyginamasis metodas, apžvelgiant civilinės atsakomybės dualizmo užuomazgas bei raidą, atskirai apžvelgiant ir Lietuvos civilinės atsakomybės instituto vystymosi procesą. Lyginamuoju metodu buvo analizuojami tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių teisės doktrinos konceptualūs klausimai civilinės atsakomybės dualizmo kontekste, nagrinėjami teisės mokslininkų pasiūlymai sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijai spręsti. Šiame darbe daug dėmesio skirta praktinių problemų analizei, nagrinėjant teismų formuojamą praktiką sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo klausimais. Dokumentų analizės metodu buvo analizuojami Lietuvos teisės aktų bei teismų sprendimų turinys. Darbe taip pat buvo naudojami ir kiti tyrimo metodai: lingvistinis, loginis, apibendrinamasis metodai.

Darbo originalumas. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio tematikai bei susijusiems klausimams teisės akademikų nėra skiriamas didelis dėmesys. Išsamiau sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykį savo moksliniuose darbuose nagrinėjo Evelina Ivanauskienė bei Simona Selelionytė-Drukteinienė. Pagrindinės priežastys – suformuota bendra pozicija, jog konkurencija tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės negalima. Aptariamų klausimų originalumą sąlygoja naujausia teismų praktika, kuri pripažįsta, kad konkurencija tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės nėra išvengiama bei būtina spręsti susiklosčiusias konkurencines situacijas. Analizuojant šią temą didelis dėmesys skiriamas Lietuvos teismų praktikai, analizuojamos teisės doktrinoje išreikštos pozicijos, nagrinėjamos civilinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos.

Svarbiausi šaltiniai. Tyrimo tikslams įgyvendinti svarbiausias naudotas šaltinis yra Lietuvos teismų praktika. Analizuojant tyrimo objektą, buvo nagrinėjami aktualūs šiai tematikai Lietuvos Respublikos teisės aktai, taip pat nagrinėta nacionalinė bei užsienio teisės doktrina.

1. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA

Civilinė atsakomybė yra vienas iš būdų ginti pažeistas kitų asmenų teises. Asmens teisių gynimą galima apibrėžti kaip visumą priemonių, skirtų atkurti pažeistas teises, jas pripažinti, apsaugoti nuo gresiančių ir kartotinių tolesnių pažeidimų, pašalinti bet kokius teisę pažeidžiančius veiksmus, taip pat kompensuoti pažeidimu patirtą turtinę ir neturtinę skriaudą.⁴ Ginant pažeistas asmens turtines bei neturtines teises, valstybė yra numačiusi atitinkamų taikomų prievartos priemonių pažeidėjo atžvilgiu naudojimą, kurie pasireiškia per pažeidėjo turto atėmimo ar sumažinimo prizmę.

Doktrinoje civilinė atsakomybė yra priskiriama prie vienos iš teisinės atsakomybės rūšių, ji taikoma tada, kai prievolė neįvykdoma arba vykdoma netinkamai, prievolės pažeidimas daro žalą ne tik kreditoriui, bet dažnai ir platesniam asmenų ratui, nes pareigų neįvykdymas vienoje civilinės apyvartos grandyje gal sukelti nesklandumų didesnėje prekinės ir piniginės apyvartos grandyje.⁵ Siekiant atskirti civilinę atsakomybę nuo kitų teisinės atsakomybės rūšių paprastai yra nagrinėjami taikomų teisinių atsakomybių skirtumai, kurie pasireiškia dėl skirtingų atsakomybių taikymo tikslų, atsiradimo pagrindų (teisės pažeidimų pobūdžio), teisinių santykių sudėties, pažeidėjo kaltės sampratos ir pan.

Civilinės atsakomybės samprata tiesiogiai yra įtvirtinta CK 6.245 straipsnio 1 dalyje, kurioje civilinė atsakomybė apibrėžiama kaip turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius).

Civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių – sutartinė ir deliktinė. Toks civilinės atsakomybės skirstymas įtvirtintas įstatyminiu lygmeniu – CK 6.245 straipsnio 2 dalyje. Anot V. Mizaro, civilinė atsakomybė lemia tai, jog tarp šalių atsiranda nauji teisiniai santykiai, kurie yra pradinės (pirminės) prievolės pažeidimo teisinis padarinys, jeigu iki tol šalis siejo teisiniai santykiai (esant sutartinei atsakomybei su tam tikromis išimtimis ir esant deliktinei atsakomybei) arba esant deliktinei civilinei atsakomybei – nauja prievolė (naujas teisinis santykis).⁶ Taigi, civilinė atsakomybė yra vienas iš pažeistos teisės gynybos būdų, kuriai visais atvejais yra būdingas turtinis pobūdis – tam tikrų turtinių padarinių atsiradimas skolininkui bei atitinkamai tam tikra turtinė nauda kreditoriui.

⁴ MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 28.

⁵ AMBRASIENĖ, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 178.

⁶ MIZARAS, Vytautas. *Civilinės atsakomybės bendrieji klausimai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/tf/v.mizaras/dokumentai/PT_6tema.pdf>.

Kiekvienu atveju pažeidus tam tikrą prievolę, įstatymas numato pareigą žalą padariusiam asmeniui ją atlyginti. Būtent žodis *pareiga* tinkamiausiai apibrėžia civilinės atsakomybės atsiradimą ir jos taikymo pagrindą. Visais atvejais taikant civilinę atsakomybę, būtinos CK įtvirtintų pagrindinių civilinės atsakomybės taikymo sąlygų egzistavimas: neteisėti veiksmai, kaltė, priežastinis ryšys ir žala.

1.1. Neteisėti veiksmai

Neteisėti veiksmai, pirmiausia, suprantami kaip priešingi teisei veiksmai, nesuderinami su teisės aktuose nustatytais standartais ir pan. Veiksmų teisėtumas ar neteisėtumas turi būti nustatomas analizuojant jų santykį ne su pasekmėmis, o su teise – atsižvelgiant į tai, ar žalą sukėlusiais veiksmais yra ar nėra padaromas teisės pažeidimas, skiriami du žalos padarymo atvejai: teisėti padaryta žala ir neteisėtai padaryta žala.⁷ Civilinės atsakomybės taikymas yra siejamas su neteisėtų veiksmų atlikimu.

Iš esmės veiksmų neteisėtumas siejamas su asmeniui nustatytos teisinės pareigos laikymusi. Doktrinoje ir teismų praktikoje minima, kad teisinė pareiga gali būti nustatyta kaip draudimas, nurodymas, leidimas, suvaržymo ribų nustatymas ar dar kitaip, ji gali būti pažeidžiama suteikta teise naudojantis ne pagal paskirtį arba peržengiant leistinas teisės ribas, t. y. piktnaudžiaujant teise.⁸ Pasak V. Mikelėno, neteisėtas veiksmas civilinės teisės prasme turėtų būti aiškinamas kaip savo subjektinės pareigos pažeidimas ir atitinkamai kito asmens subjektinės teisės pažeidimas, sukėlęs tam asmeniui žalą. Pareigos pažeidimas (angl. *breach of duty*) laikytinas pagrindiniu veiksmų teisėtumo ar neteisėtumo nustatymo kriterijumi.⁹ Todėl neteisėtais veiksmais bus laikomi visi veiksmai, kuriais bus pažeidinėjami įstatymai, sutartys ar bendro pobūdžio pareiga elgtis rūpestingai.

Lietuvos teisinėje sistemoje už žalą atsakingo asmens neteisėti veiksmai yra vertinami pagal generalinio delikto taisyklę. Pagal šią taisyklę pareigos elgtis rūpestingai ir atidžiai, kad kitam asmeniui nebūtų padaryta žalos, pažeidimas reiškia neteisėtus veiksmus, kurie yra kaltės elementas.¹⁰ Generalinio delikto taisyklė suponuoja apie tai, kad vien kaltas asmens elgesys (pareigų nesilaikymas, bendros pareigos elgtis rūpestingai

⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 102.

⁸ AMBRASIENĖ, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 183; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Lit-Invest“ v. UAB „Paribys“, Nr. 3K-3-58/2009.

⁹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 106.

¹⁰ MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 45.

nesilaikymas, neteisėtumas) sukelia žalą ir tai yra pagrindas taikyti deliktinę civilinę atsakomybę¹¹. Ši civilinės atsakomybės taikymo sąlyga gali pasireikšti tiek atsakingo asmens neteisėtu veikimu, tiek neteisėtu neveikimu. CK 6.246 straipsnio 1 dalyje be šių dviejų pasireiškimo būdų, taip pat prie neteisėtų veiksmų priskirtinas bendro pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai ir atidžiai pažeidimas. Kalbant apie sutartinę civilinę atsakomybę, neteisėti veiksmai pasireiškia visais atvejais, kai yra atliekami veiksmai nėra tie, kurių tikisi kita sutarties šalis, t. y. nėra įvykdoma sutartinė prievolė, sutartinė prievolė yra įvykdoma netinkamai (CK 6.256 straipsnio 2 dalis) arba yra praleidžiamas sutartinės prievolės įvykdymo terminas (CK 6.260 straipsnis). Panaši sutarties pažeidimo definicija yra įtvirtinta ir UNIDROIT principų 7.1.1 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad sutarties pažeidimu laikomas bet kokio įsipareigojimo pagal sutartį neįvykdymas, įskaitant netinkamą įvykdymą ar pavėluotą įvykdymą.¹² Taigi bendrai sutarties pažeidimą galima konstruoti tuo atveju, kai tarp to, kas sutartimi buvo pažadėta, ir tarp to, kas realiai įvykdyta, yra skirtumas ir tokiam skirtumui nėra jokio teisinio pateisinimo.¹³

Pats *neteisėtumas* šiuo atveju turi labai plačią sampratą. Lietuvos Aukščiausias Teismas (toliau – LAT) tai yra apibūdinęs, kaip bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai¹⁴ arba tiesiog kaip konkrečių teisės normų pažeidimus.¹⁵ Veiksmų teisėtumas ar neteisėtumas turi būti nustatomas analizuojant jų santykį ne su pasekmėmis, o su teise.¹⁶ Atlikus neteisėtus veiksmus yra padaroma konkreti žala nukentėjusiajam asmeniui, tokiu atveju atsiranda jau antroji civilinės atsakomybės sąlyga (žala). Neretai neteisėtų veiksmų rezultatas lemia ne tik atlygintinos turtinės žalos dydį, bet ir neturtinės žalos atlyginimo pagrindą.

Pažymėtina, kad *neteisėtumas* nėra preziumuojamas ir šią civilinės atsakomybės sąlygą būtina įrodyti. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog ieškovas turi įrodyti tris būtinas civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį tarp jų.¹⁷ Kaltė šiuo atveju yra preziumuojama, tačiau sprendžiant civilinės atsakomybės taikymo klausimą visais atvejais būtina vadovautis ir bendraisiais įrodinėjimo principais,

¹¹ MIZARAS, Vytautas. *Civilinės atsakomybės bendrieji klausimai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/tf/v.mizaras/dokumentai/PT_6tema.pdf>.

¹² UNIDROIT PRINCIPLES of international commercial contracts [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>.

¹³ KOFFMAN, L.; MACDONALD, E. *The law of contract*. Oxford: University press, 2007, p. 504.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje J. V. v. N. K., Nr. 3K-3-588/2005.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1996 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje V. B. v. B. L., Nr. 3K-221/1996.

¹⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 102.

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje JAV įmonė Autodesk Inc. v. UAB „Arginta“, Nr. 3K-3-422/2006.

pavyzdžiui, nereikia pamiršti, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 178 straipsnis numato, kad šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus ir atsikirtimus.¹⁸

1.2. Kaltė

CK 6.248 straipsnyje numatyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda tik esant asmens kaltei, išskyrus tuos įstatymo nustatytus atvejus, kai atsakomybė atsiranda be kaltės. Įvairūs teisės mokslininkai *kaltės* sąvoką apibrėžia skirtingai. Apie tai paminėjus yra ir S. Cirtautienė: vieni autoriai kaltę laiko prieštaringa ir net sofistinė kategorija, kurios turinį sunku nusakyti. Kiti kaltę tyčios forma vadina „chameleonu“, o klaidą pripažįsta viena iš kaltės formų. Treti kaltę laiko ne tik viena iš civilinės atsakomybės sąlygų, bet ir pagrindiniu civilinės atsakomybės principu.¹⁹ V. Mikelėnas teigia, kad kaltės laipsnį moraline prasme nulemia paties asmens tikėjimas, jo požiūris, o ne objektyvus jo veiksmų vertinimas.²⁰ CK 6.248 straipsnio 3 dalyje laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Toks kaltės apibrėžimas suponuoja, kad CK yra įtvirtinta objektyviosios kaltės samprata, priešingai nei, pavyzdžiui, baudžiamojoje teisėje, kur kaltė yra suprantama, kaip asmens psichinis (vidinis) santykis su daroma nusikalstama veika. Objektyviosios kaltės sampratą yra pabrėžęs ir LAT 2000 m. rugpjūčio 8 d. apžvalgoje, konstatavęs, kad civilinėje teisėje nėra svarbus žalą padariusio asmens veiksmų vidinis vertinimas. Į pirmąją vietą iškeliamas žalą padariusio asmens faktinio elgesio ir tam tikro elgesio standarto santykis.²¹ Taigi vertinant, ar padaręs žalą asmuo yra kaltas ar ne, žiūrima ne į jo psichologinę būklę, o į elgesį, remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (lot. *bonus pater familias*) elgesio standartu, t. y. kaltė nustatoma atsižvelgiant į objektyvius požymius, o ne į subjektyvius. Štai V. Mizaras nurodo, kaip yra nustatinėjama kaltė. Anot jo, yra lyginami du elgesio standartai: pirma, faktinis elgesys konkrečioje situacijoje ir, antra, hipotetinis protingo rūpestingo asmens objektyvaus elgesio standartas: jeigu yra šių dviejų elgesio modelių neatitiktis, turi būti

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁹ CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 69.

²⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 102.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos taikant įstatymus dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu, apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 13.

konstatuota kaltė.²² Kitaip tariant, V. Mizaras pabrėžia tai, kad asmens nesugebėjimas elgtis taip, kaip iš jo tikimasi, rodo šio asmens kaltę. Ne aišku tik tampa, kaip tiksliai apibrėžti protingojo asmens sąvoką, tad šis klausimas yra paliekamas teismų praktikai aiškinti, kadangi protingojo asmens elgesys konkrečioje situacijoje gali būti skirtingas ir priklausomas nuo įvairių aplinkybių.

Apskritai dėl kaltės privalu spręsti atsižvelgiant į prievolės pobūdį, šalių tarpusavio santykius, žalos padarymo aplinkybes, teisės aktuose, profesinės etikos taisyklėse, kituose šaltiniuose nustatytus elgesio standartus ir t. t.²³ Štai anglų mokslininkas L. Koffman pažymi, kad sutartiniuose teisiniuose santykiuose kaltė sutartinės civilinės atsakomybės atveju visiškai nėra akcentuojama, nes laikomasi pozicijos, jog pats sutarties pažeidimo faktas jau yra pakankamas pagrindas iš skolininko priteisti nuostolius kreditoriui.²⁴

Paprastai kaltė gali pasireikšti dviem būdais: tyčia, kai savo elgesiu kaltininkas sąmoningai siekia padaryti žalos ar leidžia sąmoningai žalai atsirasti, ir neatsargiais veiksmais, kai kaltininkas esant konkrečioms aplinkybėms elgiasi nepakankamai atidžiai ar rūpestingai. Kaltės pasireiškimo būdas turi tiesioginę įtaką nustatinėjant neturtinės žalos dydį.

1.3. Priežastinis ryšys

Ši civilinės atsakomybės sąlyga reiškia, kad atlyginami yra tik tie nuostoliai, kurie yra susiję su veiksmais, nulėmusiais kaltininko atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi kaltininko veiksmų rezultatu (CK 6.247 straipsnis). Kitaip tariant, ši nuostata išreiškia tiesioginę sąsają tarp neteisėtų veiksmų (priežasties) ir atsiradusių nuostolių ir/ar žalos (pasekmių). Anot V. Mikelėno, priežastinis skolininko elgesio ir nuostolių ryšys reiškia, kad skolininko veiksmai (neveikimas) buvo atlikti anksčiau nei atsirado nuostolių, o atsiradę nuostoliai yra skolininko elgesio rezultatas.²⁵ Priežastinio ryšio sąlyga yra reikalinga tam, kad būtų nustatytos civilinės atsakomybės ribos, t. y. tam, kad civilinė atsakomybė nebūtų pernelyg susiaurinta arba išplėsta vienu ar kitu atveju. V. Mikelėnas pabrėžia, kad labai svarbus yra teisingas priežastinio ryšio esmės supratimas, kadangi tas pats veiksmas gali sukelti ne

²² MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 47.

²³ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 340.

²⁴ KOFFMAN, L.; MACDONALD, E. *The law of contract*. Oxford: University press, 2007, p. 503.

²⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 338.

vieną pasekmę, jis gali tapti ištisos tolesnių veiksmų grandinės pradžia, todėl reikėtų išsiaiškinti, ar už visų tų veiksmų sukeltas pasekmės privalo atsakyti pirmojo veiksmo vykdytojas.²⁶ Vienas ryškiausių teisės teoretikų H. Kelzen teigė, kad teisės norma nustato tik tiesioginį priežastingumo ryšį tarp dviejų tos grandinės dalių – pirminės priežasties ir pasekmės.²⁷ Akivaizdu, kad H. Kelzen palaiko tiesioginės pasekmės teoriją, kurios šalininkai mano, kad asmuo turi atsakyti tik už tą žalą, kuri yra tiesioginė jo veiksmų pasekmė. Nukentėjusiajam asmeniui pakanka įrodyti, kad kaltininko elgesys yra nuostolių atsiradimo priežastis. Svarbu pabrėžti, kad didelio atotrūkio tarp kaltininko elgesio ir nuostolių neturi būti, t. y. nuostoliai neturi būti pernelyg tolimas neteisėto elgesio padarinys.²⁸

Pagal teisės doktriną ir formuojamą teismų praktiką priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima skirstyti į du etapus. Pirmame etape, taikant *conditio sine qua non* testą (ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija), nustatomas faktinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jei nebūtų neteisėto veiksmo. Antrame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėtų veiksmų (deliktinės atsakomybės ribas susiaurinanti priežastinio ryšio teorija).²⁹

Priežastinį ryšį, be abejo, gali sąlygoti kelios priežastys. Rusų mokslininkas V. Diakonov, nagrinėdamas šią temą, išskiria šiuos priežastinius ryšius: paprastus ir sudėtingus bei tiesioginius ir netiesioginius. Paprastas priežastinis ryšys, anot jo, tai grandinė neteisėtos veiklos veiksmų, sudėtingas – tai tarpusavyje susijusių situacijų grandinė, kurioje žalą sukelia kelių ar keliolikos skirtingų asmenų neteisėtų veiksmų visuma. Tiesioginį ryšį V. Diakonov apibūdina tokį ryšį, kuriame priežastis ir jos sukeltas rezultatas betarpiškai susiję, t. y. rezultatas iš karto atsiranda pasireiškus priežastiniam veiksmui, o netiesioginis priežastinis ryšys yra toks, kuris žalos sukėlimo metu pasireiškia netiesiogiai ir susideda iš kelių sudedamųjų dalių.³⁰

²⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 108.

²⁷ *ibidem*, p. 124.

²⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 338.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje A. Č., B. Č. v. M. M., Rokiškio rajono Savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-214/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. Vilniaus universiteto Santariškių klinika, Nr. 3K-3-556/2005.

³⁰ ДИАКОНОВ, Владимир В. *Гражданское право РФ (Общая часть) учебное пособие*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.allpravo.ru/library/doc99p/instrum959/>>.

Tačiau net ir nesant faktinio ryšio, teisinis priežastinis ryšys gali būti nustatomas ir to gali pakakti civilinei atsakomybei taikyti, kadangi 2000 m. civilinio kodekso 6.247 straipsnyje yra įtvirtinta lankstaus priežastinio ryšio doktrina.³¹ Teismų praktikoje taip pat nėra vienos nuomonės tarp priežastinio ryšio teorijų. LAT 1998 m. gegužės 15 d. apžvalgoje konstatavo, kad asmuo atsakingas tik už tą savo veiksmis padarytą žalą, kuri yra tiesioginė jo veiksmų pasekmė (pritariama tiesioginio priežastinio ryšio teorijai).³² 2000 m. LAT pateikė kitą poziciją dėl priežastinio ryšio sampratos: priežastinis ryšys gali būti tiesioginis, kai dėl teisinę pareigą pažeidusio asmens veiksmų žala atsirado tiesiogiai, ir gali būti netiesioginis, kai kaltininko veiksmis tiesiogiai nepadarytas neigiamas poveikis, bet sudarytos sąlygos žalai atsirasti.³³ Dėl to teismai vadovaujasi lankstaus priežastinio ryšio teorija, kiekvieną kartą atsižvelgdami į faktines bylos aplinkybes.

1.4. Žala

Teisės doktrinoje žala apibūdinama kaip nukentėjusiojo turtinio ar kitokio intereso pažeidimas, t. y. nukentėjusiojo turtiniai, ar kitokie praradimai, dėl kurių nukenčia jo turtinė padėtis ar padaromas neigiamas poveikis neturtiniams interesams.³⁴ Doktrinoje papildomai išskiriami šie žalos (nuostolių) požymiai civilinės atsakomybės prasme:

- 1) tai poveikis asmeninėms ar/ir neturtinėms vertybėms;
- 2) šis poveikis padaromas neteisėtais veiksmais;
- 3) poveikio rezultatas nukentėjusiam yra neigiamas;
- 4) jį galima įvertinti turtine išraiška;
- 5) su šiais juridiniais faktais įstatymas sieja prievolę atlyginti žalą.³⁵

Bendrai žala gali būti turtinė ir neturtinė. Turtinė žala yra siejama su konkrečių materialinių nuostolių padarymu. Neturtinė žala savo pobūdžiu yra asmeninė žala, t. y. ji tiesiogiai susijusi su asmeniu, neatskiriama nuo asmenybės ir priklauso nuo jo paties išgyventų emocijų.³⁶ Neturtinė žala gali pasireikšti fiziniu skausmu, dvasiniu išgyvenimu,

³¹ MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 70.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl LR CK 7 str., 7¹ str. ir LR visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 9.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos taikant paskirtų bausmių vykdymo atidėjimą, apžvalga. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 13.

³⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 341.

³⁵ AMBRASIENĖ, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 191.

³⁶ VERIKAS, Andrius. *Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sveikata*. Jurisprudencija, 2006, Nr. 11 (89), p. 63.

patirtais nepatogumais, dvasiniais ir emociniais sukrėtimais, reputacijos sumažėjimu, garbės ir orumo pažeidimu ir kt. Filosofijoje *žalos* sąvoka suprantama plačiau, nes ji nesiejama su padariniais. Kai kurių filosofų nuomone, teisių pažeidimas savaime yra žala.³⁷ LAT 2000 m. rugpjūčio 8 d. apžvalgoje yra pateikęs tokią žalos definiciją: neigiamas poveikis tam tikram teisės saugomam objektui (vertybei), kuris pasireiškia jo ekonominės ar ūkinės vertės sumažėjimu ar visišku praradimu.³⁸ CK 6.249 straipsnyje taip pat yra įtvirtinta žalos sąvoka: tai yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jei nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Teismų praktikoje yra laikomasi nuostatos, kad teisingas atlyginimas gali apimti kompensaciją tiek dėl realiai patirtų nuostolių (*damnum emergens*), tiek dėl galimų nuostolių ateityje (*lucrum cessans*).³⁹ Apibendrinamas tai, V. Mizaras dėl teisės pažeidimo patirtą žalą apibūdina kaip turimo turto sumažėjimą ir sutrukdytą būsiamam turto padidėjimui.⁴⁰ Prie žalos galima priskirti ir kitas išlaidas, pavyzdžiui, skirtas žalos prevencijai, žalos įvertinimui ir kt.

Atkreiptina, kad žala gali būti padaryta ne bet kokioms, o tik teisės ginamoms bei saugomoms vertybėms, kas reikštų subjektinės teisės pažeidimą, todėl už tai turi būti taikoma atsakomybė. Pažymėtina, kad skirtingai nei turtinė, neturtinė žala yra atlyginama tik įstatymo numatytais atvejais. Pasak V. Mikelėno, jeigu neturtinės žalos atlyginimas numatytas įstatyme, tai jo fakto ieškovas neturi įrodyti, šiuo atveju neturtinės žalos faktas preziumuojamas, todėl ieškovas turi pagrįsti tik reikalaujamos piniginės kompensacijos dydį.⁴¹ R. Volodko yra priešingos nuomonės, teigianti, kad būtų neteisinga kiekvieną kartą konstatavus neteisėtus atsakovo veiksmus automatiškai tenkinti reikalavimus dėl neturtinės žalos atlyginimo, visiškai eliminuojant neturtinės žalos, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, nustatymo būtinumą⁴².

Sutartiniuose teisiniuose santykiuose žala, pirmiausia, pasireiškia esant sutarties pažeidimui (sutarties neįvykdymui ar netinkamam įvykdymui), dėl kurio kita sutarties šalis patiria konkrečius nuostolius.

³⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 189.

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos taikant įstatymus dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu, apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 13.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baltic Agro“ v. antstolis J. K., Nr. 3K-3-41/2012.

⁴⁰ MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 70.

⁴¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 345.

⁴² VOLODKO, Renata. *Neturtinės žalos identifikavimo ir įrodinėjimo problemos*. Vilnius: Justitia, 2008, Nr. 2 (68), p. 32.

2. SUTARTINĖS IR DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS PRIGIMTIS IR ISTORINĖ RAIDA

Civilinės atsakomybės skirstymas į sutartinę ir deliktinę atsakomybę sąlygoja civilinės atsakomybės dualizmo egzistavimą. Civilinės atsakomybės dualizmas yra būdingas nuo romėnų teisės laikų.⁴³ Civilinės atsakomybės dualizmas reiškia, kad žalos atlyginimas gali pasireikšti dvejopai: esant sutartiniams teisiniams santykiams ir nesant sutartiniams teisiniams santykiams. Naujausioje teismų praktikoje yra suformuota, kad visų pirma civilinė atsakomybė, būdama teisinės atsakomybės rūšimi, gali atsirasti tik tada, kai asmens veiksmai nesiderina su teisės normų ar sutarties nustatytais elgesio taisyklėmis ir pareigomis.⁴⁴ Civilinės atsakomybės skirstymas į rūšis suponuoja apie esančius skirtumus tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės. Bendrąja prasme, deliktas – tai bendras civilinės teisės pažeidimas, sutartis – tai individualus teisės aktas, kuriuo sutarties šalys sukuria, pakeičia ar nutraukia civilinius teisinius santykius. Sutartis turi įstatymo galią sutarties šalims bei nustato specialias taisykles jų atžvilgiu. Galima pritarti E. Ivanauskienei, kuri, atsižvelgdama į principą *lex specialis derogat legem generalem* (liet. specialioji norma nugali bendrąją), teigia, kad sutarčių teisėje gali būti numatytos kitokios taisyklės, negu reguliuoja deliktų teisė.⁴⁵ Galimi atvejai, kai, tarp šalių egzistuojant sutartiniams teisiniams santykiams, vienai iš jų padaroma žala tokiais veiksmais, kurie nėra pripažįstami sutarties pažeidimu. Tokiu atveju teismų praktikoje sprendžiami klausimai dėl deliktinės atsakomybės taikymo.⁴⁶ Tačiau neatmestini atvejai, kai žalos padarymas gali atitikti tiek sutartinės pareigos, tiek bendrosios teisės aktuose numatytos pareigos pažeidimą.

2.1. Sutartinės atsakomybės samprata

Civilinėje apyvartoje sutartys yra itin svarbios. Sutartimis asmenys išreiškia savo valią sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius. Sutarties pažeidimo atveju viena iš sutarties šalių arba abi šalys negauna rezultato, kurio tikėjosi sudarydamos sutartį ir tokiu atveju yra patiriami nuostoliai. CK 6.245 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta sutartinės atsakomybės sąvoka – turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar

⁴³ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 209.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Anatara“ v. UAB „Limedika“, Nr. e3K-3-47-248/2017.

⁴⁵ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 244.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Anatara“ v. UAB „Limedika“, Nr. e3K-3-47-248/2017.

netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų (sumokėti baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Paprastai tariant, sutartinė atsakomybė yra taikoma sutartiniams nuostoliams atlyginti.

Nuo XIX a. sutartis buvo laikoma *lex specialis* deliktų teisės atžvilgiu, kadangi ji buvo skirta įgyvendinti laisvą sutarties šalių valią, o deliktų teisė užtikrina atsakomybės taikymą tik bendrųjų teisės aktuose nustatytų pareigų pažeidimo atveju.⁴⁷ Tokiai pozicijai pritartina dėl to, kadangi taikant civilinę atsakomybę, reikėtų atriboti pažeidimus, kuriuos padaro sutarties šalys ir pažeidimus, kuriuos padaro tarpusavyje nesusiję asmenys.

Sutartinį įsipareigojimą galima apibrėžti kaip pažadą, kurio reikia laikytis, o teisė turi užtikrinti šio pažado įvykdymą.⁴⁸ Šiai minčiai pritaria ir E. Ivanauskienė, teigdama, kad sutartis yra vykdytiną pažadas, kuris pagrindžia sutartinės atsakomybės ypatumus ir pateisina specialių taisyklių taikymą.⁴⁹ Manytina, kad *pažado* teorijos nereikėtų suabsoliutinti, kadangi deliktų teisės įtvirtinta bendrojo pobūdžio pareiga elgtis rūpestingai ir atidžiai taip pat laikytina tam tikru moraliniu pažadu elgtis pagal visuomenėje priimtus standartus. Garsus JAV teisės mokslininkas G. J. Postema patvirtina, kad pažeidėjo teorinis įsipareigojimas atlyginti neteisėtais veiksmais padarytą žalą yra laikomas jo moraliniu pažadu visuomenėje.⁵⁰

Kitas sutarties ypatumas – abipusis šalių pasitikėjimas. Ši teorija sutartį ir jos privalomumą taip pat grindžia moralinėmis kategorijomis.⁵¹ Pasitikėjimo teoriją galima pagrįsti ir deliktų teisėje. Pasitikėjimo apsauga daugelyje teisinių sistemų yra pagrindinis principas, kuris yra svarbus tiek esant sutartiniams santykiams, tiek jų nesant, kadangi pasitikėjimas yra esminė visuomenės gyvenimo sąlyga.⁵²

Nors iš esmės sutartis yra laisva šalių valios išraiška, tačiau šalių valią paprastai apriboja išoriniai faktoriai. E. Ivanauskienė atkreipia dėmesį, kad valios teorija negali pagrįsti sutarties kaip *lex specialis* taikymo deliktų teisės atžvilgiu, kadangi, pirma, laisvos valios teorijos įtaka mažėja, antra, sutartis yra ne tik sutarties šalių valios išraiška,

⁴⁷ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 244.

⁴⁸ CLARKE, P.; CLARKE, J.; ZHOU, M. *Contract Law. Commentaries, Cases and Perspectives*. Oxford: University Press, 2008, p. 13.

⁴⁹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 246.

⁵⁰ POSTEMA, Gerald J. *Philosophy and the Law of Torts*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 2.

⁵¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 19.

⁵² IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 247.

trečia, deliktinei prievolei taip pat yra reikšminga valia.⁵³ XIX-XX a. ėmė formuotis požiūris imperatyviomis teisės normomis riboti laisvą sutarties šalių valią bei tokiu būdu buvo daroma įtaką sutarčių teisei, kuomet įstatymai tapo sutartinės atsakomybės taikymo pagrindu.⁵⁴

Sutarties šalių ginčo atveju, paminėtinas teismų vaidmuo aiškinant sutartis, pildant jų spragas, sprendžiant atsiradusias kolizijas ir pan. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog tais atvejais, kai šalys skirtingai aiškina savo ketinimus pagal sutartį ir kai negalima jų nustatyti taikant subjektyvųjį sutarties aiškinimo būdą, taikytinas objektyvusis sutarčių aiškinimo būdas, t. y. sutartis aiškinama atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiškai šalims protingi asmenys.⁵⁵ Taigi teisėjai, sprenddami konkrečią situaciją, neturi pasikliauti vien tik subjektyviais šalių argumentais, o teismų išaiškinimai nebūtinai gali atitikti sutarties šalių valią. K. Sein sutinka, kad galimi teismų sutarčių sąlygų išaiškinimai nebūtinai atitiks tikruosius sutarties šalių tikslus bei jų subjektyvius motyvus sutarties sudarymo metu.⁵⁶ Net ir aiškiai išreikšta sutarties šalių valia sutarties sudarymo metu gali būti paneigta. Pavyzdžiui, net jeigu šalys numato baudą už konkretaus įsipareigojimo neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą, teismui suteikiama teisė paneigti šalių valią, sumažinant atlygintinos sumos dydį.⁵⁷ Kartu sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu, todėl būtina vadovautis ir CK 1.5 straipsnyje įtvirtintais bendraisiais teisės principais.⁵⁸ Tokia teismų praktika paneigia sutarčių teisės *lex specialis* principo taikymą delikto teisės atžvilgiu.

Kiekvienu konkrečiu ginčo atveju teismai aiškina šalių sutartis individualiai, tam tikri išaiškinimai ir taisyklės dėl sutartinės atsakomybės taikymo kuriamos *ad hoc* (liet. šiuo atveju). Teismų išaiškinimai visgi ne visada atitinka šalių ketinimus ir valią sudarant sutartį, ypač įvertinant ir tą aplinkybę, jog dažnai skiriasi skirtingų instancijų teismų sprendimai ir motyvai tais pačiais klausimais.

⁵³ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 244.

⁵⁴ LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 118.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje *Ukmergės rajono savivaldybė, UAB „Ukmergės šiluma“, UAB „Dainavos energetika“ v. UAB „Energijos taupymo centras“, UAB „Miesto energija“*, Nr. 3K-3-212/2012.

⁵⁶ SEIN, Karin. *Damage Arising from Defect in Object of Contract to Creditor's Absolute Legal Rights: Contractual or Delictual Liability?* Juridica International, 2005, Nr. 10, p. 55.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *J. S. v. S. G.*, Nr. 3K-3-192/2012.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „TAEM Urbanistai“ v. UAB „Toksida“, UAB „Sweco Lietuva“ ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra*, Nr. e3K-3-526-248/2016.

Teisės doktrinoje paprastai teigiama, kad sutarčių teisė gina lūkesčių interesą (angl. *expectation interest*), o deliktų teisė – tikrumo interesą (angl. *reliance interest*).⁵⁹ Lūkesčių interesas reiškia, kad šalis tikisi atsidurti tokioje padėtyje, kurioje būtų sutartį įvykdžius tinkamai, todėl sutartinės atsakomybės pirminis tikslas – užtikrinti, kad nukentėjusioji šalis tokioje padėtyje atsidurtų.⁶⁰ Šis principas dera su UNIDROIT principų 7.4.2 straipsnyje įtvirtinta visiškos kompensacijos (angl. *full compensation*) samprata.⁶¹

Atkreiptinas dėmesys, kad sutartinės atsakomybės atveju taip pat yra ginamas tikrumo interesas. Paprastai kreditoriai, gindami tikrumo interesą, prašo priteisti patirtas išlaidas, kurių jie nebūtų patyrę, jei sutartis nebūtų buvusi sudaryta. Pažymėtina, kad tikrumo interesas taikant sutartinę atsakomybę yra ginamas ir teismų praktikoje.⁶² Tikrumo intereso gynimas laikomas alternatyviu arba kumuliatyviu sutartinės atsakomybės pagrindu greta lūkesčių intereso gynimo.⁶³ Teismų praktikoje paprastai nėra pabrėžiama, koks interesas yra ginamas, tačiau yra nagrinėjama, kokius lūkesčius nukentėjusi sutarties šalis turėjo.⁶⁴ *A priori* peršasi išvada, kad lūkesčių interesas ginamas tuomet, kai kreditorius siekia kompensacijos nenutraukęs sutarties, o tikrumo interesas – kai sutartis dėl skolininko padaryto pažeidimo nutraukiama.⁶⁵

Sutartinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos yra išsamios ir aiškios, tačiau jos nereglamentuoja sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacijos. Teismų praktikoje sprendžiant dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės atribojimo, pažymima, kad pagal CK 6.189 straipsnio 1 dalį sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje nustatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai, tai reiškia, kad, neatsižvelgiant į tai, kokias nuostatas pažeidė – įstatymo ar sutarties, šalių atsakomybę laikytina sutartine.⁶⁶ Minėtoje teisės normoje nustatytas sutarties privalomumo ir

⁵⁹ TREITEL, Guenter H. *Remedies for Breach of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1988, p. 82-83.

⁶⁰ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1016.

⁶¹ UNIDROIT PRINCIPLES of international commercial contracts [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ferteksos transportas“ v. Baltarusijos Respublikinė unitarinė įmonė „Gamybinis susivienijimas“, „Belaruskalij“, Nr. 3K-3-273/2009.

⁶³ TREITEL, Guenter H. *Remedies for Breach of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1988, p. 83.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Forte baldai“ v. UAB „Neiseris“, Nr. 3K-3-70/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Telegausa“ v. UAB „TELE2“, Nr. 3K-3-176/2010.

⁶⁵ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1019.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“, Nr. 3K-3-327-687/2015.

vykdytinumo principas, kuriuo vadovaudamasis kiekvienas asmuo privalo tinkamai ir laiku vykdyti savo sutartines prievoles (CK 6.256 straipsnio 1 dalis), priešingu atveju atsiranda sutartinė civilinė atsakomybė už netinkamą prievolės įvykdymą (CK 6.256 straipsnio 2 dalis).

Remiantis CK ir LAT praktika⁶⁷, sutartinė atsakomybė kyla nustačius sutartinės civilinės atsakomybės sąlygų visetą – neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį neteisėtų veiksmų ir žalos ryšį bei kaltę (išskyrus atvejus, kai sutartinė atsakomybė kyla be kaltės).

2.2. Deliktinės atsakomybės samprata

Manoma, kad pati seniausia šiuo metu taikoma žalos kompensavimo sistema reglamentuojama deliktų teisės.⁶⁸ Deliktas buvo žinomas jau pirmajame Senovės Romos rašytiniame šaltinyje – XII lentelių įstatyme, deliktų teisė nuolat buvo tobulinama, ypač didelę reikšmę jos plėtrai padarė *lex Aquilia*.⁶⁹ Deliktas romėnų laikais buvo priskiriamas prie privatinės teisės pažeidimų, kai neatitinkančia teisės normų veikla siekiama padaryti žalą kitam asmeniui, jo šeimai ar turtui, ir tokia veikla sukurdavo prievolę atlyginti padarytą žalą.⁷⁰ Taigi, prievolė atlyginti padarytą žalą atsirasdavo tik pažeidus įstatyme įvardytą deliktą.

Deliktas (lot. *delictum*) – tai teisės pažeidimas, nusižengimas. Deliktinė atsakomybė yra kita civilinės atsakomybės rūšis. CK 6.245 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta deliktinės atsakomybės definicija – turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais. Pagal šią įtvirtintą sampratą galima teigti, kad deliktinė prievolė įgyjama savo veiksmis ir valia. Šios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje.⁷¹ Kaip pažymi J. Swanton, deliktinė prievolė kyla tais atvejais, kai asmuo savo noru pasirenka dalyvauti teisiniuose santykiuose.⁷²

⁶⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tikroji vaivorykštė“ v. AB „Lituanica“, Nr. 3K-3-52/2011.

⁶⁸ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1041.

⁶⁹ *ibidem*, p. 1042.

⁷⁰ МАКЕЕВ, В. В.; ГОЛОВКО, А. Г. *Частное право Древнего Рима*. Ростов на Дону: Издательский центр „Март“, 2002, p. 163, 177.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Office M3“ akcininkas D. V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.

⁷² SWANTON, Jane. *The Convergence of Tort and Contract*. Sydney Law Review, 1989, Nr. 12, p. 41.

Deliktinė atsakomybė yra daugialypis reiškinys: ji suprantama kaip turtinė prievolė, atsirandanti iš teisės pažeidimo, kartu ji yra ir vienas iš pažeistos teisės gynybos būdų.⁷³ Minėta, kad CK 6.263 straipsnyje yra įtvirtinta generalinio delikto doktrina, kuri reiškia, kad bet koks žalos padarymas laikoma deliktu, jei žalos padaręs asmuo neįrodo esant aplinkybių, dėl kurių jo civilinė atsakomybė negalima. V. Mikelėnas atkreipia dėmesį, kad taip yra įtvirtinama žalą padariusio asmens veiksmų neteisėtumo ir kaltės prezumpcija.⁷⁴ Deliktinė atsakomybė taikoma asmenims, padariusiems žalos kitiems, arba asmenims, atsakantiems už kitų asmenų ar už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą. Kiekvienas asmuo visada prisiima teisės aktuose numatytas pasekmes, jei nesilaiko teisės aktų reikalavimų. Deliktinę atsakomybę sukeltantys neteisėti veiksmai arba neveikimas yra asmens elgesys, pažeidžiantis bendruosius teisės principus, draudžiančius daryti žalą kitiems, neatitinkantis specialių įstatymo reikalavimų ir todėl lemiantis žalą.⁷⁵

Primintina, kad deliktinė atsakomybė gali kilti ir be kaltės, pavyzdžiui, statinių savininko (valdytojo) atsakomybė (CK 6.266 straipsnis), atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą (CK 6.267 straipsnis), atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą (CK 6.270 straipsnis). Žalą taip pat gali atlyginti asmenys, kurie yra nustatyti įstatymo, pavyzdžiui, darbdavių atsakomybė už darbuotojų padarytą žalą (CK 6.264 straipsnis), tėvų atsakomybė už nepilnamečių vaikų padarytą žalą (CK 6.275 straipsnio 1 dalis) ir pan. V. Mikelėnas tokią atsakomybę įvardina kaip netiesioginę.⁷⁶ Įstatymas taip pat gali įpareigoti atlyginti žalą, padarytą teisėtais veiksmais. Tokiu atveju nelaikoma, kad atsirado civilinė atsakomybė – yra tik pareiga atlyginti žalą.⁷⁷

Teisės teorijoje paprastai skiriamos dvi pagrindinės deliktinės civilinės atsakomybės funkcijos: kompensuojamoji ir prevencinė.⁷⁸ Kompensuojamoji funkcija pati savaime nurodo jos esmę – atlyginti visus padarytus nuostolius. Pasak C. P. Lewis, galutinis deliktinės atsakomybės tikslas – visiškos restitucijos pasiekimas.⁷⁹ Ši išreikšta pozicija atitinka *restitutio in integrum* (liet. atstatymas į seną padėtį) principą, kurio esmė – visiškas nuostolių atlyginimas, t. y. nukentėjusiajam asmeniui turi būti kompensuojama

⁷³ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1043.

⁷⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 366.

⁷⁵ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1043.

⁷⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 368.

⁷⁷ *ibidem*, p. 337.

⁷⁸ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1043.

⁷⁹ LEWIS, Colleen P. *Law of employment, practises and analysis*. London: Kogan Page, 1998, p. 301.

ties, kiek buvo prarasta bei siekiama nukentėjusiųjų asmenų grąžinti į padėtį, kurioje jis buvo iki patiriant žalą.

Prevenčinės funkcijos esmė – asmuo turi elgtis taip, kad nepadarytų žalos kitam. Žinojimas, kad padarytą žalą reikės atlyginti, skatina asmenį elgtis kiek galint rūpestingiau ir apdairiau.⁸⁰ Prevenčinė funkcija kildinama iš konkrečių civilinio kodekso straipsnių, reglamentuojančių civilinę atsakomybę: tiek iš CK 6.263 straipsnio, nustatančio visišką žalos atlyginimo principą deliktinės atsakomybės atveju ir kiekvieno asmens pareigą elgtis atsargiai ir rūpestingai⁸¹, tiek ir iš kitų straipsnių, pavyzdžiui, CK 6.252 straipsnio, kuris numato atvejus, kai draudžiama apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę – taip įtvirtinamas civilinės atsakomybės neišvengiamumo principas.⁸²

Absoliutus draudimas apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę, atsiradusią dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, aiškinamas ir viešosios tvarkos argumentais, ir sąžiningumo, teisingumo bei protingumo principais.⁸³ Užsienio teisės doktrinoje papildomai yra išskiriamos trys deliktinės atsakomybės funkcijos: elgesio standartų nustatymas, atsakomybės rizikos priskyrimas ir kompensavimas.⁸⁴

J. Swanton nurodo, jog deliktinė prievolė yra ne konkretaus asmens, bet viso pasaulio atžvilgiu (*in rem*), o sutartinė prievolė yra nukreipta į konkretų asmenį (*in personam*).⁸⁵ Teisės doktrinoje paprastai priimta šiuos principus taikyti, siekiant atskirti prievolinius teisinius santykius (*in personam*) nuo daiktinių teisinių santykių (*in rem*), bet ne deliktinę prievolę nuo sutartinės prievolės. I. Gilead papildė šią mintį, teigdamas, kad sutartines pareigas turi tik sutarties šalys, o bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigą – svetimi vienas kito atžvilgiu asmenys.⁸⁶ Nepaisant įdomios įžvalgos šiuo klausimu, tačiau tokia pozicijai nepritartina, kadangi deliktinės atsakomybės atveju pareiga atlyginti žalą kyla prieš konkretų asmenį, t. y. *in personam*, bet ne abstrakčiai. Atkreiptina, kad bendrojo pobūdžio pareiga taip pat yra taikoma konkretaus asmens ar asmenų grupės atžvilgiu. Pavyzdį pateikia E. Ivanauskienė, nurodydama, kad jei asmuo turi pareigą nepadaryti

⁸⁰ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1045.

⁸¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 366.

⁸² PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1047.

⁸³ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 348.

⁸⁴ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1046-1047.

⁸⁵ SWANTON, Jane. *The Convergence of Tort and Contract*. Sydney Law Review, 1989, Nr. 12, p. 41.

⁸⁶ GILEAD, Israel. *Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both, or In-Between?* Theoretical Inquiries in Law, 2002, Nr. 3(2), p. 516.

žalos kito asmens nuosavybei, tai ši pareiga yra tik tokių asmenų atžvilgiu, kurie turi nuosavybę.⁸⁷

Minėta, kad deliktų teisė gina tikrumo interesą (angl. *reliance interest*), kuris reiškia, kad asmuo tikisi išlikti tokioje padėtyje, kokioje yra, t. y. tikisi, kad padėtis nepablogės. Šis principas suponuoja deliktinės atsakomybės tikslą – grąžinti asmenį į tą padėtį, kurioje jis būtų likęs, jei nebūtų delikto.⁸⁸ Kitaip tariant, deliktine atsakomybe siekiama užtikrinti *status quo* (liet. padėtis, kuri yra).

Deliktinei atsakomybei, kaip ir sutartinei atsakomybei, taip pat būdingos visos keturios civilinės atsakomybės sąlygos, kurios yra visuotinai priimtinos ir taikomos daugelyje valstybių. Pavyzdžiui, PETL (Europos deliktų teisės principuose) taip pat įtvirtinamos analogiškos civilinės atsakomybės sąlygos: atlygintina žala, atsiradusi dėl neteisėtų veiksmų (2:101 straipsnis), priešastinis ryšys (3:101 straipsnis) ir kaltė (4:101 straipsnis).⁸⁹

Kompensaciją už patirtą žalą pagal deliktų teisę priteisia teismai (jeigu šalys nesutaria kitaip), todėl žalą patyręs asmuo turi įrodyti patirtų nuostolių dydį. Nuostoliais žalos asmeniui atvejais pripažįstamos turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų, į nuostolius taip pat įskaičiuojamos kitos protingos išlaidos, susijusios su žalos įvertinimu, nuostolių išieškojimu ir kt.⁹⁰

2.3. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės ištakos ir istorinė raida

Civilinės atsakomybės dualizmas yra vienas seniausių ir labiausiai paplitusių žalos atlyginimo modelių, kuris mokslinėje literatūroje yra apibrėžiamas santykiu tarp sutarties ir delikto.⁹¹ Sutartinės atsakomybės užuomazgos pastebimos jau net viename seniausių teisės šaltinių – Šumerų ir arkadų karaliaus Ur-Namo įstatymų 12 straipsnyje.⁹² J. Machovenko teigimu, deliktinė atsakomybė taip pat egzistavo ir tais laikais, tik to meto teisės doktrina to neįžvelgė ir tuo nesidomėjo.⁹³

⁸⁷ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 36.

⁸⁸ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1016-1017.

⁸⁹ *Principles of European Tort Law. Text and Commentary*. European Group on Tort Law, European Centre of Tort and Insurance Law. Springer Wien New York, 2005.

⁹⁰ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1047.

⁹¹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 242.

⁹² MACHOVENKO, Jevgenij. *Teisės istorija*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 49.

⁹³ *ibidem*, p. 90.

Pareiga elgtis gera valia kaip *bona fides* buvo žinoma jau romėnų teisėje. Tuo metu ji buvo laikoma etine koncepcija, kuri buvo taikoma tam tikrų specialių taisyklių pavidalu, kurių svarbiausia – *pacta sunt servanda*, kuri reiškė, kad pažadų ir sutarčių reikia laikytis.⁹⁴ Jau Gajaus Institucijose buvo įtvirtintas principas *omnis obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto* (liet. bet kuri pareiga kyla arba iš susitarimo, arba iš taisyklės).⁹⁵ Išskirdamas sutartį ir deliktą, kaip savarankišką prievolių atsiradimo pagrindą, Gajus nesiekė pabrėžti jų skirtumų, jis tiesiog aprašė atskirus deliktus.⁹⁶ Visgi galima teigti, kad civilinės atsakomybės užuomazgos sietinos su senovės Romos laikų private teise, kai buvo išskirti du skirtingi prievolių atsiradimo pagrindai. Pažymėtina, kad Gajus dėl pedagoginių priežasčių perėmė šį skirstymą iš Aristotelio „Nikomako etikos“, siekdamas padėti studentams suvokti privatinės teisės struktūrą.⁹⁷ Taigi būtent Aristotelis vienas pirmųjų išskyrė skirtingus civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindus. Kitaip tariant civiliniai teisiniai santykiai buvo suskirstomi į kylančius dėl šalių valios ir be šalių valios.⁹⁸

M. Jonaitis atkreipia dėmesį, kad romėnų *ius civile* apskritai nepripažino šiandien sutarčių teisės pamatą sudarančio kontraktinės laisvės principo, o laikėsi diametraliai priešingos pozicijos, kuri nusakoma kaip kontraktinis nominalizmas.⁹⁹ Bet koks susitarimas, kurio neapimdavo įstatyme išvardinti sutarčių tipai, *ipso facto* nebuvo traktuojamas kaip sutartis.¹⁰⁰ Vietoj delikto ir kontrakto, anot M. Jonaičio, archainė romėnų teisė *obligatio* kilmės šaltiniais laikė teisės pažeidimus (pavyzdžiui, neteisėtą žalos asmens sveikatai, reputacijai, turtui padarymą) ir teisėtus veiksmus (pavyzdžiui, paskolos sutarties – *nexum* sudarymą).¹⁰¹

Romėnų teisės suvokimas ir perėmimas, arba recepcija, tapo reikšmingu ir unikaliu Vakarų Europos viduramžių teisinio gyvenimo reiškiniu, lėmusiu, jog romėnų teisės normos, ypač dėl asmens statuso, civilinių deliktų, turto įgijimo, sutarčių ar nuostolių atlyginimo tapo daugelio Europos nacionalinių teisės sistemų mėgdžiojimo objektu.¹⁰²

⁹⁴ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 53.

⁹⁵ OLIVIER, Pierre. *The Tortification of Contract*. Acta Juridica, 2000, p. 283-299.

⁹⁶ GORDLEY, James. *Foundations of Private Law. Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*. Oxford: University Press, 2006, p. 160.

⁹⁷ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 242.

⁹⁸ MAKSIMAITIS, Mindaugas. *Užsienio teisės istorija*. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 285.

⁹⁹ JONAITIS, Marius. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 346.

¹⁰⁰ BERMAN, Harold J. *Teisė ir revoliucija. Vakarų teisės tradicijos formavimasis*. Vilnius: Pradai, 1999, p. 205.

¹⁰¹ JONAITIS, Marius. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 344.

¹⁰² MAKSIMAITIS, Mindaugas. *Užsienio teisės istorija*. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 114.

Būtent dėl romėnų teisės įtakos daugelyje paprotinių teisės sistemų jau nuo XIV amžiaus buvo pradėta išskirti sutartį ir deliktą, tačiau šio išskyrimo tikslas taip pat buvo tik klasifikavimas.¹⁰³

Griežtai civilinės atsakomybės išskyrimą į sutartinę ir deliktinę palaikė F. C. Savigny, kuris neabejodamas laikėsi tvirtos pozicijos, jog prievolės gali būti arba kylančios iš sutarčių, arba nesant sutartiniams teisiniams santykiams, o sutarties šalių reikalavimus dėl žalos atlyginimo F. C. Savigny laikė atskira kategorija, kuri negali prarasti savo sutartinės prigimties.¹⁰⁴ G. W. F. Hegelio nuomone sutartis yra suderinta skirtingų asmenų valia ir esminę reikšmę sutarčiai sudaryti turi ne poreikių tenkinimas, o laisva individo valia.¹⁰⁵

Akivaizdu, kad tuo metu buvo siekiama atskirti sutartinę atsakomybę nuo deliktinės, kadangi sutartinę atsakomybę apibrėžia sutarties sąlygos, o deliktinę – bendrosios teisės aktų normos, kurios taikomos visiems asmenims. Būtent tai akcentavo ir žymus JAV teisės doktrinos atstovas J. M. Feinman, pažymėdamas, kad sutartiniuose santykiuose atsakomybė buvo individo prisiimta sutartimi, priešingai negu deliktų teisėje, kur atsakomybę numatė teisinė sistema, neatsižvelgiant į asmens sutikimą.¹⁰⁶ Dėl formuojamos teisės doktrinos nuo XVIII-XIX a. įsitvirtino pozicija, jog sutartinės prievolės pažeidimas nėra deliktinė atsakomybė. Klasikinėje sutarties teorijoje pripažįstama, kad tik pats asmuo gali geriausiai nuspręsti, kas atitinka jo interesus, todėl jis yra laisvas sudaryti sutartį tokiais sąlygomis, kokiomis nori.¹⁰⁷ Esant tokiai sutarties sampratai, buvo laikoma, kad deliktinė atsakomybė kyla dėl įstatymuose nustatytų pareigų nevykdymų, neatsižvelgiant į asmens norą, o sutartinė atsakomybė kyla dėl pažado, išreikšto sutarties pavidalu, savanorišku sulaužymu.¹⁰⁸

XX a. pradžioje pastebimos valios teorijos įtakos mažėjimas, kurias lėmė naujos politinės ir socialinės idėjos (kolektyvizmas, gerovės valstybė, lygybė, sąžiningumas, žmogaus teisės, vartotojų apsauga).¹⁰⁹ Pasak A. van Aswegen, pradėjo formuotis požiūris, kuris neigė sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumus.¹¹⁰ Pavyzdžiui, buvo laikoma, kad nėra svarbu, ar asmuo pažeidžia rūpestingumo standartą vairuodamas automobilį ar

¹⁰³ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 243.

¹⁰⁴ *ibidem*, p. 243.

¹⁰⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 29.

¹⁰⁶ FEINMAN, Jay M. *The Significance of Contract Theory*. Cincinnati Law Review, 1990, Nr. 58, p. 1286.

¹⁰⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 20.

¹⁰⁸ CLARKE, P.; CLARKE, J.; ZHOU, M. *Contract Law. Commentaries, Cases and Perspectives*. Oxford: University Press, 2008, p. 9-10.

¹⁰⁹ FEINMAN, Jay M. *The Significance of Contract Theory*. Cincinnati Law Review, 1990, Nr. 58, p. 1288.

¹¹⁰ ASWEGEN, Annel van. *The Concurrence of Contractual and Delictual Liability for Damages: Factors determining Solutions*. Acta Juridica, 1997, p. 88.

vykdydamas sutartinį įsipareigojimą.¹¹¹ J. Gordley sutiko su išreikšta pozicija, pareikšdamas, kad XX a. teismai nebesivadovauja valios teorija, o linksta link sąžiningumo, o tai lemia poreikį taikyti tradicinius deliktų teisės institutus sutarčių teisėje.¹¹² Teismo atliekamas sutarčių sąlygų aiškinimas bei spragų užpildymas, anot J. Feinman, kvestionuoja sutarties šalių valios reikšmę, kadangi sutartis nebėra priklausoma tik nuo sutarties šalių valios.¹¹³ Kaip matome, tų laikų teisės doktrinoje ėmė vyrauti kritinė nuomonė sutarties ir delikto atskyrimo atžvilgiu.

Visgi šiuolaikinėje sutarčių teisėje vis didesnis dėmesys yra skiriamas tokiems mažai analizuotiems sutarčių teisės principams, kaip silpnesnės šalies apsaugos, sutartinio sąžiningumo apsaugos ir kitiems socialinio pobūdžio principams.¹¹⁴ Šiuolaikinėje teisės doktrinoje pripažįstama, kad negalimas griežtas sutarties ir delikto išskyrimas, kadangi yra sutarčių teisės aspektų, kuriems įtaką daro deliktų teisės vertybės ir standartai, kaip ir deliktų teisės aspektų, kuriems įtaką daro argumentai, paprastai priskirtini sutarčių teisei.¹¹⁵ Dabartinės tendencijos rodo, kad sutartinė ir deliktinė atsakomybė yra suartinama, o pats žalos atlyginimo mechanizmas funkcionuoja panašiais principais. Anot E. Klimo ir V. Jurgaičio, šiuolaikinėje sutarčių teisėje pabrėžiama, kad principai negali būti taikomi grynu ir griežtu pavidalu, jie negali būti absoliutinami, o privalo būti derinami vienas su kitu, atsižvelgiama į kitų principų daromą poveikį, sutarties prigimtį, susiklosčiusias aplinkybes.¹¹⁶ Tai, anot E. Ivanauskienės, lemia poreikį konkrečiu atveju, kuris patenka ir į sutartinės, ir į deliktinės atsakomybės taikymo sritį, ieškoti tokio sprendimo, kuris geriausiai atitiktų faktines aplinkybes bei šalių prisiimtų įsipareigojimų turinį.¹¹⁷

2.4. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės raida Lietuvoje

Lietuvoje, kaip ir kitose Europos valstybėse, sutartinė ir deliktinė atsakomybė nebuvo išskiriama nei pirmuoju kodifikacijos bandymu laikomame 1468 m. Kazimiero teisyne¹¹⁸, nei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestuose XV a. galiojusioje Magdeburgo

¹¹¹ FEINMAN, Jay M. *The Significance of Contract Theory*. Cincinnati Law Review, 1990, Nr. 58, p. 1292.

¹¹² SIEBURGH, Carla H. *Western Law of Contract. European Private Law: A Handbook*. North Carolina: Carolina Academic Press, 2009, p. 163.

¹¹³ FEINMAN, Jay M. *The Significance of Contract Theory*. Cincinnati Law Review, 1990, Nr. 58, p. 1287.

¹¹⁴ KLIMAS, E.; JURGAITIS, V. *Pareigos bendradarbiauti principo aiškinimas ir turinys šiuolaikinėje sutarčių teisėje*. Socialinių mokslų studijos, 2011, Nr. 3(1), p. 330.

¹¹⁵ ATIYAH, Patrick S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 2003, p. 1.

¹¹⁶ KLIMAS, E.; JURGAITIS, V. *Pareigos bendradarbiauti principo aiškinimas ir turinys šiuolaikinėje sutarčių teisėje*. Socialinių mokslų studijos, 2011, Nr. 3(1), p. 340.

¹¹⁷ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 134.

¹¹⁸ ANDRIULIS, V., et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 27.

teisėje¹¹⁹. Tik Pirmajame Lietuvos Statute (1529 m.) jau galima rasti deliktų teisės ištakų, kurio ne viename straipsnių, be kitų sankcijų, nustatyta pareiga atlyginti žalą, sužalojus ar nužudžius asmenį: atlyginti nukentėjusiajai šaliai žaizdas ir nuostolius arba sumokėti galvapingius nužudytojo giminėms.¹²⁰

Lietuvos istorinė raida lėmė, kad tam tikrais istoriniais laikotarpiais Lietuvoje buvo naudojamos kitų valstybių privatinės teisės aktais. Pavyzdžiui, Lietuvoje galioję Rusijos imperijos civiliniai įstatymai daug vietos skyrė prievolių teisei, reglamentavo prievolės, kylančias iš žalos padarymo (delikto) ir iš sutarčių.¹²¹ Iki įsigaliojant 1964 m. CK, civilinius teisinius santykius šalyje reglamentavo 1922 m. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas, kurio 130-151 straipsniuose buvo reglamentuotos prievolės iš sutarčių, o 403-415 straipsniuose – prievolės, atsirandančios dėl kitam padarytos žalos.¹²²

1964 m. buvo parengtas ir priimtas Lietuvos TSR CK¹²³, kurio 225-237 straipsniai reglamentavo atsakomybę už prievolių pažeidimą, o 483-510 straipsniuose buvo aptariamoms prievolėms, atsirandančioms dėl padarytos žalos, bet juose nebuvo pateikta deliktinės atsakomybės samprata.¹²⁴ Jau to laikotarpio privatinėje teisėje, nors ir nebuvo atskirtos sutartinės ir deliktinės atsakomybės sąvokos, tačiau sutartinė ir deliktinė atsakomybė buvo išskiriamos, kaip atskiros civilinės atsakomybės rūšys. Atkreiptinas dėmesys, kad 1964 m. CK nebuvo numatyta, kaip turėtų būti sprendžiama sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacija. M. A. Smirnovos teigimu, Rusijoje sovietiniu laikotarpiu vyravo neigiamas požiūris į galimybę rinktis sutartinę ir deliktinę reikalavimą.¹²⁵ Teismų praktikoje buvo laikomasi pozicijos, kad jeigu faktinės aplinkybės leidžia reikšti reikalavimą dėl sutartinės atsakomybės taikymo, tai reikalavimas dėl deliktinės atsakomybės yra negalimas.¹²⁶

V. Pakalniškis išskiria, kad pagrindiniai socialistinės ideologijos imperatyvai, nulėmę socialistinės civilinės teisės principus ir reglamentavimo metodus, buvo šie: privatinės teisės neigimas; visuomenės interesų iškėlimas virš asmens; privatinės nuosavybės

¹¹⁹ ANDRIULIS, V., et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 93.

¹²⁰ VALIKONYTĖ, I.; LAZUTKA, S.; GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga, 2001, p. 195-207.

¹²¹ ANDRIULIS, V., et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 396.

¹²² Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1951, p. 57-63, 124-127.

¹²³ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 13.

¹²⁴ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1964, Nr. 19-138.

¹²⁵ СМІРНОВА, Марія А. *Соотношение договорной и деликтной ответственности в гражданском праве Российской*. Юридические лица: Ответственность за нарушение обязательств, Институт государства и права РАН; МЗ Пресс, 2004, p. 172.

¹²⁶ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 189.

uždraudimas; nuosavybės teisės ir sutarties laisvės ribojimas; juridinių asmenų civilinio teisinio subjektiškumo ribojimas, nustatant visiems juridiniams asmenims specialųjį teisnumą; draudimas turėti nedarbo pajamas, t. y. užsiimti privačia ūkine ar komercine veikla; paveldėjimo teisės ribojimas ir pan.¹²⁷ Todėl, pasak V. Mikelėno, Lietuvos 2000 m. civilinis kodeksas, be abejo, yra materialiosios kodifikacijos pavyzdys, nes buvo būtina sukurti naujas taisykles, kurios atitiktų iš esmės pasikeitusias visuomenės ideologinio, politinio, ekonominio, socialinio, kultūrinio ir kt. gyvenimo sąlygas.¹²⁸ Šiuo metu galiojantis civilinis kodeksas turinio atžvilgiu atitinka šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijas, kuomet įstatymų leidėjai, priėmę naująjį civilinį kodeksą, lyg burtininko mostu perkėlė Lietuvos visuomenę į visiškai kitą kultūrinę erdvę.¹²⁹

Civilinės atsakomybės dualizmą įstatymiškai tvirtino tik naujasis CK. Lietuvoje iki 2000 m., kai buvo priimtas CK, civilinės atsakomybės samprata nebuvo apibrėžiama. Lietuvos teritorijoje galioję civiliniai įstatymai reglamentavo civilinės teisinės atsakomybės santykius tam tikra apimtimi, bet juose nebuvo atskiro civilinės teisinės atsakomybės apibrėžimo.¹³⁰ Iki priimant CK, *deliktinės atsakomybės* sąvoka nebuvo vartojama, tiesiog buvo išskiriamos sutartinės ir nesutartinės prievolės dėl padarytos žalos.¹³¹ Tačiau sąvoka buvo vartojama teismų praktikoje.¹³²

Anot V. Pakalniškio, Lietuvos valstybė, paminėjusi savo tūkstantmetį, ankstyvuojau istoriniu laikotarpiu sukūrusi teisinės minties šedevrus – Lietuvos Statutus, vėlesniame savo raidos etape, kai Vakarų Europos valstybės kūrė kodifikuotus civilinės teisės aktus – civilinį kodeksą, sukurti savo teisės dėl visiems gerai žinomų aplinkybių neturėjo galimybių.¹³³ Taigi Lietuvos teisinės sistemos raida buvo daug kartų sustabdyta dėl įvairių okupacinių laikotarpių, kas turėjo tiesioginės įtakos visai teisinei kultūrai ir teisinės sistemos vystymuisi.

¹²⁷ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 14.

¹²⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 40.

¹²⁹ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 18.

¹³⁰ *ibidem*, p. 969.

¹³¹ KUČINSKAS, L.; PAKALNIŠKIS V.; RASIMAVIČIUS, P., et al. *Tarybinė civilinė teisė*. T.2. Vilnius: Mintis, 1988, p. 207.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę apžvalga“. *Teismų praktika*. 1997, Nr. 6.

¹³³ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 13.

3. SUTARTINĖS IR DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS SANTYKIS

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykis ypač ryškus tais atvejais, kai tarp asmenų egzistuoja sutartiniai teisiniai santykiai ir vienai iš šalių yra padaroma žala, kuri laikytina tiek sutarties pažeidimu, tiek deliktu. Tokiu atveju iškyla sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos problema, t. y. situacija, kai galima taikyti ir sutartinę, ir deliktinę atsakomybę. Nacionalinėje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje tokiam reiškiniui įvardinti naudojamos šios sąvokos: civilinės atsakomybės rūšių konkurencija¹³⁴, sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija¹³⁵, deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija¹³⁶ arba naudojama deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sąvoka, neapibrėžiant jos turinio¹³⁷ ir pan. Sprendžiant šią problemą, būtina atsakyti į klausimus: kurios atsakomybės rūšies taisyklėms dera remtis atlyginant žalą, ar egzistuoja pasirinkimo teisė, o jei taip – kam ji priklauso.¹³⁸

Tradiciskai yra įsitvirtinęs požiūris, kad sutartis ir deliktas yra iš esmės skirtingi ir nesuderinami vienas su kitu.¹³⁹ Teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, kad civilinės teisės teorijoje skirtumas tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės yra fundamentalus.¹⁴⁰ Esant tokiai situacijai, būtina nagrinėti sutartinės ir deliktinės atsakomybės tarpusavio santykį. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos problema gali būti laikoma susijusia su civilinės atsakomybės dualizmu, kuris yra pagrįstas sutartinės ir deliktinės atsakomybės išskyrimu į sutartinę ir deliktinę civilinę atsakomybę. Ir nors CK įtvirtintos atskiros civilinės atsakomybės rūšys suponuoja, kad konkurencijos tarp šių atsakomybių negali būti, tačiau praktikoje kyla nemažai klausimų, kuri civilinės atsakomybės rūšis turėtų būti taikoma vienu ar kitu atveju. Tam, kad atsakyti į šiuos klausimus, būtina

¹³⁴ MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015; MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 60.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje G. S. v. UAB „Biliety pasaulis“, UAB „Lasteka“, Nr. e3K-3-492-313/2015; IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“, Nr. 3K-3-327-687/2015.

¹³⁸ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1010-1011.

¹³⁹ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija*. Vilnius: Justitia, 2008, Nr. 1(57), p. 2.

¹⁴⁰ METTARLIN, Daniel N. *Contractual and Delictual Responsibility in Quebec the Rediscovery in Contract*. McGill Law Journal, 1961, Nr. 8(1), p. 38.

išnagrinėti sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos atsiradimo prielaidas, požymius bei šių atsakomybių skirtumus.

3.1. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija

Civilinės atsakomybės dualizmas, kaip minėta, yra teisės istorijos palikimas, formavęsis nuo romėnų teisės laikų. Šiuolaikinėje teisėje dėl tradiciškai susiformavusio civilinės atsakomybės dualizmo, sunku suvokti civilinės atsakomybės unififikavimą, kadangi sutarties pažeidimas reiškia *pacta sunt servanda*, o deliktas – *neminem laedere* principų pažeidimą, o tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto atveju atsakomybė yra kildinama iš įstatyme numatytos pareigos nepažeisti šių principų.¹⁴¹ Tačiau tai nereiškia, kad yra paneigiama vieningos civilinės atsakomybės idėja. Kaip nurodo E. Ivanauskienė, civilinės atsakomybės teisės norma nediferencijuoja sutartinės ir deliktinės atsakomybės, todėl *a priori* suponuoja prielaidą, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje nekyla skirtingo rezultato problema, kadangi nepaisant pažeidimo rūšies taikoma viena civilinė atsakomybė.¹⁴² Problema iškyla, kai tapačioje situacijoje tarpusavyje susiduria sutartinė ir deliktinė atsakomybė, kadangi tiek viena, tiek kita civilinės atsakomybės rūšis numato skirtingas atsakomybės taikymo sąlygas ir atitinkamai jų taikymo pasekmes.¹⁴³

3.1.1. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos požymiai

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija, pirmiausia, atsiranda tada, kai tais pačiais veiksmais yra pažeidžiama ne tik konkreti sutartis, bet ir bendroji pareiga nepadaryti žalos kitiems. Pritartina S. Selelionytei-Drukteinieni, kuri deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurenciją įvardina situacija, kuomet tarp šalių egzistuojant sutartiniais santykiams, viena iš šalių padaro sutarties pažeidimą, kuris taip pat laikytinas deliktu, tai situacija, kai galima taikyti ir sutartinę, ir deliktinę atsakomybę.¹⁴⁴ V. Mizaro teigimu, civilinės atsakomybės rūšių konkurencija laikytina tai, kai dėl teisės pažeidimo atsiradusios žalos tam tikrais atvejais būtų galima reikalauti grindžiant ieškinio dalyką skirtingu teisiniu pagrindu – arba deliktinės civilinės atsakomybės, arba sutartinės

¹⁴¹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 135.

¹⁴² *ibidem*, p. 138.

¹⁴³ DEAKIN, S.; JOHNSTON, A.; MARKESINIS, B. *Tort Law*. Sixth Editon. Oxford: Clarendon Press, 2008, p. 19-20.

¹⁴⁴ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1010-1011.

civilinės atsakomybės normomis, nesvarbu, buvo padarytas sutarties pažeidimas ar deliktas.¹⁴⁵ V. Mikelėnas sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurenciją paprastai įvardina atvejais, kai galimas ir sutartinės, ir deliktinės civilinės atsakomybės taikymas.¹⁴⁶

E. Ivanauskienė, kalbėdama apie sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos požymius, pabrėžia, kad vienu svarbiausiu deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijos požymių yra bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo ryšys su sutartiniais santykiais.¹⁴⁷

Atkreiptinas dėmesys, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija galima tik tais atvejais, kai pats deliktas gali būti susijęs su sutartiniais santykiais. Pasak austrų mokslininko H. Koziol, sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija nekyla, jeigu sutartis neturi jokios įtakos deliktui, ir kaip pavyzdį nurodo nuomininko padarytą žalą nuomininkui dėl eismo įvykio.¹⁴⁸

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos situacijoje, kuomet neteisėti veiksmai atitinka ir sutarties pažeidimą, ir deliktą, įstatymo leidėjo nustatyti civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių skirtumai gali lemti skirtingą rezultatą, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės rūšį.¹⁴⁹ Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos problemos sprendimas nėra savitikslis ir grynai teorinis.¹⁵⁰ Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos problema itin aktuali, kai tie patys neteisėti veiksmai, esant skirtingoms aplinkybėms, gali būti skirtingai vertinami. Pavyzdžiui, E. Ivanauskienė nurodo, kad užsienio valstybėse pastebima tendencija, kuomet įstatymų leidėjas keičia prievolių teisės reglamentavimą, siekdamas išvengti sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų ir tokiu būdu švelnindamas sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problematiką.¹⁵¹

Teisės doktrinoje nurodoma, kad jeigu sutarties pažeidimas suteikia teisę į nuostolius tiek sutarties pažeidimo, tiek delikto pagrindu, problema yra ta, jog ne aišku, ar šie

¹⁴⁵ MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 57.

¹⁴⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius, Justitia, 1995, p. 51.

¹⁴⁷ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 55.

¹⁴⁸ KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Jan Sramek Verlag KG Wien, 2012, p. 103.

¹⁴⁹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 62.

¹⁵⁰ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1011.

¹⁵¹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 63.

pagrindai koegzistuoja, ar sutartinis reikalavimas turi pirmenybę.¹⁵² Taigi, nors civilinės atsakomybės esminis principas yra vienodo rezultato siekimas, tačiau egzistuojantis civilinės atsakomybės dualizmas išryškina skirtingas sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo sąlygas bei kitas aplinkybes.

Pavyzdžiui, pablogėjus sveikatai netinkamai teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, gali kilti klausimas, kurią iš dviejų skirtingų ir potencialiai konkuruojančių civilinės atsakomybės formų taikyti: ar atsakomybę, kylančią iš sutarties (it. *responsabilita contrattuale*), kai pažeidžiama kreditoriaus teisė gauti tinkamą ir tikslią paslaugą, dėl kurios buvo susitarta, ar deliktinę atsakomybę (it. *responsabilita extracontrattuale*), kylančią iš absoliučios teisės į fizinį integralumą, nepaisant prieš tai egzistavusio sutartinio santykio.¹⁵³ Kiti klasikiniai pavyzdžiai būtų, kai nuomininkas padaro žalos išnuomotam turtui, kai vairuotojas padaro žalos keleivių sveikatai ir pan. Tokiais atvejais atsiranda tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taikymo galimybės.

3.1.2. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumų analizė

Minėta, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymas yra grįstas skirtingomis sąlygomis ir aplinkybėmis, kurios lėmė civilinės atsakomybės dualizmo formavimąsi. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymas iš esmės skiriasi, kaip ir skiriasi jų taikymo pasekmės, todėl svarbu išnagrinėti skirtumus tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės.

3.1.2.1. Skirtingi ginami interesai

Iš pirmo žvilgsnio galima teigti, kad sutarčių teisė paprastai gina turtinį asmens interesą, o deliktų teisė – absoliučias asmens teises. S. Litvinoff nurodo dar lakoniškiau, kad deliktas reiškia pablogėjimą, o sutarties pažeidimas – nepagerėjimą.¹⁵⁴

Teisės doktrinoje pripažįstama, kad sutarčių teisė gina ekvivalentiškumo (lūkesčio) interesą, užtikrindama vertybių mainus, o sutarties pažeidimo atveju – hipotetinę situaciją, kurioje asmuo galėtų atsidurti, jeigu sutartis bus tinkamai įvykdyta.¹⁵⁵ Deliktinė atsakomybė, priešingai, kyla pažeidus negatyviają pareigą nedaryti žalos kitam asmeniui ir jo turtui, todėl deliktų teisė gina integralumo (tikrumo, pasitikėjimo) interesą, t. y.

¹⁵² VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts*. Oxford: Clarendon Press, 2003, Nr. 1, p. 436.

¹⁵³ JUŠKEVIČIUS, J.; RUDZINSKAS, A. *Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 12(114), p. 74.

¹⁵⁴ LITVINOFF, Safil. *Contract, Delict, Morals and Law*. Loyola Law Review, 1999, Nr. 45(1), p. 46.

¹⁵⁵ JAFFEY, Peter. *Damages and the Protection of Contractual Reliance. Contract Damages. Domestic and International Perspectives*. Oxford: Hart Publishing, 2008, p. 140-141.

asmens tikslą saugoti savo absoliučias teises (kūno neliečiamumą, gyvybę, nuosavybę).¹⁵⁶ Apie lūkesčio ir tikrumo principus buvo aprašyta atskirai nagrinėjant sutartinę atsakomybę ir deliktinę atsakomybę. Kaip minėta, sutarčių teisės ginamas lūkesčių interesas yra siejamas su sutarties šalių siekiu gauti sutartyje numatytą naudą. Tikrumo interesas reiškia, kad asmuo tikisi išlikti tokioje padėtyje, kokioje yra, t. y. tikisi, kad padėtis nepablogės.¹⁵⁷ Todėl, anot H. G. Bale, deliktinės atsakomybės tikslas – grąžinti asmenį į tą padėtį, kurioje jis būtų, jei nebūtų delikto.¹⁵⁸

Asmuo, reikšdamas reikalavimus dėl sutartinės atsakomybės taikymo, paprastai siekia tinkamo sutarties įvykdymo rezultato, o deliktinės atsakomybės taikymo atveju – absoliučių savo teisių gynybos. S. Selelionytė-Drukteinienė pabrėžia, kad sudarius sutartį, sukuriama nauji lūkesčiai ir asmuo tikisi pagerinti savo gerovę būtent dėl kitos šalies veiksmų, todėl laikytina, kad tik taikant sutartinės atsakomybės normas dėl sutarties šalies padaryto sutarties pažeidimo yra apginamas kreditoriaus lūkesčių interesas.¹⁵⁹ Deliktų teisėje lūkesčių interesas visgi yra bendro pobūdžio ir gali būti laikomas tik tikrumo intereso dalimi.¹⁶⁰

Tačiau šiuolaikinėje teisės doktrinoje vis dažniau nurodoma, kad tradicinė deliktų teisės veikimo sritis ženkliai išsiplėtė, t. y. deliktų teisės apima ir tas sritis, kurios tradiciškai priklausė sutarčių teisei, o deliktų teisės taisyklės pakeičia sutarčių teisės taisykles.¹⁶¹ J. Lahe papildo, kad deliktų teisė apima ne tik žalos asmeniui ir žalos turtui atlyginimą, bet taip pat gina tradiciškai sutarčių teisės saugomus ekonominius interesus, įskaitant negautas pajamas ir grynai ekonominio pobūdžio žalą.¹⁶² Atkreiptina, kad sutarties šalys viena kitos atžvilgiu taip pat yra įpareigos nepažeisti bendrosios rūpestingumo pareigos, kurią nustato deliktų teisės normos. Įvertinus tai, kad deliktinės atsakomybės atveju yra atlyginami visapusiški nuostoliai (tiek tiesioginiai, tiek netiesioginiai), galima teigti, kad deliktų teisė taip pat gina lūkesčių interesą.

Kita vertus, kaip atkreipia dėmesį E. Ivanauskienė, sutarčių teisės ribos taip pat išsiplėtė ir apima tas sritis, kurios tradiciškai priklausė deliktų teisei (pavyzdžiui,

¹⁵⁶ BEALE, Hugh G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles*. London: Sweet&Maxwell, 2004, p. 62.

¹⁵⁷ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija*. Vilnius: Justitia, 2008, Nr. 1(57), p. 2.

¹⁵⁸ BEALE, Hugh G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles*. London: Sweet&Maxwell, 2004, p. 63.

¹⁵⁹ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1017.

¹⁶⁰ ZOGG, Samuel. *Accumulation of Contractual and Tortious Causes of Action Under The Judgements Regulation*. *Journal of Private International Law*, 2013, Nr. 9(1), p. 62.

¹⁶¹ O'CONNELL, Jeffrey. *The Interlocking Death and Rebirth of Contract and Tort*. *Michigan Law Review*, 1977, Nr. 75(4), p. 663.

¹⁶² LAHE, Janno. *The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict*. *Juridica International*, 2004, Nr. 9, p. 112.

neturtinės žalos atlyginimas ir kt.).¹⁶³ Taikant sutartinę atsakomybę taip pat gali būti ginamas ne tik lūkesčių, bet ir tikrumo interesas, siekiant atkurti *status quo ante*.¹⁶⁴

Skirtingo intereso apsauga lemia nevienodą atsakomybės apimtį konkrečiu atveju. Atkreiptinas dėmesys, kad didžioji dauguma sutarčių yra skirtos užtikrinti apyvartą, mainus, t. y. padidinti finansinių kontrahentų gerovę.¹⁶⁵ Tai tik patvirtina, kad sutarčių teisė, pirmiausia, gina finansinio pobūdžio šalių interesus, o deliktų teisė yra skirta absoliučių vertybių, tokių kaip žmogaus gyvybė, sveikata, laisvė, orumas gynybai. S. Selelionytė-Drukteinienė dar prideda teisę į nuosavybę, kuri taip pat yra aiški ir konkreti kaip anksčiau išvardytos vertybės, tačiau dėl savo pobūdžio mažiau svarbi lyginant su anksčiau išvardytomis, yra žemesnėje deliktų teisės ginamų vertybių skalės vietoje.¹⁶⁶

Apibendrinimui, anot H. G. Beale, nėra teorinio pagrindimo teigti, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės ginami interesai yra skirtingi, kadangi tiek sutarčių teisė, tiek deliktų teisė iš esmės gina tuos pačius interesus.¹⁶⁷ Įvertinus išdėstyta, galima teigti, kad sutartis ir deliktas civilinės atsakomybės prasme gina praktiškai tuos pačius interesus.

3.1.2.2. Skirtingas civilinės atsakomybės sąlygų taikymas

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija kyla tuomet, kai sutampa abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo pagrindai. CK įtvirtintos civilinės atsakomybės taikymo sąlygos yra taikomos tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės atžvilgiu, tačiau atskirai atkreiptinas dėmesys į *kaltės* sąlygos įrodinėjimą ir vertinimą konkrečios civilinės atsakomybės rūšies taikymo momentu. Jeigu sutartinė atsakomybė paprastai yra taikoma nesant kaltės, o deliktinei atsakomybei kaltės sąlyga yra reikalinga, jos nenustačius nebus pagrindo taikyti deliktinę atsakomybę, nors sutartinė atsakomybė, esant toms pačioms faktinėms aplinkybėms, galės būti taikoma ir nesant kaltės.¹⁶⁸

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai faktinės aplinkybės atitinka tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taikymo galimybę ir kartais ne visais atvejais sutarties pažeidimas automatiškai sąlygoja sutartinės atsakomybės taikymą. Tokia galimybė sukuria prielaidas nukentėjusiajai šaliai pasinaudoti jai palankesnėmis vienos iš civilinės atsakomybės rūšies

¹⁶³ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 30.

¹⁶⁴ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 248.

¹⁶⁵ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1011.

¹⁶⁶ *ibidem*, p. 1011.

¹⁶⁷ BEALE, Hugh G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles*. London: Sweet&Maxwell, 2004, p. 62.

¹⁶⁸ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 298.

taikymo sąlygomis. Situacija, kai konkuruoja sutartinė ir deliktinė atsakomybė visada kelia klausimą, ar kuri nors reikalavimo teisė turi pirmenybę kitos atžvilgiu, ar yra alternatyva taikyti vieną ar kitą civilinės atsakomybės rūšį, o reikalavimai dėl sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės gali egzistuoti greta vienas kito. Taigi sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija prasideda jau reikalavimo taikyti civilinę atsakomybę pareiškimo metu.¹⁶⁹

Nagrinėjant konkrečias faktines aplinkybes itin svarbus teismų vaidmuo, nustatant kokioms sąlygoms esant gali būti taikoma sutartinė ir/ar deliktinė atsakomybė. Pavyzdžiui, vienoje iš LAT bylų buvo atmestas ieškovo prašymas taikyti atsakovui deliktinę atsakomybę tik todėl, kad teisės normose nenustatyta galimybė apsaugos teisinių santykių šalims dėl sutartinių įsipareigojimų pažeidimo taikyti deliktinę atsakomybę.¹⁷⁰ Kitoje byloje buvo konstatuota, kad atsakovo ir trečiojo asmens prievoliniai santykiai susiformavo sutarties pagrindu, todėl taikytinos sutartinę, o ne deliktinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos.¹⁷¹

I. Gilead teigimu, jau nebeaktualu teigti, jos sutartinė atsakomybė yra griežta, o deliktinė atsakomybė grindžiama kalte.¹⁷² V. Mizaras palaiko tokią poziciją, teigdamas, jog Lietuvoje taikant deliktinę civilinę atsakomybę, kaip ir sutartinę civilinę atsakomybę, kaltė yra preziumuojama, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis (CK 6.248 straipsnio 1 dalis).¹⁷³ Pavyzdžiui, CK 6.256 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta griežta įmonės (verslininko) civilinė atsakomybė dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo, kai delikto atveju paprastai kaltė turi būti nustatinėjama. E. Ivanauskienė pabrėžia, jog doktrinoje ši išimtis yra vertinama kritiškai, kadangi ne dėl kiekvienos sutarties pažeidimo yra pagrįsta taikyti griežtą verslininko atsakomybę.¹⁷⁴ Išreikštai nuomonei pritaria ir S. Selelionytė-Drukteinienė, teigdama, kad ne prievolės atsiradimo pagrindų dualizmas, bet prievolių klasifikacija į skirtingo intensyvumo prievoles galėtų pagrįsti skirtingą verslininko kaltės įtaką sutarties pažeidimo ir delikto atveju.¹⁷⁵ Lietuvos doktrinoje laikoma, kad verslininkas atsako be kaltės, todėl ši doktrina skirta griežtos civilinės atsakomybės

¹⁶⁹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 298.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje AS If P&C Insurance v. UAB „G4S Lietuva“, Nr. 3K-3-458/2009.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „IF draudimas“ v. P. V., Nr. 3K-3-268/2008.

¹⁷² GILEAD, Israel. *Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both, or In-Between?* Theoretical Inquiries in Law, 2002, Nr. 3(2), p. 537.

¹⁷³ MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 67.

¹⁷⁴ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Societal Innovations for Global Growth, 2012, Nr. 1(1), p. 248.

¹⁷⁵ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Grynai ekonominio pobūdžio žala specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje*. Jurisprudencija, 2009, Nr. 118, p. 143.

poveikiui sušvelninti ir protingai skolininko verslininko atsakomybei riboti taip, kad ji neprarastų savo kompensacinio pobūdžio ir nevirstų bausme.¹⁷⁶ Tuo pačiu pažymėtina, kad teismų praktikoje yra laikomasi pozicijos, kad veiklos rizikos prisiėmimas negali būti vertinamas kaip aplinkybė, atleidžianti žalą padariusį asmenį nuo civilinės atsakomybės už neteisėtus veiksmus.¹⁷⁷

Nei doktrinoje, nei atskirų valstybių praktikoje nėra vieningo atsakymo, kokia apimtimi yra galimas visiškai grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimas taikant deliktinę atsakomybę, ar grynai ekonominio pobūdžio interesų gynība yra išimtinai tik sutarčių teisės sritis.¹⁷⁸ S. Selelionytė-Drukteinienė pažymi, kad atsižvelgiant į ginamų vertybių pobūdį, bet ne į atsakomybės rūšį, grynai ekonominės žalos atlyginimas taikant deliktinę atsakomybę turėtų būti ribojamas, kadangi priešingu atveju deliktinės atsakomybės ribos gali būti pernelyg išplėtos ir tai nepagrįstai apribotų laisvą visuomeninių santykių dalyvių elgesį bei laisvą civilinę apyvartą.¹⁷⁹ Taigi sutarčių teisė teikia daug platesnę grynai ekonominio pobūdžio interesų apsaugą nei deliktų teisė.¹⁸⁰

Aktualus klausimas ir dėl neturtinės žalos atlyginimo galimybių. Pažeidus sutartinius įsipareigojimus, neturtinės žalos atlyginimas, kaip civilinių teisių gynimo būdas, daugelyje Europos šalių iki šiol taikomas išimties tvarka, tik įstatymo nustatytais atvejais arba tik tada, kai sutarties nevykdymas ar netinkamas vykdymas susijęs su esminių žmogaus teisių ir laisvių pažeidimu.¹⁸¹ Deliktinės atsakomybės atveju yra paprasčiau reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, kadangi deliktais paprastai žala padaroma absoliučioms asmenų teisėms ir vertybėms bei sukelia tam tikrus neturtinio pobūdžio (moralinius) praradimus. Akivaizdu, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija gali būti sukuriama siekiant pasinaudoti vienos iš civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygomis ir jų ypatumais.

¹⁷⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 360; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitvos statyba“ v. UAB „Lempura“, Nr. 3K-3-427/2007.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. N., V. J., G. J., N. M. (N. M.), R. Ž., valstybė, atstovaujama Teisingumo ministerijos, Nr. 3K-7-119/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015.

¹⁷⁸ BUSSANI, M.; PALMER, V. V. *Between Contract and Tort: Pure Economic Loss in Europe. Comparative Remedies for Breach of Contract*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005, p. 191-192.

¹⁷⁹ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Grynai ekonominio pobūdžio žala specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje*. Jurisprudencija, 2009, Nr. 118, p. 142.

¹⁸⁰ *ibidem*, p. 142.

¹⁸¹ CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius, Justitia, 2008, p. 115.

3.1.2.3. Skirtingos atsakomybės apribojimo galimybės

Sutarčių teisėje galiojantis sutarčių laisvės principas suteikia šalims galimybę iš anksto susitarti dėl civilinės atsakomybės, kuri atsirado dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo jos vykdymo, taikymo.¹⁸² Tai vienas didžiausių civilinės atsakomybės rūšių skirtumų, kadangi sutartyje, priešingai nei delikto atveju, šalys gali susitarti dėl civilinės atsakomybės netaikymo, dėl civilinės atsakomybės dydžio apribojimo ir pan. Deliktinės atsakomybės atžvilgiu visada galioja *resitutio in integrum* principas, įtvirtintas CK 6.281 straipsnyje. Anot R. Lazauskaitės, kartais dėl sutarties pažeidimo gali atsirasti ir deliktinė atsakomybė, tačiau šios pašalinti arba apriboti sutarties šalys dažniausiai negali, kadangi toks susitarimas būtų nesuderinamas su valstybėje galiojančiomis imperatyviosiomis įstatymo normomis ir viešąja tvarka bei gera morale.¹⁸³

Šis civilinės atsakomybės rūšių skirtumas gali tapti esmine priežastimi nukentėjusiajam asmeniui, kuris, siekdamas išvengti jam nepalankių sutartinės atsakomybės ribojimų, gali reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo. M. A. Smirnova tokiu atveju siūlo tris galimus teismo sprendimo variantus: teismas gali atmesti ieškinį, atsižvelgdamas į egzistuojančius sutartinius santykius ir draudimą išvengti sutarčių teisės ribojimų deliktų teisės priemonėmis; ieškinį patenkinti iš dalies, atsižvelgdamas į sutarties nuostatas; ieškinį patenkinti visiškai, kadangi apribojimais nustatyti sutartinei, o ne deliktinei atsakomybei, t. y. jeigu neatsižvelgiant į sutartinių santykių buvimą padaroma žala, tai pareiga ją atlyginti kyla iš specialių deliktų teisės normų.¹⁸⁴ Iškilus sutarčių laisvės ir nukentėjusiojo asmens apsaugos principų sankirtai, turi būti atsakyta, kuriam principui yra teikiamas prioritetas. Jeigu prioritetas teikiamas sutarčių laisvei, tuomet sutarties šalims suteikiama teisė apriboti abi civilinės atsakomybės rūšis ar susitarti dėl jų abiejų netaikymo, kadangi sutarčių laisvės principas gali pagrįsti sutarties šalių teisę apriboti ne tik sutartinę, bet ir deliktinę atsakomybę.¹⁸⁵ Anot E. Ivanauskienės, kadangi deliktų teisės normos nustato absoliučią asmens teisių apsaugą bei į šių vertybių svarbą, abejojama, ar galimi *ex ante* susitarimai dėl

¹⁸² LAZAUSKAITĖ, Rūta. *Nuo šalių valios priklausantys sutartinės atsakomybės ribojimai*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 14.

¹⁸³ *ibidem*, p. 17.

¹⁸⁴ СМІРНОВА, Марія А. *Соотношение договорной и деликтной ответственности в гражданском праве Российской*. Юридические лица: Ответственность за нарушение обязательств, Институт государства и права РАН; МЗ Пресс, 2004, p. 176.

¹⁸⁵ VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts*. Oxford: Clarendon Press, 2003, Nr. 1, p. 478.

atsakomybės už absoliučią asmens teisių pažeidimą netaikymo ar jos dydžio apribojimo.¹⁸⁶

Teisės doktrinoje yra kritikuojama nuomonė, teigianti jog asmuo, pasinaudodamas savo teise pateikti reikalavimą deliktinės atsakomybės pagrindu, siekia išvengti jam nepalankių sutartinių apribojimų, kadangi kreditorius ieškiniu dėl deliktinės atsakomybės neišvengia sutartinės atsakomybės ribojimų, bet įgyvendina savo teisę, kuri kyla iš žalos padarymo.¹⁸⁷ Kitaip tariant jei yra teisinis pagrindas, nukentėjęs asmuo turi teisę šiuo pagrindu pasinaudoti. Pavyzdžiui, JAV prioritetas taip pat suteikiamas ne *d'ordre public* (liet. visuomeninė taisyklė) argumentui, bet rinkos efektyvumui.¹⁸⁸ Tai reiškia, kad šalys yra laisvos paskirstyti tarpusavio riziką taip, kaip jos nori, jeigu nėra pažeidžiamas viešasis interesas.¹⁸⁹ Prancūzijoje, pavyzdžiui, laikomasi priešingos pozicijos, kuomet sutarties šalys gali susitarti dėl sutartinės atsakomybės netaikymo, bet negali nei apriboti deliktinės atsakomybės, kuri čia laikoma *d'ordre public*, nei numatyti, kad ji netaikoma.¹⁹⁰ Manytina, kad šiuo klausimu reikėtų vertinti kiekvienos sutarties šalies tikruosius ketinimus, jeigu šalys sutartimi akcentavo ir aiškiai išreiškė valią apriboti atsakomybę, teismai vertindami konkrečią aplinkybę, turėtų atsižvelgti į aiškiai išreikštą šalių valią bei leisti jiems reguliuoti atsakomybės taikymo bei dydžio klausimus.

P. Cane galimybei taikyti sutartinius atsakomybės apribojimus deliktinei atsakomybei oponuoja, grįsdamas, jog jeigu sutarties sąlygos, kurios apriboja atsakomybę ar numato jos netaikymą, turi pirmenybę, taikant deliktinę atsakomybę, tada ir visos sutarčių teisės normos analogiškai neturi pirmenybės deliktų teisės normų atžvilgiu.¹⁹¹ E. Ivanauskienės nuomone, sprendžiant dėl sutarties šalių galimybės susitarti dėl deliktinės atsakomybės netaikymo ar jos dydžio apribojimo gali būti reikšmingas sutartinės įvykdymo pareigos ir bendrojo pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai išskyrimas.¹⁹² Bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareiga yra numatyta teisės aktų ir ji turėtų būti taikoma visais atvejais. Sunku įsivaizduoti, jog ši įstatymo imperatyvu nustatyta pareiga galėtų būti apribota sutarties šalių valia.

¹⁸⁶ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 89-90.

¹⁸⁷ СМЕРНОВА, Мария А. *Соотношение договорной и деликтной ответственности в гражданском праве Российской.* Юридические лица: Ответственность за нарушение обязательств, Институт государства и права РАН; МЗ Пресс, 2004, p. 170-171.

¹⁸⁸ SHRAM, John G. *Contract Law. The Collision of Tort and Contract Law: Validity and Enforceability of Exculpatory Clauses in Arkansas*. UALR Law Review, 2006, Nr. 28, p. 288.

¹⁸⁹ *ibidem*, p. 288.

¹⁹⁰ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 90.

¹⁹¹ CANE, Peter. *Tort Law and Economic Interests*. Oxford: Clarendon Press Oxford, 1991, p. 156.

¹⁹² IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 91.

Vokietijos teisės doktrinoje pripažįstama, kad rūpestingumo pareiga šiuo požiūriu neturėtų būti kvalifikuojama kitaip negu kitos papildomos pareigos. Prancūzijoje priešingai – laikomasi, kad bendroji rūpestingumo pareiga yra imperatyvi.¹⁹³ Pažymėtina, kad PECL 1:201 straipsnis įtvirtina kiekvienos šalies pareigą veikti gera valia ir sąžiningai, taip pat draudimą susitarti dėl šios pareigos apribojimo ir jos netaikymo.¹⁹⁴

Teismų praktikoje esant tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei taikomos analogiškos žalos atlyginimo nuostatos, laikantis pagrindinio principo – nukentėjęs asmuo kiek įmanoma labiau turėtų būti grąžintas į padėtį, buvusią iki pažeidimo padarymo (*resitutio in integrum*).¹⁹⁵ Teismai taip pat yra patvirtinę, kad CK 6.251 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas vienas iš pagrindinių civilinės atsakomybės principų – visiško nuostolių atlyginimo principas gali būti taikomas tiek sutartinės, tiek ir deliktinės atsakomybės atveju.¹⁹⁶

Sutartinės atsakomybės kontekste paminėtinas CK 6.252 straipsnis, kuris numato bendras sąlygas, kuomet susitarimai negalimi, atsižvelgiant į kaltės formą, laipsnį, objektą, kuriam padaryta žala, bet ne į atsakomybės rūšį. Manytina, kad bet kurioje demokratinėje teisinėje visuomenėje nebus pateisinamas susitarimas apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar neturtinę žalą. Pavyzdžiui, CK 6.755 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad kelionių organizatoriaus atsakomybė už žalą, išskyrus žalą, atsiradusią dėl turisto mirties ar jo sveikatos sužalojimo, gali būti ribojama triguba kelionės kaina.

3.1.2.4. Skirtingi ieškinio senaties terminai

Anot P. Cane, skirtingi ieškinio senaties terminai dėl sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės gali skatinti ieškovą reikšti ieškinį dėl tos civilinės atsakomybės rūšies, kuri yra palankesnė.¹⁹⁷ Paprastai ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl deliktinės atsakomybės taikymo būna trumpesni bei dėl sutartinės atsakomybės. Trumpesnis ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl deliktinės atsakomybės taikymo paprastai grindžiamas aplinkybe, kad kuo trumpesnis laikas tarp pažeidimo ir bylinėjimosi, tuo

¹⁹³ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 92.

¹⁹⁴ *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Kluwer Law International, 1991.

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baltic Agro“ v. antstolis J. K., Nr. 3K-3-41/2012.

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. UAB „Veritas ana“, Nr. 3K-3-118/2010.

¹⁹⁷ CANE, Peter. *Tort Law and Economic Interests*. Oxford: Clarendon Press Oxford, 1991, p. 331.

lengviau jis įrodomas.¹⁹⁸ Teigiama, kad sutartiniuose santykiuose visada yra aiškus sutartį pažeidęs ir žalą padaręs asmuo, todėl sutarties šalis gali operatyviau apginti pažeistas teises negu delikto atveju, kuomet žalą padariusio asmens ir nukentėjusiojo asmens nesieja niekas, išskyrus patį žalos faktą.¹⁹⁹ Manytina, kad ieškinio senaties terminai turėtų būti vienodi, kadangi tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės atžvilgiu galioja vieningas principas nedaryti teisės pažeidimų. Taip pat pritartina P. Cane nuomonei, jog ieškinio senaties terminų skirtumai gali lemti nukentėjusiojo asmens piktnaudžiavimo galimybę, siekiant išvengti praleisto ieškinio senaties termino pasekmių bei savo reikalavimą įgyvendinant kitu pagrindu.

Kita vertus, teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad iš ekonominės perspektyvos yra įtikinamų priežasčių teigti, kad ieškinio senaties terminai gali būti skirtingi, atsižvelgiant į abipusį susitarimą ir pasikartojančią sutarties prigimtį, kas nėra būdinga deliktui.²⁰⁰ Tačiau E. Ivanauskienė pažymi, kad šiuolaikiniame užsienio valstybių teisiniame reguliavime pastebima tendencija suvienodinti ieškinio senaties terminus reikalavimams dėl sutartinės ir dėl deliktinės atsakomybės taikymo.²⁰¹

Doktrinoje taip pat pastebima, kad gali skirtis ne tik ieškinio senaties termino trukmė, bet ir ieškinio senaties termino pradžios nustatymo momentas. Sutarties pažeidimo atveju ieškinio senaties terminas prasideda nuo sutarties pažeidimo momento, delikto atveju galimi keli alternatyvūs ieškinio senaties termino pradžios momentai – nuo bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo, žalos padarymo arba sužinojimo ar turėjimo sužinoti apie padarytą žalą.²⁰²

Lietuvoje deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija senaties atžvilgiu Lietuvoje nėra aktuali,²⁰³ kadangi CK 1.125 straipsnio 8 dalyje yra nustatytas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo taikant tiek sutartinę atsakomybę, tiek sutartinę atsakomybę. Tokią pačią poziciją yra patvirtinęs ir LAT.²⁰⁴ Tačiau atkreiptinas dėmesys į naujausią teismų praktiką, kurioje nurodyta, kad pripažinus pagrindą spręsti dėl sutartinės atsakovų

¹⁹⁸ ALBANO, Jonathan M. *Contorts: Patrolling the Borderland on Contract and Tort in Legal Malpractice Actions*. Boston College Law Review, 1980, (22), p. 555.

¹⁹⁹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 96.

²⁰⁰ CHRISTAS, A., et al. *The Boundary between Torts and Contracts: A Law and Economics Perspective*. Economic Analysis of the DCFR, Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010, p. 281-282.

²⁰¹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 97.

²⁰² LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 132.

²⁰³ JUŠKEVIČIUS, J.; RUDZINSKAS, A. *Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 12(114), p. 80.

²⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje B. V.-F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“*, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, Nr. 3K-3-353/2007.

civilinės atsakomybės, taikytinas bendrasis dešimties metų senaties terminas (CK 1.125 straipsnio 1 dalis), kurio ieškovas nepraleido.²⁰⁵ Ši teismo nutartis rodo, kad skirtingos faktinės bylos aplinkybės gali lemti skirtingų ieškinio senaties terminų taikymą sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacijose.

3.1.2.5. Skirtingas netiesioginės atsakomybės taikymas

Netiesioginė civilinė atsakomybė – tai atvejai, kai nesutampa žalą padaręs asmuo ir atsakomybės subjektas. Netiesioginės civilinės atsakomybės taikymas yra pagrindžiamas atsakingo asmens netinkama žalą padariusio asmens kontrole.²⁰⁶ Teisės doktrinoje tradiciškai nurodoma, kad netiesioginės atsakomybės taikymo sąlygos delikto atveju paprastai yra griežtesnės negu pažeidus sutartį.²⁰⁷ Netiesioginės civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo skirtumai gali būti pagrindžiami teiginiu, jog sutarties šalių tarpusavio įsipareigojimai yra labiau apibrėžti negu įsipareigojimai svetimo trečiojo asmens atžvilgiu, o delikto atveju nėra tokių artimų santykių su nukentėjusiuoju, kurie galėtų pagrįsti netiesioginės atsakomybės taikymą.²⁰⁸

Netiesioginė atsakomybė susijusi su tam tikros rizikos prisiėmimu dėl kitų asmenų veiklos ir paprastai atsiranda dėl tų asmenų netinkamos kontrolės. Pavyzdžiui, įmonės darbuotojas, atlikdamas remonto darbus, padaro žalos arba nepilnametis vaikas sugadina svetimą turtą ir kt. Sutartinės ir deliktinės konkurencijos atžvilgiu kyla klausimas, kuri atsakomybė turėtų būti taikoma, ar netiesioginė deliktinė, ar sutartinė? Vokietijoje, pavyzdžiui, sutarties šalis yra atsakinga už visų trečiųjų asmenų, kuriuos ji pasitelkė sutartinių įsipareigojimų vykdymui veiksmus, todėl negali išvengti atsakomybės, teigdama, jog neteisėtus veiksmus atliko ne ji, o tretieji asmenys.²⁰⁹ Prancūzijoje netiesioginė civilinė atsakomybė yra reguliuojama tik deliktų teisės normomis, Anglijoje netiesioginės civilinės atsakomybės skirtumai sutarties pažeidimo ir delikto atveju nėra aiškiai išskirti.²¹⁰

²⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB „Lituka“ ir Ko, UAB DK „PZU Lietuva“, K. K., D. Č., V. J., P. Č., K. K. įmonė, „Ergo Insurance SE“, Nr. 3K-3-290-706/2015.

²⁰⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 337.

²⁰⁷ LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 131.

²⁰⁸ KOZIOL, H.; VOGEL, K. *Liability for Damage Caused by others under Austrian Law. Unification of Tort Law: Liability for Damage caused by others*. Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003, p. 18.

²⁰⁹ FEDTKE, J.; MAGNUS, U. *Liability for Damage Caused by Others under German Law. Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*. Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003, p. 120-121.

²¹⁰ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 101.

Lietuvoje netiesioginė atsakomybė yra įtvirtinta CK 6.246 straipsnio 2 dalyje, numatant, kad įstatymai gali nustatyti, kad žalą privalo atlyginti asmuo, kuris tos žalos nepadarė, bet yra atsakingas už žalą padariusio asmens veiksmus. Paminėtina ir CK 6.38 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė, kad jeigu skolininkas, vykdydamas prievolę, naudojais kitų asmenų pagalba, tai jis už tų asmenų veiksmus atsako kaip už savo. Teismų praktikoje nurodoma, kad pagal CK 6.257 straipsnį už pasitelkto trečiojo asmens kaltę atsako skolininkas. Skolininko pasitelkto trečiojo asmens kaltė yra skolininko kaltė.²¹¹ Kitoje LAT byloje, teismas konstatavo, kad civilinė atsakomybė už netinkamą turizmo paslaugos kokybę, nors ta paslaugų dalis ir buvo vykdoma kelionės organizatoriaus pasitelkto asmens, taikoma kelionės organizatoriui.²¹² Kaip matome, Lietuvoje tokiais atvejais yra taikytina sutartinė atsakomybė sutarties šaliai, kuri už savo pasitelktų trečiųjų asmenų veiksmus atsako kaip už savo.

Deliktinės atsakomybės atveju taikytinas CK 6.263 straipsnio 3 dalis, kurioje nurodoma, kad įstatymų numatytais atvejais asmuo privalo atlyginti dėl kito asmens veiksmų atsiradusią žalą arba savo valdomų daiktų padarytą žalą, pavyzdžiui, darbdavių atsakomybė už darbuotojų padarytą žalą. Taikant netiesioginę deliktinę atsakomybę, būtina įrodyti tam tikrų faktinių aplinkybių ar santykių egzistavimą, o taikant netiesioginę sutartinę atsakomybę šios aplinkybės nėra reikšmingos.

3.1.2.6. Kiti sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumus lemia skirtingas filosofinis požiūris į šias atsakomybės rūšis. Delikto paradigma, anot M. Cox, atitinka protingumą, o sutarties paradigma atitinka laisvės ir susitarimo ideologiją, taip pat autonomijos, individualumo ir privatumo principus.²¹³

Kalbant apie civilinės atsakomybės rūšių skirtumus, paminėtinos skirtingos galimybės apdrausti civilinę atsakomybę. V. Mikelėnas atkreipia dėmesį, kad deliktinę atsakomybę galima apdrausti, o sutartinės – ne.²¹⁴ E. Ivanauskienė, išanalizavusi kelių draudimo bendrovių civilinės atsakomybės draudimo taisykles, konstatavo, kad vis dėl to civilinės atsakomybės draudimo apsauga neapima sutartinės atsakomybės ir, anot jos, toks deliktinės ir sutartinės atsakomybės išskyrimas deliktinės ir sutartinės atsakomybės

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje T. S. v. UAB „Nidulus“, Nr. 3K-3-26/2008.

²¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje V. P., R. P., G. P., I. P., S. B., A. B. v. UAB „TEZ TOUR“, Nr. 3K-3-201/2010.

²¹³ COX, Margaret. *A Light in the Darkness: Discerning the Border between Tort and Contract Claims in Texas Law*. South Texas Law Review, 1999, Nr. 40, p. 1024.

²¹⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius, Justitia, 1995, p. 44.

pagrindų konkurencijos situacijoje gali būti pavojingu, kadangi tie patys neteisėti veiksmai, atsižvelgiant į reikalavimo pagrindą, vienu atveju pateks į draudimo apsaugą, kitu – ne.²¹⁵ Esant tokioms skirtingoms galimybėms, nukentėjusiajam asmeniui sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo atžvilgiu gali būti palankiau reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo.

Dar vienas paminėtinas skirtumas tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės, tai skirtingos atsakomybių taikymo sąlygos neveiksnių tam tikroje srityje asmenų atžvilgiu. CK 1.84 straipsnis numato, kad neveiksnaus tam tikroje srityje asmens sudarytas sandoris negalioja. Ši teisės norma sufleruoja, kad neveiksniam asmeniui negalėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė. Deliktinės atsakomybės atžvilgiu, anot H. G. Beale, nekyla neveiksnumo problematika, kadangi veiksnio kategorija yra aktuali tik sandorių galiojimui, o deliktas yra neteisėtas veiksmas.²¹⁶ Pavyzdžiui, nepilnamečiui asmeniui gali kilti atsakomybė dėl delikto, bet galimybė taikyti sutartinę atsakomybę yra ribojama.²¹⁷ Visgi doktrinoje yra ir priešingų nuomonių, teigiant, kad fizinis asmuo, kuris yra teismo sprendimu pripažintas neveiksniu, nėra deliktinės civilinės atsakomybės subjektas, todėl už padarytą žalą neatsako.²¹⁸ Taip pat pažymima, kad už neveiksnaus asmens sutartines ir deliktines prievoles atsako jo globėjas, jeigu neįrodo, kad žala padaryta ne dėl jo kaltės.²¹⁹ Tokiai pozicijai pritartina, kadangi neveiksnaus tam tikroje srityje asmens veiksmai yra apriboti dėl objektyvių priežasčių, todėl taikyti atsakomybę šio asmens atžvilgiu yra neprotinga bei gali būti neefektyvu.

Atkreiptinas dėmesys į CK 6.278 straipsnio 1 dalį, kurioje įtvirtinta, jog už pripažinto neveiksniu tam tikroje srityje fizinio asmens padarytą žalą atsako jo globėjas arba jį prižiūrėti privalanti institucija, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės. Pažymėtina, kad atsakomybė kyla tik už tuos veiksmus, dėl kurių ribotai veiksnus tam tikroje srityje asmuo nebuvo tinkamai prižiūrėtas. Tokia praktika suformuota teismų: tiek globėjas, tiek neveiksnų asmenį prižiūrinti institucija atsako tik esant jų kaltei, kuri pasireiškia netinkama, nepakankama neveiksnaus asmens priežiūra.²²⁰

²¹⁵ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 107-108.

²¹⁶ BEALE, Hugh G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles*. London: Sweet&Maxwell, 2004, p. 90.

²¹⁷ *ibidem*, p. 66.

²¹⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 306.

²¹⁹ *ibidem*, p. 37.

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2010 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje S. P. v. R. L., Lietuvos valstybė, atstovaujama Sveikatos apsaugos ministerijos, Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-184/2010*.

3.2. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacijos yra dažnos. Esant tokioms situacijoms, būtina ieškoti kuo efektyvesnių ir racionalesnių sprendimo būdų, siekiant apriboti asmenų piktnaudžiavimo galimybę ir palankesnių sąlygų panaudojimą. Tokiose situacijose kyla klausimai, ar kuri nors civilinės atsakomybės rūšis turi reikalavimo pirmenybę kitos atžvilgiu, taip pat kuri civilinės atsakomybės rūšis turėtų būti taikoma esant tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taikymo pagrindui, ar gali būti jos taikomos pasirinktinai ir pan. Šių klausimų nekiltų, jeigu teisės aktuose būtų įtvirtinta konkreti taisyklė, kaip turėtų būti sprendžiama konkurencijos situacija. Tačiau daugelio valstybių teisės aktai nepateikia atsakymų, kaip spręstina konkurencijos problema.²²¹ Manytina, kad nustatyti konkrečias taisykles vienu ar kitu atveju yra sudėtinga bei nelankstu, todėl šie klausimai paliekami spręsti teisės doktrinai bei teismų praktikai.

Konkrečios taisyklės yra siūlomos teisės moksle ir teismų praktikoje. Kaip išeities taškas naudojama konkurencijos leidimo (vadinamoji *cumul*) arba konkurencijos draudimo (vadinamoji *non-cumul* taisyklė).²²² Lietuvos doktrinoje nėra plačiai ir išsamiai analizuojami konkurencijos problematikos klausimai. Pavyzdžiui, V. Mizaras yra pareiškęs, kad Lietuvos deliktų teisėje nepripažįstama civilinės atsakomybės rūšių konkurencija.²²³ Šią nuomonę jis grindžia CK 6.245 straipsnių 3-4 dalyse įtvirtintų normų analize, teigiant, kad kodekse aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada deliktinė atsakomybė, o tai reiškia, kad Lietuvos įstatymų leidėjas pareiškė esąs už civilinės atsakomybės rūšių konkurencijos draudimą, nes įstatymu sureguliuoti šių rūšių atsiradimo ir taikymo atvejai.²²⁴ Kitaip tariant sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos draudimas reiškia, kad negali kartu šalia egzistuoti reikalavimai tiek dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės. Tokio paties principo, iš pirmo žvilgsnio, yra laikomasi ir teismų praktikoje, nurodant, kad pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima.²²⁵ LAT yra išaiškinęs, kad

²²¹ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1012.

²²² *ibidem*, p. 1012.

²²³ MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 57-60.

²²⁴ *ibidem*, p. 57-60.

²²⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“, Nr. 3K-3-221-219/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Office M3“ akcininkas D. V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.

civiliniame kodekse aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada deliktinė civilinė atsakomybė,²²⁶ taip pat padaręs išvadą, kad sutartinė atsakomybė, nesant sutarties, negalima, o deliktinei atsakomybei atsirasti nėra teisinio pagrindo, neįrodžius visų būtinųjų tokios atsakomybės atsiradimo sąlygų.²²⁷ Teismų praktikoje taip pat pasisakytina apie *non-cumul* principo laikymąsi, kuris reiškia, kad asmuo neturi teisės pasirinkti, kurį ieškinį reikšti.²²⁸ Pagal teismų praktiką atrodo viskas aišku – negalima taikyti ir sutartinę, ir deliktinę atsakomybę už tą patį pažeidimą, bet tokia pozicija neatsako, kaip turėtų būti vertinamas faktas ir sprendžiama konkreti situacija, kai tas pats pažeidimas yra ir sutartinės pareigos pažeidimas, ir bendrosios pareigos, sąlygojančios deliktinę atsakomybę, pažeidimas. Taip pat, kaip pažymi Ivanauskienė, įdomu ir tai, kad minėtoje nacionalinėje doktrinoje ir teismų praktikoje aiškiai išreikšta konkurencijos negalimumo pozicija neatitinka doktrinoje siūlomų ir užsienio valstybių taikomų konkurencijos sprendimo būdų.²²⁹

Jeigu teigtume, kad CK 6.245 straipsnio 3-4 dalyse įtvirtinta *non-cumul* taisyklė, reiktų daryti išvadą, kad tokiais atvejais visuomet turi būti taikoma sutartinė atsakomybė, nes minėto CK straipsnio 4 dalyje pateiktas deliktinės atsakomybės apibrėžimas reikalauja, kad žala nebūtų susijusi su sutartiniais santykiais.²³⁰ Vis dėl to, V. Mizaras taip pat pripažįsta, kad kai kuriais atvejais, žalai kilus iš sutartinių santykių, yra taikoma deliktinė atsakomybė, nors įstatymas to nenumato (pavyzdžiui, dėl gydytojo neteisėtų kaltų veiksmų padaroma žala paciento sveikatai ar atimama gyvybė, tokiu atveju turėtų būti taikoma deliktinė atsakomybė).²³¹ Taigi, galima teigti, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos problema egzistuoja ir CK reglamentavimas tiesiogiai nepateikia šios konkurencijos situacijos sprendimo būdo.

Pavyzdžiui, teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės, kuriomis civilinės atsakomybės taisyklėmis – sutartinės ar deliktinės – reikėtų vadovautis, vertinant valdymo organų veiksmus, sukėlusius žalą.²³² R. Greičiaus teigimu, šiuo atveju kyla

²²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“, Nr. 3K-3-327-687/2015.

²²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Office M3“ akcininkas D. V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.

²²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rolvika“ v. UAB LVS ir AB DnB NORD bankas, Nr. 3K-3-90/2010.

²²⁹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 307.

²³⁰ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1013.

²³¹ MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 59.

²³² JAKUNTAVIČIŪTĖ, Gintarė. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 98.

deliktinė vadovo civilinė atsakomybė, kadangi konkretus asmuo vadovo statusą gali įgyti bet kokio juridinio fakto pagrindu (sutartimi, administraciniu aktu, teismo sprendimu ir pan.), dėl pačių fiduciarinių pareigų apimties ar jų turinio šalis negali susitarti.²³³ Kiti teisės doktrinos atstovai laikosi pozicijos, jog vadovo civilinė atsakomybė juridiniam asmeniui yra išimtinai tik sutartinė, kadangi kyla tarp juridinio asmens ir vadovo sudarytos sutarties pagrindu.²³⁴ Galiausiai yra autorių, teigiančių, jog valdymo organų civilinė atsakomybė juridiniam asmeniui yra *sui generis* (liet. savotiška), kadangi jos pagrindas nėra nei sutartis, nei deliktas.²³⁵ Šis pavyzdys tik parodo, kad neįmanoma išvengti situacijų, kuomet neteisėti veiksmai gali būti kvalifikuojami ir sutarties pažeidimu, ir deliktu, todėl tokiais atvejais taikytinos civilinės atsakomybės rūšies konkurencijos sprendimo būdai.

Teisės doktrinoje pateikiami įvairūs sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo pasiūlymai, bet paprastai yra išskiriami trys pagrindiniai: įstatymo konkurencija, reikalavimo konkurencija, reikalavimo normų konkurencija.²³⁶ Būtent šie konkurencijos sprendimo būdai toliau ir bus nagrinėjami.

3.2.1. Reikalavimų konkurencija

E. Ivanauskienė reikalavimo normų konkurenciją apibūdina situaciją, kai sutarčių ir deliktų teisės normos yra lygiavertės, nesuteikiant joms bendrosios ir specialiosios teisės normos statuso.²³⁷ Iš esmės tai yra jau ne kartą apibūdinta situacija, kai žala padaroma egzistuojant sutartiniams santykiams, o pats žalos padarymas atitinka abiejų civilinės atsakomybės rūšių taikymo sąlygas ir sritį. Šiuo atveju, reikalavimų konkurencija neišskiria prioriteto sutartinės ar deliktinės atsakomybės atžvilgiu.

Teisės doktrinoje paprastai yra išskiriama griežtoji arba laisvoji reikalavimo konkurencija.²³⁸ Griežtoji reikalavimo konkurencija reiškia, kad nukentėjęs asmuo turi teisę pasirinkti vieną iš reikalavimų ir tik jį vieną pareikšti.²³⁹ Atitinkamai laisvoji

²³³ GREIČIUS, Rimgaudas. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 218-219.

²³⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 236-237.

²³⁵ JAKUNTAVIČIŪTĖ, Gintarė. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 98-99.

²³⁶ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 145.

²³⁷ *ibidem*, p. 150.

²³⁸ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija*. Vilnius, Justitia, 2008, Nr. 1(57), p. 12.

²³⁹ VON BAR, C.; DROBNIG, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they prelate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection*

reikalavimo konkurencija nukentėjusiajam asmeniui leidžia reikšti abu reikalavimus ir vieno iš jų pareiškimas neatima galimybės pateikti kito.²⁴⁰ Laisvoji reikalavimo konkurencija vertintina skeptiškai, kadangi civilinės atsakomybės esminė funkcija yra kompensacinė, bet ne baudžiamoji, todėl abiejų reikalavimų pareiškimas nėra pateisinamas civilinės atsakomybės taikymo esminių principų kontekste.

Reikalavimo konkurencijos sprendimas yra pagrįstas teisinio priešastingumo taisykle, kuri reiškia, kad jeigu yra tenkinamos teisės normos taikymo sąlygos, yra taikoma teisės norma ir joje nurodytos teisinės pasekmės.²⁴¹ Kitaip tariant, prievolę atlyginti nukentėjusiajam asmeniui žalą įtvirtinančią teisės normą reikėtų ieškoti arba sutartyje (esant sutartiniams teisiniams santykiams), arba teisės aktuose (esant delikto pagrindui). Šioje vietoje paminėtina civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis, kurios esmė ta, kad tos pačios faktinės aplinkybės gali lemti tiek sutartinės atsakomybės, tiek deliktinės atsakomybės pagrindą, o reikalavimų konkurencijos šalininkai palaiko idėją, kad nukentėjusioji šalis turi pasirinkimo teisę kuriomis atsakomybę reglamentuojančiomis teisės normomis naudotis.

Šis konkurencijos sprendimo būdas yra taikomas kai kuriose valstybėse. Pavyzdžiui, Vokietijoje pripažįstama, kad nukentėjęs turi pasirinkimo teisę rinkti palankesnę civilinės atsakomybės rūšies taikymą, kadangi tik jis gali nustatyti koks yra jo reikalavimo pagrindas.²⁴² Reikalavimų konkurencija nepripažįstama tik tais atvejais, kai siekiama išvengti teisės aktuose nustatytų sutartinės atsakomybės ribojimų, pasinaudojant deliktinės atsakomybės taikymo pagalba.²⁴³ Šveicarijoje taikoma grynoji sutartinių ir deliktinių reikalavimų konkurencija, kuri reiškia, kad dėl kiekvieno reikalavimo turi būti sprendžiama savarankiškai, atsižvelgiant į jo sąlygas, turinį ir teisinius padarinius, t. y. nukentėjęs asmuo gali reikšti abu reikalavimus dėl žalos atlyginimo.²⁴⁴ Anglijoje nekvestionuojama, kad sutartiniai santykiai nešalina galimybės taikyti deliktinę atsakomybę.²⁴⁵ Anglijoje teismai suformulavo taisyklę, kad jeigu yra numatytas rūpestingumo įsipareigojimas ir jis yra pažeidžiamas, asmeniui, kuris šią pareigą pažeidė

Directorate – General. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf>.

²⁴⁰ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 299.

²⁴¹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 150.

²⁴² VAN ROSSUM, Madeleine. *Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective*. European Review of Private Law, 1995, Nr. 4, p. 550.

²⁴³ CANE, Peter. *Tort Law and Economic Interests*. Oxford: Clarendon Press Oxford, 1991, p. 129-130.

²⁴⁴ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 302.

²⁴⁵ FLEMING, John G. *Tort in a Contractual Matrix*. Osgoode Hall Law Journal, 1995, Nr. 33(4), p. 663.

dėl neatsargumo, gali būti taikoma tiek sutartinė, tiek deliktinė atsakomybė.²⁴⁶ Todėl, pasak P. Cane, atsakomybių konkurencijos situacijoje nėra teisinio pagrindo atmesti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo.²⁴⁷ Bendra nuostata yra tokia, kad deliktinė atsakomybė sutartiniuose santykiuose negali būti nesuderinama su sutarties nuostatomis.²⁴⁸ Anglijos teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad sutartinių santykių egzistavimas ir sutarties šalies rūpestingumo pareiga nešalina, bet sustiprina paralelinės rūpestingumo pareigos iš delikto egzistavimą.²⁴⁹ Lenkijos civiliniame kodekse taip pat numatyta, kad yra galimas deliktinės atsakomybės taikymas dėl sutarties pažeidimo, t. y. aplinkybė, kad neteisėti veiksmai atitinka sutarties pažeidimą nešalina galimybės taikyti deliktinę atsakomybę.²⁵⁰ Įdomią nuomonę dėl šio konkurencijos sprendimo būdo yra išsakęs M. Loubser, teigdamas, kad sutarties šalis gali rinktis ir reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu bet kuris trečiasis asmuo taip pat turėtų tokią teisę.²⁵¹

Visgi manytina, kad šis konkurencijos sprendimo būdas nėra tinkamas bei sudaro galimybę asmenims naudotis jiems palankesnėmis sąlygomis, tokiu būdu nepaisant žalą padariusio asmens interesų. Problema ypač ryški tuomet, kai šalys sutartimi gali apriboti civilinės atsakomybės taikymą. Anot M. M. Loubser, visais atvejais būtų nesąžininga, jeigu deliktinė atsakomybė būtų taikyta ignoruojant šalių susitarimo turinį.²⁵² Šioje vietoje būtų paneigiamas sutarties šalių laisvos valios principas, kadangi asmenims suteikta laisvė susitarti dėl įvairių sutarties sąlygų, tame tarpe ir dėl civilinės atsakomybės taikytino dydžio, apribojimo ir pan. Taip pat būtų iškreiptas sutarčių privalomumo principas, kadangi būtų sudaromos galimybės išvengti nepalankių sutarčių sąlygų.

Šiuo konkurencijos sprendimo būdu ypač abejojama sudarant verslo sandorius, kai šalys paskirsto komercinę riziką ir detalizuoja tarpusavio įsipareigojimų turinį.²⁵³ Taip pat minėta, kad šis konkurencijos sprendimo būdas sukelia prielaidas civilinei atsakomybei atlikti nubaudimo funkciją (dvigubo žalos atlyginimo), bet ne kompensavimo. Galima net iškelti hipotezę, jog besąlyginis šio konkurencijos sprendimo būdo taikymas sąlygotų

²⁴⁶ VAN ROSSUM, Madeleine. *Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective*. European Review of Private Law, 1995, Nr. 4, p. 541.

²⁴⁷ CANE, Peter. *Tort Law and Economic Interests*. Oxford: Clarendon Press Oxford, 1991, p. 129-130.

²⁴⁸ BEALE, Hugh G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles*. London: Sweet&Maxwell, 2004, p. 73.

²⁴⁹ RAFFERTY, Nicholas. *Concurrent Liability in Contract and Tort: Recovery of Pure Economic Loss and the Effect of Contributory Negligence*. Alberta Law Review, 1982, Nr. 10(2), p. 358.

²⁵⁰ MENYHARD, Attila. *Eastern Tort Law. European Private Law: A Handbook*. Stampfli Publishers Ltd., 2009, p. 343.

²⁵¹ LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 123.

²⁵² *ibidem*, p. 126.

²⁵³ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 300.

mažesnę sutarčių teisės normų taikymą, apsunkintą civilinės apyvartos funkcionavimą. Pavyzdžiui, esant reikalavimų konkurencijos sprendimo būdai, asmuo, gali išvengti sutartyje numatytą civilinės atsakomybės apribojimo dydžių, reikšdamas savo reikalavimą deliktinės atsakomybės pagrindu bei argumentuodamas tokį reikalavimą *restitutio in integrum* principo taikymu.

Kita vertus, E. Ivanauskienė atkreipia dėmesį, kad esant deliktinės ir sutartinės atsakomybės skirtumams, reikalavimo konkurencijos sprendimo būdas užtikrina civilinio teisinio santykio dalyvių (tiek esančių sutartiniuose santykiuose, tiek trečiųjų asmenų) lygiateisiškumą, t. y. galimybę taikyti nukentėjusiajam asmeniui paprastai palankesnes deliktų teisės normas, neatsižvelgiant į tai, ar šalis sieja sutartiniai santykiai, ar ne.²⁵⁴

3.2.2. Įstatymo konkurencija

Įstatymo konkurencija reiškia, kad vienam reikalavimui turėtų būti suteikiama pirmenybė ir jis išstumia galimybę reikšti kitą.²⁵⁵ Įstatymo konkurencijos sprendimo būdas yra priešingas prieš tai aprašytam reikalavimų konkurencijos būdai. Vienas pagrindinių įstatymo konkurencijos sprendimo būdo pagrindimo argumentų yra sutarčių laisvės ir sutarties privalomumo principai, kurie būtų pažeisti, jeigu dėl deliktinės atsakomybės taikymo sutartiniuose santykiuose nukentėjęs asmuo galėtų išvengti jam nepalankių sutarčių teisės normų ar sutarties sąlygų, ypač tuo atveju, jeigu šalys susitarė netaikyti civilinę atsakomybę arba apribojo jos dydį.²⁵⁶ C. von Bar teigimu, asmens reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo galima atmesti remiantis ta aplinkybe, kad kaltininkui turi būti taikoma sutartinė atsakomybė.²⁵⁷ Šis konkurencijos sprendimo būdas tarsi yra pagrįstas bendrosios ir specialiosios teisės normos santykiu, kuomet siauresnio pobūdžio reikalavimui suteikiama pirmenybė ir jis pašalina galimybę taikyti bendresnę.²⁵⁸ Kitaip tariant, pagrindinė šio konkurencijos sprendimo būdo esmė – sutartinės atsakomybės viršenybė deliktinės atsakomybės atžvilgiu. Tokia pozicija sufleruoja apie tai, kad šiuo atveju sutartinei atsakomybei deliktų teisės atžvilgiu yra suteikiama *lex specialis* reikšmė. Paminėtina, kad deliktinės atsakomybės taikymo

²⁵⁴ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 152.

²⁵⁵ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 302.

²⁵⁶ LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 126.

²⁵⁷ VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts*. Oxford: Clarendon Press, 2003, p. 450-451.

²⁵⁸ VON BAR, C.; DROBNIG, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they prelate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection Directorate – General*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf>.

pagrindu yra nurodomas bendrosios rūpestingumo ir atidumo pareigos pažeidimas. Ši pozicija tarsi sutvirtina sutarčių teisės *lex specialis* reikšmę delikto atžvilgiu bei nukreipia nagrinėti specialiujų ir bendrųjų teisės normų santykį.

Teisės teorijoje nurodoma, kad specialioji teisės norma priimama remiantis bendrąja norma, jai neprieštarauja ir skirta bendrosios normos imperatyvams konkretinti, plėtoti, atsižvelgiant į reguliuojamų visuomeninių santykių specifiką, o atitinkamai bendroji norma formuluoja bendrąją elgesio taisyklę, yra taikoma neribotam subjektų ratui ir nustato specialiujų normų formulavimo kryptį ir metodą. Jos turiniui plėtoti gali būti kuriamos specialiosios normos.²⁵⁹ Kitaip tariant specialioji teisės norma turi bent vieną specialų požymį ir išsiskiria iš bendrosios teisės normos. Pažymėtina, kad bendrųjų ir specialiujų teisės normų terminai ir teisės normų reguliavimo apimties palyginimas turi prasmę tik tada, kai vertinamų teisės normų apimtis bent iš dalies sutampa, tai yra, kai bent dalis vienos iš lyginamų teisės normų reguliuojamų santykių yra reguliuojami ir tos teisės normos, su kurios reguliavimo sritimi bandoma palyginti. Jei to nėra ir teisės normų reguliavimo sritys yra visiškai skirtingos, šios normos viena kitos atžvilgiu nėra nei bendrosios, nei specialiosios – šis kriterijus joms tiesiog negali būti taikomas.²⁶⁰ Todėl pritartina E. Ivanauskienei, kurios nuomone, sutarčių teisė negali būti laikoma *lex specialis* deliktų teisės atžvilgiu, nes reguliavimo apimtis nesutampa: sutartinė atsakomybė yra nustatyta už sutarties pažeidimus (santykinių teisių pažeidimą), o deliktinė – taikoma dėl delikto (absoliučių teisių pažeidimo).²⁶¹ Sutarties pažeidimo faktinė sudėtis negali būti laikoma konkretinančia delikto faktinę sudėti, kadangi sutarties pažeidimas – sutartinės pareigos neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas, o deliktas – bendrojo pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas, sukėlęs žalą.²⁶² Atkreiptina, kad CK sutartinę atsakomybę numatanti teisės norma yra savarankiška ir atskira nuo deliktinę atsakomybę numatančios teisės normos. Taip pat šioje vietoje primintinas ir *non-cumul* principas, kuris neleidžia nukentėjusiajam asmeniui pasirinkti civilinės atsakomybės rūšies. Taigi nurodyti argumentai neleidžia pagrįsti bendrosios ir specialiosios normos konkurencijos sprendimo taisyklėmis, pritaikant jas sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimui.

Tokia pozicija grindžiama ne tik savanoriškai prisiimtų įsipareigojimų viršenybe delikto atžvilgiu, bet ir didesniais sutarčių sudarymo ir derybų kaštais, siekiant ateityje

²⁵⁹ VAIŠVILA, Alfonsas. *Teisės teorija*. Ketvirtasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2014, p. 293.

²⁶⁰ BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. 2 leidimas. Vilnius: Leidykla MES, 2012, p. 314.

²⁶¹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 303.

²⁶² SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija*. Vilnius, Justitia, 2008, Nr. 1(57), p. 13.

išvengti galimų ieškinių dėl deliktinės atsakomybės taikymo.²⁶³ Sutartimi šalys gali nustatyti griežtesnius elgesio standartus, bet negali paneigti tų, kuriuos nustatė deliktų teisė.²⁶⁴ Galiausiai įstatymų leidėjas reglamentavęs sutartinę ir deliktinę atsakomybę skirtinguose teisės normose, išreiškė valią užtikrinti jų atskirumą. Sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės pirmenybę E. Ivanauskienė pateisina tik tokia apimtimi, kiek pavyktų atriboti įsipareigojimus, susijusius su specifiniu sutartiniu rizikos paskirstymu ir sutartinių interesų apsauga, ir nesutartinius, tačiau, ar toks atribojimas iš esmės įmanomas, abejotina.²⁶⁵ Galima netgi teigti, jog įstatymo konkurencijos būdas laikomas itin formaliu sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdu. Taip pat šis konkurencijos sprendimo būdas nepateisinamas, kai žala yra padaroma itin svarbioms fizinių asmenų teisinėms vertybėms, tokioms kaip asmens sveikata, gyvybė ir pan.

Įstatymo konkurencija, suteikianti prioritetą sutartinei atsakomybei, pripažįstama ir taikoma Prancūzijoje, kur šis konkurencijos sprendimo būdas vadinamas *non-cumul*.²⁶⁶ Pagrindinis įstatymo konkurencijos sprendimo būdą pateisinančių šalininkų argumentas – sutarties laisvės principas, kuris reiškia, kad sutarties šalys sutartimi išsamiai aptaria abipusius įsipareigojimus ir atsakomybę už šių įsipareigojimų nesilaikymą.²⁶⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad *non-cumul* principas nesuderinamas su generalinio delikto principu, kadangi generalinis deliktas, priešingai nei *non-cumul* principas, išplečia deliktinės atsakomybės taikymo ribas. Šis sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdas Prancūzijoje grindžiamas poreikiu neleisti deliktui įsibrauti į privačią sutarties šalių sukurtą teisę, paneigiant sutarties šalies galimybę reikšti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės taikymo.²⁶⁸ M. A. Smirnova pabrėžia, kad jeigu Prancūzijoje dėl itin plačios deliktinės atsakomybės sampratos kreditorius savo nuožiūra galėtų rinktis ir reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, sutartiniai atsakomybės ribojimai taptų netaikomi.²⁶⁹ *Non-cumul* doktriną K. Sein nepateisina, jeigu yra padaryta žala asmens sveikatai arba yra kiti sunkūs pažeidimo padariniai.²⁷⁰

²⁶³ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 146.

²⁶⁴ LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 126.

²⁶⁵ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 149.

²⁶⁶ VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts*. Oxford: Clarendon Press, 2003, p. 450.

²⁶⁷ LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 118.

²⁶⁸ WHITTAKER, Simon. *Liability for Products. English Law, French Law, and European Harmonisation*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 27.

²⁶⁹ СМІРНОВА, Марія А. *Соотношение договорной и деликтной ответственности в гражданском праве Российской*. Юридические лица: Ответственность за нарушение обязательств, Институт государства и права РАН; МЗ Пресс, 2004, p. 169-170.

²⁷⁰ SEIN, Karin. *Damage Arising from Defect in Object of Contract to Creditor's Absolute Legal Rights: Contractual or Delictual Liability?* Juridica International, 2005, Nr. 10, p. 54.

Non-cumul taip pat yra taikomas Estijoje, teigiant, kad bendra taisyklė neleidžia reikalavimo dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu yra galimas reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės, t. y. paneigiama reikalavimo konkurencija, o taikomas įstatymo konkurencijos sprendimo būdas.²⁷¹ Vengrijoje taip pat laikomasi civilinės atsakomybės rūšių kumuliacijos draudimo principo, draudžiant nukentėjusiajam asmeniui reikšti reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo, jeigu žala patirta dėl sutarties pažeidimo.²⁷²

3.2.3. Reikalavimo normų konkurencija

Reikalavimo normų konkurencija reiškia, kad jeigu faktinės aplinkybės gali būti tiek reikalavimo dėl sutartinės atsakomybės, tiek dėl deliktinės atsakomybės pagrindu, galimas tik vienas reikalavimas, kurio sąlygos ir teisiniai padariniai yra atskirų šių reikalavimų taikymo teisinių pasekmių kombinacija.²⁷³ Šiuo konkurencijos sprendimo būdu yra siekiama išvengti vienpusiško civilinės atsakomybės teisės normų taikymo, pabrėžiant sutarčių ir deliktų teisės ryšį sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacijoje.²⁷⁴ Šioje vietoje matome, kad konkuruoja ne reikalavimai, o teisės normos. Pasak H. Koziol, negalima izoliuotai taikyti sutartinę ar deliktinę atsakomybę, jei konkrečioje situacijoje galima taikyti tiek sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę.²⁷⁵ Taikant šį konkurencijos sprendimo būdą yra itin svarbus teismo vaidmuo, kadangi jis nustatinėja tinkamą teisės normų visumą konkrečioms faktinėms aplinkybėms pagrįsti ir žalos atlyginimui taikyti. Anot Ivanauskienės, reikia įvertinti tarp šalių susiklosčiusių teisinių santykių intensyvumą ir nustatyti, kokios kiekvienos iš civilinės atsakomybės rūšių taisyklės galėtų būti taikomos, t. y. turi būti ieškoma tinkamo abiejų sričių normų derinio.²⁷⁶ Svarbiausia šioje vietoje užtikrinti, kad pareiškus bet kurį reikalavimą ir taikant teisinę pasekmę, bus išvengta dvigubo žalos atlyginimo situacijos. Nukentėjusiajam asmeniui pasirinkus savo teises ginti deliktų teisės priemonėmis, iš pradžių turėtų būti taikomos deliktų teisės normos, taip išsaugant reikalavimų

²⁷¹ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 163-164.

²⁷² *ibidem*, p. 164-165.

²⁷³ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 304.

²⁷⁴ HUTCHISON, D.; VISSER, D. P. *Lillicrap Revisited: Further thoughts on Pure Economic Loss and Concurrence of Actions*. The South African Law Journal, 1985, Nr. 102, p. 595.

²⁷⁵ KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, p. 102.

²⁷⁶ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 306.

savarankiškumą, ir tik nustačius, kad, pavyzdžiui, sutarčių teisės norma konkrečioje situacijoje gali būti aiškinama kaip turinti deliktų teisės požymių, taikoma iš pirmo žvilgsnio kitą reikalavimą reguliuojanti norma.²⁷⁷

Reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdas leidžia išvengti dvejopų nukentėjusiojo asmens reikalavimų. Bet pastebėtina, kad nėra aiškių kriterijų, kuriais remiantis galėtų būti taikomas šis konkurencijos sprendimo būdas. Tai apsunkina šio reikalavimo taikymą bei sukelia papildomas ginčų prielaidas. H. Koziol teigimu, iki šiol Vokietijoje ir Austrijoje buvo laikomasi pozicijos, jog arba reikalavimai dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo egzistuoja nepriklausomai vieni nuo kitų, arba yra tik vienas ieškinys, turintis kelis pagrindus.²⁷⁸ Sutarčių ir deliktų teisės normos skiriasi, todėl sunku įsivaizduoti jų sutapatinimą konkrečioje situacijoje. Keblumų gali kilti ir tais atvejais, kai yra skirtingi ieškinio senaties terminai. M. Loubser vienu pagrindinių reikalavimo konkurencijos sprendimo būdo trūkumų nurodo aplinkybę, jog jeigu ieškovui suteikiama teisė rinktis alternatyvų reikalavimo pagrindą, nėra taikomos kito reikalavimo taisyklės, esant jų taikymo sąlygoms, ir teismas negali atsižvelgti į visas teisės normas, reguliuojančias konkretų teisinį santykį.²⁷⁹ Reikalavimų normų konkurencijos sprendimo būdas yra panašus į įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, kadangi ir vienu, ir kitu atveju yra pateisinamas tik vienos civilinės atsakomybės rūšies taikymas. Jeigu faktinės aplinkybės gali būti tiek reikalavimo dėl sutartinės, tiek dėl deliktinės atsakomybės taikymo pagrindu, galimas tik vienas reikalavimas, kurio sąlygos ir teisinės pasekmės yra atskirų šių reikalavimų taikymo teisinių pasekmių kombinacija.²⁸⁰ Tačiau egzistuoja pavojus, jog teismuose gali būti suformuotas vienpusis faktinių aplinkybių kvalifikavimas. J. Kellam apskritai mano, kad galima sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų kombinacija. Anot jo, sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurenciją reikėtų spręsti įvertinant bendrą kontekstą, teisės normų tikslus bei galima teisės normų reikalavimų sukoordinuoti.²⁸¹

Tačiau šis sprendimo būdas yra kritikuojamas dėl procedūrinių taikymo kliūčių.²⁸² M. K. Hart teigimu, deliktų ir sutarčių teisė turi skirtingus objektus ir principus, kurie reikalauja kategoriškai skirtingo reglamentavimo, siekiant jų tikslų. Deliktų teisės

²⁷⁷ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 155.

²⁷⁸ KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, p. 102.

²⁷⁹ LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 148.

²⁸⁰ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 153.

²⁸¹ KELLAM, Jocelyn. *The Contract – Tort Dichotomy and a Theoretical Framework for Product Liability Law*. Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2010, p. 42.

²⁸² LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. Stellenbosch Law Review, 1997, Nr. 2, p. 149.

principų įliejimas į sutarčių teisę iškraipys šių dviejų teisės sričių skirtumus ir iškils grėsmė sutarčių teisės teorijai.²⁸³ Manytina, kad šis konkurencijos sprendimo būdas yra tinkamas tada, kai reikalavimai, kylantys tarp sutarties šalių, negali būti patenkinami pilna apimtimi, todėl atsiranda poreikis taikyti deliktinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas. Pritartina E. Ivanauskienės pozicijai, jog pagrindiniu sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdo privalumu yra sutarčių ir deliktų teisės harmonizavimas, eliminuojant tiek įstatymo konkurencijai, tiek reikalavimo konkurencijai būdingą vienpusiškumą.²⁸⁴

3.2.4. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdo prielaidos Lietuvoje

V. Mikelėno teigimu, rengiant šiuo metu galiojantį civilinį kodeksą, buvo vadovaujama ideja, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai nėra esminiai, kad jie trukdytų analizuoti abi civilinės atsakomybės rūšis kartu ir neleistų sujungti jas reguliuojančių normų viename civilinio kodekso skyriuje.²⁸⁵ CK 6.245 straipsnio 3 ir 4 dalyse yra išskirtos civilinės atsakomybės rūšys, tad CK struktūra neleidžia daryti vienareikšmiškos išvados kuri iš šių civilinės atsakomybės rūšių yra viršesnė. Įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs aiškų sutarčių ir deliktų teisės savarankiškumą, kas, anot E. Ivanauskienės, Lietuvos civilinės atsakomybės instituto struktūra vertintina kaip pažangi ir pakankamai aiški, leidžianti daryti preliminarias išvadas dėl deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykio.²⁸⁶

Minėta, kad CK tiesiogiai nenurodo, kaip turėtų būti sprendžiama sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija. Jeigu teigtume, kad CK 6.245 straipsnio 3-4 dalyse įtvirtinta *non-cumul* taisyklė, reikėtų daryti išvadą, kad tokiais atvejais visuomet turi būti taikoma sutartinė atsakomybė, nes minėto CK straipsnio 4 dalyje pateiktas deliktinės atsakomybės apibrėžimas reikalauja, kad žala nebūtų susijusi su sutartiniais santykiais.²⁸⁷ Vis dėl to, kai kuriais atvejais, žalai kilus iš sutartinių santykių, yra taikoma deliktinė atsakomybė, nors įstatymas to nenumato. Tai patvirtina, kad deliktinės ir sutartinės

²⁸³ HART, Merwin K. *Tort or Contract?: New Jersey's Simultaneous Expansion and Dilution of Contract Theory*. Rutgers Law Review, 1995, Nr. 26(2), p. 512.

²⁸⁴ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 156.

²⁸⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius, Justitia, 1995, p. 45.

²⁸⁶ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 197.

²⁸⁷ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1013.

atsakomybės pagrindų konkurencijos problema egzistuoja ir CK 6.245 straipsnio 3-4 dalyse įtvirtintos teisės normos nepateikia jos sprendimo varianto.²⁸⁸

LAT praktikoje nurodoma, kad teisės normų lingvistinė analizė leidžia daryti išvadą, kad nėra delikto, jeigu žala yra susijusi su sutartiniais santykiais.²⁸⁹ CK 6.245 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad sutartinė atsakomybė atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, o to paties straipsnio 4 dalyje nurodoma, kad deliktinė atsakomybė atsiranda dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais. Vertinant lingvistiškai šias teisės normas, galima manyti, kad Lietuvoje yra įtvirtintas įstatymo konkurencijos sprendimo būdas, kadangi CK aiškiai nurodyta, jog deliktinės atsakomybės taikymas negalimas, jeigu žala atsiranda esant sutartiniams teisiniams santykiams. Tačiau teismų praktikoje yra pastebimos tendencijos pirmenybę taikyti deliktinę atsakomybę. Pavyzdžiui, vienoje byloje, LAT nurodė, kad ieškovo pareikštas reikalavimas atlyginti nuostolius yra susijęs su šalis siejusių sutartinių įsipareigojimų viena kitos atžvilgiu vykdymo tinkamumu, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad padarytų nuostolių atsiradimas kildinamas iš įstatymų numatytos atsakovo pareigos netinkamo vykdymo, tarp šalių kilęs ginčas kvalifikuotinas ginču dėl deliktinės atsakomybės taikymo (CK 6.263 straipsnio 1 dalis).²⁹⁰ Nurodytoje byloje teismas nepaisė ieškovo prašymo taikyti sutartinę atsakomybę ir savo iniciatyva teisinę atsakomybę kvalifikavo kaip deliktinę.

Svarbu atkreipti dėmesį dėl profesionalia veikla užsiimančių asmenų civilinės atsakomybės. CK 6.256 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad jeigu sutarties vykdymas vienai iš šalių yra ir profesinė veikla, ši šalis privalo vykdyti sutartį ir pagal tai profesinei veiklai taikomus reikalavimus. Šio straipsnio komentare teigiama, kad tinkamą sutartinės prievolės įvykdymą apibrėžia ne tik sutartis, bet ir tam tikrą profesinę veiklą reglamentuojančios normos ir taisyklės, jeigu skolininkas veikia kaip profesionalas. Pavyzdžiui, gydytojas yra profesionalas.²⁹¹ Šie teiginiai leidžia daryti prielaidą, kad profesionalių asmenų atžvilgiu gali būti taikoma deliktinė atsakomybė. Tą patį pažymi ir E. Ivanauskienė nurodydama, kad sprendami dėl profesionalų (notarų, antstolių, gydytojų, finansų tarpininkų ir pan.) atsakomybės klientui, teismai taip pat taiko deliktinės

²⁸⁸ PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1013.

²⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“, Nr. 3K-3-327-687/2015.

²⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Ermilas“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ Vilniaus elektros tinklų filialas, Nr. 3K-3-823/2003.

²⁹¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 357.

atsakomybės taisyklės, nors negalima vienareikšmiškai teigti, kad žala esant šioms situacijoms nėra susijusi su sutartiniais santykiais ir negalimas reikalavimas dėl sutartinės atsakomybės taikymo.²⁹² Pavyzdžiui, vienoje iš LAT bylų, teismas nurodė, kad deliktinės atsakomybės taikymas finansų tarpininkui turėtų būti grindžiamas bendrojo pobūdžio finansų tarpininko pareigomis: profesiniu rūpestingumu ir lojalumu, kai tarp šalių egzistuoja fiduciariniai (pasitikėjimo) santykiai, o greta šių viešosios teisės akto nuostatų papildomai taikytinos privatinės teisės normos, reglamentuojančios atsakovo pareigas elgtis rūpestingai ir sąžiningai esant tiek sutartiniais (CK 6.200 straipsnis), tiek ir nesutartiniais santykiams (CK 1.5, 6.263 straipsniai).²⁹³ Šioje byloje taip pat buvo pažymėta, kad finansų tarpininkas turėjo patarti, kaip išformuoti (parduoti) investuotojo portfelį, arba pasirūpinti, kad šis būtų perduotas kitam finansų tarpininkui, tačiau to nepadarė, todėl konstatuotina jo kaltė pažeidus įstatyme ir CK 6.263 straipsnyje įtvirtintą profesinio rūpestingumo pareigą.²⁹⁴ Pažymėtina, kad šioje byloje ieškovai taip pat prašė taikyti sutartinę atsakomybę, bet teismai savo iniciatyva pasirinko deliktinę.

Dar vienas pavyzdys – LAT civilinė byla, kurioje buvo analizuojama situacija, kai negyvenamojo pastato panaudos sutartimi ieškovė perdavė atsakovui gamybos cechą šio veiklai vykdyti. Kilus gaisrui, sudegė pastato stogas, perdangos, dalis gamybos patalpų, šaldymo įrangą. LAT nutartyje analizuodamas šią situaciją nurodė, kad sprendžiant dėl žalos, padarytos gaisro metu, atlyginimo, atsižvelgiant į gaisro kilimo priežastį, pastato savininkui (valdytojui) gali būti taikoma tiek griežtoji atsakomybė (pagal CK 6.266 straipsnį), tiek ir atsakomybė bendraisiais pagrindais, kai reikalaujama visų civilinės atsakomybės sąlygų (tarp jų ir kaltės) CK 6.263 straipsnio pagrindu.²⁹⁵ Kaip matome, nors ieškovas prašė atlyginti jam padarytą žalą, remdamasis sutartimi, teismas savo iniciatyva prioritetą teikė deliktinei atsakomybei.

Teismų praktikoje yra konstatuota, kad nustatinėjant atsakovių veiksmų teisėtumą, nekonstatavus aiškiai neteisėtų teisės normas pažeidžiančių veiksmų, pirmiausia vertintina veiksmų atitiktis šalių sudarytų sutarčių sąlygoms ir tik tuomet, jei konkreti veika (neveikimas) nesiejama su konkrečiais sutartiniais įsipareigojimais, sprendžina, ar ji vykdyta (susilaikyta nuo veiksmų) laikantis bendro pobūdžio atidumo ir rūpestingumo pareigos. Galimybė įrodyti savo reikalavimo pagrįstumą ir ginčo išsprendimo rezultatas

²⁹² IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 309.

²⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje E. V., J. V. v. AB „Swedbank“, Nr. 3K-3-226/2014.

²⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje E. V., J. V. v. AB „Swedbank“, Nr. 3K-3-226/2014.

²⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje I. P., A. P. v. Ž. Ž., Nr. 3K-3-358/2012.

priklauso nuo pasirinkto teisių gynbos būdo efektyvumo konkrečioje situacijoje, dėl to kiekvienu atveju turi būti įvertintos ginčo aplinkybės, šalis siejančios teisės ir pareigos ir šių duomenų kontekste – pasirinkto teisių gynimo būdo tinkamumas.²⁹⁶

Šios LAT nutartys dar kartą patvirtina, kad teismų praktikoje įprasta teismo iniciatyva sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurenciją spręsti deliktinės atsakomybės naudai. Formuojama teismų praktika suponuoja apie tai, kad sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situacijos sprendžiamas labiau pasitelkiant reikalavimo normų konkurencijos sprendimo būdą, tačiau, anot E. Ivanauskienės, iš esmės nekvestionuojant šio konkurencijos sprendimo būdo, pasigendama deliktinės atsakomybės prioriteto sutartinės atsakomybės atžvilgiu Lietuvoje pagrindimo.²⁹⁷ Minėta, kad deliktinės atsakomybės prioriteto nepagrindžia nei CK struktūra, nei lingvistinė normų analizė. Priešingai CK struktūra išskiria sutarčių teisės ir sutartinės atsakomybės savarankiškumą deliktų teisės atžvilgiu. Deliktų teisė galėtų būti laikoma *ordre public*, kuriai sutarčių teisė negali prieštarauti ar jos keisti, tačiau vieni iš esminių civilinių teisinių santykių reglamentavimo principų yra sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, teisėtų lūkesčių principai (CK 1.2 straipsnis), kurie leidžia teikti pirmenybę sutarčių teisei ir atitinkamai sutartinei atsakomybei. Taigi šioje vietoje pastebimas tam tikrų teisinių principų susikirtimas, kai vienu atveju iškeliamas sutarties laisvės principas ir sutarties šalių laisvė susitarti dėl atsakomybės ribojimo, kitu atveju lieka nepamirštas *restitutio in integrum* principas. Šioje vietoje itin svarbus vaidmuo tenka teismams. Galima netgi teigti, kad deliktinės atsakomybės viršenybės galimybė paneigia civilinės atsakomybės dualizmo principą. Minėta anksčiau teismų praktika, kurioje prioritetas skiriamas deliktinei atsakomybei sudaro prielaidas manyti apie reikalavimo normų konkurenciją, kai nėra taikoma nei sutartinė, nei deliktinė atsakomybė, bet dviejų atsakomybės rūšių teisės normų kombinacija.

3.3. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo ypatumai teismų praktikoje

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio kontekste itin svarbus vaidmuo tenka teismams, kurie be kita ko visada turi išspręsti visus neaiškumus, kylančius sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencinėse situacijose bei formuoti taisykles šiais klausimais. Išnagrinėjus teisės doktrinoje siūlomus pagrindinius sutartinės ir deliktinės atsakomybės

²⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015.

²⁹⁷ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2), p. 314.

konkurencijos sprendimo būdus, būtina išanalizuoti ir įvertinti teismų formuojamą praktiką konkrečiais sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio klausimais.

3.3.1. Konkurencijos draudimo principas teismų praktikoje

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencines situacijas lemia egzistuojantys skirtumai tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės. Minėta, kad nors civilinės atsakomybės esminė kompensavimo funkcija yra vieninga, tačiau iš esmės sutarčių teisė ir deliktų teisė gina skirtingus interesus. Sutartinės ir deliktinės teisės ginamo intereso apimtis yra patvirtina ir teismų praktikoje, kur išaiškinta, jog sutartine teise ginamas lūkesčių interesas reiškia, kad šalis tikisi atsidurti tokioje padėtyje, kurioje ji būtų, jei būtų tinkamai įvykdyta sutartis, todėl taikant sutartinę atsakomybę siekiama užtikrinti, kad nukentėjusioji šalis tokioje padėtyje ir atsidurtų, o deliktine teise ginamas tikrumo interesas, kuris reiškia, kad asmuo tikisi išlikti tokioje padėtyje, kokioje yra, taigi deliktinės atsakomybės taikymo tikslas – grąžinti asmenį į tą padėtį, kurioje jis būtų likęs, jei nebūtų delikto.²⁹⁸ Šia teismo nutartimi patvirtinama, jog dėl skirtingų ginamų interesų svarbu identifikuoti kuri civilinės atsakomybės rūšis taikytina konkrečiose situacijose.

Ne tik teisės doktrinoje, bet ir teismų formuojamoje praktikoje pripažįstama, kad pagal teisinį civilinės atsakomybės reguliavimą konkurencija tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės negalima.²⁹⁹ Teismų praktikoje išaiškinta, jog civiliniame kodekse aiškiai yra nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada deliktinė civilinė atsakomybė.³⁰⁰

Atkreiptina, kad iki 2012 m. deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos problema LAT nutartyse nebuvo identifikuota ir nebuvo aišku, kuris deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos sprendimo būdas yra taikomas.³⁰¹ Visgi naujausios tendencijos rodo, kad teismai labiau yra linkę remtis *non-cumul* principo taikymu ir aiškinimu. Pavyzdžiui, vienoje byloje, LAT nurodė, kad *non-cumul* principas, įtvirtintas CK 6.245 straipsnio 4 dalyje, draudžia taikyti deliktinę civilinę atsakomybę tarp šalių esant sutartiniams santykiams, tačiau įtvirtina galimybę

²⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“, Nr. 3K-3-327-687/2015.

²⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015.

³⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Office M3“ akcininkas D. V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.

³⁰¹ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija*. Vilnius, Justitia, 2008, Nr. 1(57), p. 12.

įstatymu nustatyti šios taisyklės išimtis.³⁰² Toje pačioje byloje teismas išaiškino, kad atsižvelgiant į ieškovų pasirinktą savo teisių gynimo būdą, šioje konkrečioje byloje taikytina ne CK 6.282 straipsnio 1 dalis (dėl didelio nukentėjusiojo neatsargumo) kaip pagrindas mažinti priteistinus nuostolius ieškovams, bet bendroji civilinės atsakomybės taisyklė dėl paprasto nukentėjusiojo neatsargumo (CK 6.253 straipsnio 5 dalis, CK 6.248 straipsnio 4 dalis). Teisėjų kolegija papildė, jog priešingas šių normų aiškinimas neatitiktų CK 1.5 straipsnio 4 dalies reikalavimų, nes neproporcingai pažeistų atsakovo teises – ieškovams pasirinkus savo reikalavimo teisiniu pagrindu deliktinę atsakomybę, atsakovas vienašališkai prarastų teisę į nuostolių sumažinimą dėl paprasto ieškovų neatsargumo, kuris būtų galimas pagal sutartinės atsakomybės taisyklės.³⁰³ E. Ivanauskienės nuomone, tokia teismo argumentacijos eiga leidžia kalbėti apie vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą, kuomet yra savarankiškai kvalifikuojamas teisinis santykis ir ieškovo reikalavimo pagrindumas vertinamas, atsižvelgiant į sutarčių teisės normas, neleidžiant išvengti nukentėjusiajam asmeniui nepalankių sutartinės atsakomybės taikymo sąlygų ir teisinių pasekmių.³⁰⁴

Bendrai vertinant teismų praktiką sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio kontekste, teismai nėra linkę itin dažnai eskaluoti *konkurencijos* sąvoką, nors kai kurių bylų faktinės aplinkybės ir šalių pozicijos tiesiogiai rodo, kad su konkurencinėmis situacijomis civilinės atsakomybės rūšių taikymo aspektu susiduriama. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo nagrinėjama situacija, kai atsakovas vartojo neapskaitinę elektros energiją, tačiau nepaisant deliktų teisės pažeidimo, teismai taikė sutartinę atsakomybę, nes šalis siejo elektros energijos tiekimo sutartis.³⁰⁵ Kitoje nutartyje teismas pripažino, kad Lietuvos teisėje laikomasi vadinamojo *non cumul* principo – asmuo neturi pasirinkimo teisės, kokį reikšti ieškinį, todėl nepasinaudojęs galimybe ginti pažeistas teises sutarčių ir (ar) deliktų teisės normų nustatytais būdais, remiantis *non cumul* principu, negali reikšti ieškinio dėl nepagrįsto praturtėjimo.³⁰⁶ Šios teismų išspręstos bylos rodo, kad teismai savo nutartyse nevartojo sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos terminą, tačiau sprendė susidariusią konkurencinę situaciją sutartinės ir deliktinės atsakomybės kontekste. Taip pat paskutinėje byloje pagal pateiktus faktus

³⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015.

³⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015.

³⁰⁴ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 180.

³⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. UAB „Veritas ana“, Nr. 3K-3-118/2010.

³⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rolvika“ v. UAB LVS ir AB DnB NORD bankas, Nr. 3K-3-90/2010.

galima išskirti byloje sprendžiamą klausimą dėl subsidiarumo principo sampratos trišalėje situacijoje taikant nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo institutą. Konkrečiai imant, buvo sprendžiama problema, ar ieškovas (asmuo A), kuris yra saistomas sutartiniais santykiais su asmeniu B, gali reikšti ieškinį dėl nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo instituto taikymo asmeniui C, asmens B kontrahentui, prieš tai nepasinaudojęs kitais galimais pažeistos teisės gynimo būdais savo sutartinių santykių šalies, t. y. asmens B, atžvilgiu.³⁰⁷ Byloje nebuvo susiklosčiusi dvišalė situacija, kurioje ieškovas galėtų reikšti ieškinį atsakovui, remdamasis ir sutartinės, ir deliktinės atsakomybės taisyklėmis.³⁰⁸

Nurodyta teismų praktika parodo, kad, nepaisant teismų susiformavusios pozicijos, jog sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima, konkurencinių situacijų išvengti neįmanoma ir šios situacijos yra sprendžiamos. Galima tvirtinti, kad konkurencijos draudžiamumo principas tėra formali teismų pozicija, kadangi reikalavimų priešprieša dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės egzistuoja.

3.3.2. Ar asmuo turi teisę pasirinkti civilinės atsakomybės taikymo rūšį?

Šiame darbe nagrinėtas reikalavimų konkurencijos sprendimo būdas leidžia nukentėjusiajam asmeniui pasirinkti kuriuo civilinės atsakomybės pagrindu jis tenkins savo reikalavimą – taikant sutartinę ar deliktinę atsakomybę, o pasirinkta atsakomybės rūšis nepašalina galimybės nukentėjusiajam asmeniui vėliau teikti kitą reikalavimą atlyginti žalą, pasinaudojant kitu civilinės atsakomybės rūšies pagrindu. Pastebima, kad reisykiais ši konkurencijos sprendimo būdą yra linkę taikyti ir teismai. Pavyzdžiui, vienoje iš LAT nagrinėtų bylų, kurioje šalis siejo nuomos sutartiniai teisiniai santykiai bei dėl nuomotojo kaltės buvo padaryta žala nuomininkui užliejant patalpas, nepaisant to, kad šalis siejo sutartiniai santykiai ir nuomotojo pareigos nuomininko atžvilgiu buvo numatytos sutartyje, t. y. galimas sutartinės atsakomybės taikymas, tačiau nuomininkas šioje byloje prašė taikyti deliktinę atsakomybę pagal CK 6.266 straipsnį, t. y. griežtąją statinio savininko (valdytojo) atsakomybę, nereikalaujant įrodyti vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų – kaltės. Akivaizdu, kad bent jau šiuo aspektu deliktinės atsakomybės taikymas nuomotojui nukentėjusiojo asmens atžvilgiu buvo palankesnis. Teismas, nustatęs CK 6.266 straipsnyje numatytas taikymo sąlygas, ieškinį tenkino ir

³⁰⁷ PAKALNIŠKIS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1014.

³⁰⁸ *ibidem*, p. 1014.

taikė deliktinę atsakomybę sutarties šalies atžvilgiu.³⁰⁹ Ši teismo argumentacija, pasak E. Ivanauskienės, leidžia teigti, jog šioje civilinėje byloje deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencija, net ir tiesiogiai neįvardijant, buvo spęsta reikalavimo konkurencijos būdu.³¹⁰

Paminėtina ir kita LAT išnagrinėta byla, kurioje teismas konstatavo, jog civilinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos nedraudžia ieškovei pasirinkti konkretaus savo teisių gynybės būdo – reikšti reikalavimą dėl sutartinės atsakomybės taikymo savo kontrahentui ar reikalauti deliktinės atsakomybės taikymo.³¹¹ Atkreiptinas dėmesys, kad tokia LAT pozicija buvo priešinga apeliacinio teismo pozicijai, kuris buvo nurodęs, kad susitarimas neturi teisinės reikšmės sprendžiant dėl deliktinės atsakomybės taikymo.³¹² Tokius teismo sprendimus galima pagrįsti tik jų pačių suformuota praktika, jog sutartinė atsakomybė, nesant sutarties, negalima, o deliktinei atsakomybei atsirasti nėra teisinio pagrindo, neįrodžius visų būtinųjų tokios atsakomybės atsiradimo sąlygų.³¹³ Todėl, anot teismų, esant sutarčiai bei įrodžius visas būtinąsias deliktinės atsakomybės atsiradimo sąlygas, nukentėjusioji šalis turi teisę pasirinkti kokį reikalavimą reikšti – sutartinės ar deliktinės atsakomybės pagrindu.

Nurodyta teismų praktika rodo, kad tam tikrais atvejais teismai liberalūs nukentėjusiojo asmens atžvilgiu, pastarajam suteikiant pasirinkimo laisvę kurią civilinės atsakomybės rūšimi naudotis, tokiu būdu netiesiogiai nepaneigiant reikalavimų konkurencijos sprendimo būdo taikymą.

3.3.3. Sutartinės ar deliktinės atsakomybės prioritetas teismų praktikoje?

Lietuvos teismų praktika nėra vienoda ir negali atsakyti kuriai, sutartinei ar deliktinei atsakomybei, yra taikomas prioritetas nagrinėjant bylas dėl civilinės atsakomybės taikymo. Šiame darbe kaip alternatyva spęsti sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurenciją, buvo nagrinėtas įstatymo konkurencijos būdas, kurio esmė – sutartinės

³⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje „If P&C Insurance AS“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-563-687/2015.

³¹⁰ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 184.

³¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015.

³¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015.

³¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Office M3“ akcininkas D. V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.

atsakomybės prioritetas deliktinės atsakomybės atžvilgiu. Taip pat šiame darbe buvo pateikta Lietuvos teismų suformuota praktika, kurioje teismai linkę prioritetą teikti deliktinei atsakomybei (pavyzdžiui, profesionalia veikla užsiimančių asmenų atžvilgiu ir kt.). Visgi Lietuvos teismų praktikoje dažni atvejai, kai pirmenybė suteikiama ir sutartinei atsakomybei. Svarbiausias veiksnys tam, kad reikalavimas būtų kvalifikuotinas kaip reikalavimas taikyti sutartinę civilinę atsakomybę, anot teismų, turi būti nustatyta, ar ginčo šalis sieja prievoliniai teisiniai santykiai.³¹⁴

Keli pavyzdžiai: vienoje iš bylų ieškovai savo reikalavimą taikyti deliktinę atsakomybę grindė Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 94 straipsnio 2 punkto nuostata, kuri reglamentavo, kad asmenys, pažeidę šį įstatymą, privalo atlyginti padarytą žalą. Pastebėtina, kad žemesnių instancijų teismai taikė deliktinės atsakomybės taisyklės, tačiau LAT pasisakė, kad Finansinių priemonių rinkų įstatymo 94 straipsnio 2 punktas nelaikytinas deliktinės atsakomybės norma, nes jame iš esmės tik abstrakčiai pasakoma, jog žala, atsiradusi dėl Finansinių priemonių rinkų įstatymo pažeidimo, turi būti atlyginta. Neatsižvelgiant į tai, kokias nuostatas pažeidė finansų tarpininkas – įstatymo ar sutarties, jo atsakomybė klientui laikytina sutartine.³¹⁵ Paminėtina, kad teismas šioje byloje taip pat pabrėžė, kad nėra delikto, jeigu žala yra susijusi su sutartiniais santykiais.³¹⁶ Tokia teismo argumentacija parodo, kad teismas gali savo iniciatyva nepaisyti ieškovų reikalavimo pagrindo bei remdamasis *non-cumul* principu taikyti sutartinę atsakomybę.

Kitoje byloje, kur ieškovas prašė priteisti įsiskolinimą už suteiktas tinklapio dizaino paslaugas, o atsakovas priešieškiniu prašė priteisti nuostolius, patirtus ieškovui laiku neatliktus darbus, LAT konstatavo, kad šalis siejant sutartiniais santykiais ir nesant įstatyme nustatyto pagrindo deliktinei atsakomybei kilti, sprendžiant nuostolių atlyginimo klausimą, taikytina ne deliktinė, o sutartinė civilinė atsakomybė.³¹⁷ Papildomai pastebėtina, kad šioje byloje LAT vėl panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą. Spręsdamas klausimą dėl nuomotojo nepašalintų gedimų elektros instaliacijoje, dėl kurių kilo gaisras ir buvo padaryta žala nuomininko turtui, teismas taikė sutartinę atsakomybę, laikydamas nepagrįstus argumentus dėl CK 6.266 straipsnio, reglamentuojančio deliktinę

³¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Namų priežiūros centras“ v. UAB „Schindler-Liftas“, Nr. 3K-3-257/2014.

³¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015.

³¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015.

³¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015.

atsakomybę. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šis straipsnis reikšmingas ir vertintinas, jeigu faktų teisinio kvalifikavimo pagrindu būtų pripažinta, jog atsakovo prievolės trečiajam asmeniui yra deliktinio pobūdžio (CK 6.263 straipsnis).³¹⁸

Dar viena panaši byla, sprendžiant klausimą dėl civilinės atsakomybės taikymo sutartinių santykių šalims, buvo LAT nutartis, kurioje teismas akcentavo aplinkybę dėl šalis siejančių sutartinių santykių.³¹⁹ Beje, šioje byloje kasacinis teismas taip pat nustatė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias civilinės atsakomybės taikymo sąlygas.

Kasacinio teismo praktikoje sutartinės atsakomybės prioritetą grindžiamas taip pat plačiai aiškinant CK 6.189 straipsnio 1 dalį, pagal kurią, anot teisėjų kolegijos, sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai.³²⁰ Pavyzdžiui, kitoje byloje, teismas, išaiškino, kad nustatinėjant atsakovių veiksmų teisėtumą (net ir ieškovei pareiškus reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo), pirmiausia vertintina veiksmų atitiktis šalių sudarytų sutarčių sąlygoms ir tik tuomet, jei konkreti veikla (neveikimas) nesiejama su konkrečiais sutartiniais įsipareigojimais, sprendžiamas, ar ji vykdyta (susilaikyta nuo veiksmų) laikantis bendro pobūdžio atidumo ir rūpestingumo pareigos.³²¹ Tokiu išaiškinimu LAT netiesiogiai patvirtino sutartinės atsakomybės prioritetą taikant civilinę atsakomybę.

E. Ivanauskienė atkreipia dėmesį, kad išvada dėl įstatymo konkurencijos sprendimo būdo, kuriuo patvirtinama sutartinės atsakomybės pirmenybė deliktinės atsakomybės atžvilgiu, galima tada, jeigu nukentėjusiojo asmens sutarties pažeidimo ir delikto sutapimo atveju pasirinktas teisinis ieškinio pagrindas neįpareigoja teismo, kuris dėl reikalavimo pagrįstumo sprendžia pagal sutarties sąlygas ir sutartinės atsakomybės teisės normas.³²² Pavyzdžiui, paminėtina LAT byla, kurioje sprendžiant dėl atsakovo atsakomybės iš saugomų patalpų dingus prekėms, buvo teigiama, kad teisės normose, reglamentuojančiose apsaugos paslaugų teikimą, nenustatyta, kad apsaugos teisinių santykių šalims dėl sutartinių įsipareigojimų pažeidimo taikoma deliktinė atsakomybė.³²³

³¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „IF draudimas“ v. P. V., Nr. 3K-3-268/2008.

³¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje BUAB „Miesto tvarka“, UAB „Klaipėdos miesto tvarka“, A. B., Nr. 3K-3-326-695/2016.

³²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015.

³²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015.

³²² IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 184.

³²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje AS If P&C Insurance v. UAB „G4S Lietuva“, Nr. 3K-3-458/2009.

Pastebėtina, kad teismų praktikoje kartais leidžiama konkrečius sutartinius įsipareigojimus tarp šalių vertinti kaip *lex specialis* bendrosios pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai atžvilgiu. Jau anksčiau minėtoje vienoje iš LAT nutarčių, teismas nurodė, kad dėl to nustatinėjant atsakovių veiksmų teisėtumą (net ir ieškovei pareiškus reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo), nekonstatavus aiškiai neteisėtų teisės normas pažeidžiančių veiksmų, pirmiausia vertintina veiksmų atitiktis šalių sudarytų sutarčių sąlygoms (išskyrus atvejus, jei būtų nustatyta, kad šios pažeidžia ar prieštarauja imperatyviosioms įstatymų nuostatomis) ir tik tuomet, jei konkreti veikla (neveikimas) nesiejama su konkrečiais sutartiniais įsipareigojimais, sprendžiamas, ar ji vykdyta (susilaikyta nuo veiksmų) laikantis bendro pobūdžio atidumo ir rūpestingumo pareigos.³²⁴

Teikiant prioritetą sutarčių teisei, be abejo, vienas pagrindinių tai pateisinančių argumentų – sutarčių laisvės ir sutarties uždarmo principų akcentavimas. Visgi teismų, pozicija teikti prioritetą sutartinei atsakomybei, atitinka įstatymo konkurencijos sprendimo būdą, kuris, manytina, nėra tinkamas visais atvejais.

Visgi negalime teigti, kad teismų praktikoje visais atvejais yra skiriamas prioritetas sutartinei atsakomybei. Minėti atvejai, kai teismai, atsižvelgdami į pažeidimo objektą (asmens sveikatą, gyvybę, neturtines vertybes ir pan.), nepaisant tarp šalių egzistuojančių sutartinių teisinių santykių, sprendžiamas sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos situaciją, prioritetą teikia deliktinės atsakomybės taikymui. Tokia teismo pozicija laikytina teisinga bei sąžininga, kadangi visais atvejais būtina įvertinti konkrečias faktines aplinkybes bei tikruosius šalių ketinimus. Šiais atvejais, manytina, yra pateisinamas ir teismų iniciatyva išėiti už sutarties ribų. Pavyzdžiui, vienoje byloje, kur ieškovas prašė taikyti atsakovui deliktinę atsakomybę dėl elektros energijos tiekimo nutraukimo apie tai neįspėjus ieškovą, LAT konstatavo, kad ieškovo reikalavimas atlyginti nuostolius yra susijęs su šalis siejusių sutartinių įsipareigojimų viena kitos atžvilgiu vykdymo tinkamumo, tačiau atsižvelgiant į tai, kad padarytų nuostolių atsiradimas kildinamas iš įstatymu numatytos atsakovo pareigos netinkamumo vykdymo, tarp šalių kilęs ginčas kvalifikuotinas ginču dėl deliktinės atsakomybės taikymo (CK 6.263 straipsnio 1 dalis). Teismas šiuo atveju įvertino aplinkybę, jog atsakovas nesilaikė Elektros energijos vartojimų taisyklių reikalavimo tinkamai įspėti vartotoją apie energijos nutraukimą.³²⁵

³²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015.

³²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Ermilas“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ Vilniaus elektros tinklų filialas, Nr. 3K-3-823/2003.

Paminėtina, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai šioje byloje teisinę atsakomybę kvalifikavo priešingai ir taikė sutartinę atsakomybę.

Kitas pavyzdys, kai kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad asmens, pateikusio Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės išduotą melagingą pažymėjimą, jog draudimas perleisti įkeistą turtą yra panaikintas, sutartinė atsakomybė transformuojasi į deliktinę atsakomybę.³²⁶ Taigi esminis momentas suformuotas teismų praktikoje tai, kad esant sutartiniams šalių santykiams deliktinę atsakomybę vienai iš šalių galima taikyti tik įstatyme nustatytu atveju, t. y. turi būti įstatyme nustatytas pagrindas taikyti sutartiniuose santykiuose deliktinę atsakomybę.³²⁷

Dar vienoje byloje buvo analizuojama situacija, kai atsakovas neužtikrino visų priešgaisrinės saugos reikalavimų laikymąsi, todėl kilus gaisrui, sudegė panaudos pagrindais naudojamo dalis patalpų ir kt. LAT nurodė, kad sprendžiant dėl gaisro metu padarytos žalos atlyginimo, priklausomai nuo gaisro kilimo priežasties, pastato savininkui (valdytojui) gali būti taikoma tiek griežtoji atsakomybė (pagal CK 6.266 straipsnį), tiek ir atsakomybė bendraisiais pagrindais, kai reikalaujama visų civilinės atsakomybės sąlygų CK 6.263 straipsnio pagrindu.³²⁸ Teismas išsprendė konkurencijos klausimą suteikiant prioritetą deliktinei atsakomybei, nors ieškovas prašė atlyginti jam padarytą žalą, remdamasis sutartimi. Taip pat paminėtina byla, kai buvo sprendžiama situacija, kuomet ieškovai kreipėsi į teismą, prašydami pripažinti atsakovą pažeidusiu konsultavimo dėl investicijų sutartimis prisiimtus įsipareigojimus. LAT nurodė, kad finansų tarpininkui taikytina deliktinė atsakomybė.³²⁹ Anot E. Ivanauskienės, ši teismo išvada taip pat leidžia galvoti apie vieningo reikalavimo pagrindo sprendimo būdą, kuomet net ir taikant deliktinę atsakomybę taikomos sutarčių teisės normos ir atvirkščiai.³³⁰

3.3.4. Teismo iniciatyva nustatant civilinės atsakomybės rūši

Įvertinus tai, kad doktrinoje nėra sutariama, kuris sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdas yra efektyviausias, sprendžiant šį klausimą, svarbi yra

³²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje V. P., J. S. v. I. G., Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės Kauno filialas, Nr. 3K-3-109/2003.

³²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“, Nr. 3K-3-327-687/2015.

³²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje I. P., A. P. v. Ž. Ž., Nr. 3K-3-358/2012.

³²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje E. V., J. V. v. AB „Swedbank“, Nr. 3K-3-226/2014.

³³⁰ IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016, p. 186.

teismų iniciatyva taikyti ir aiškinti civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymą. Teismų praktikoje vis ryškesnė yra teismų iniciatyva. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas savo iniciatyva gindamas nukentėjusiojo asmens interesus, konstatavo, kad žala ieškoviui buvo padaryta dėl nesąžiningų ir kaltų atsakovo veiksmų sudarant hipotekos sandorį, kuris vėliau pripažintas negaliojančiu, todėl pagrindas atsakovo atsakomybei atsirasti yra ne sutartinė, o deliktinė atsakomybė.³³¹ Šioje byloje vėl pastebėtina, kad pirmosios instancijos teismas atsakovo kaltę pripažino kaip sutartinę atsakomybę. Įdomiausia detale šioje byloje laikytina, jog teisėjų kolegija savo iniciatyva (nesant šiems ieškovo argumentams) sprendė, kad viešasis interesas lemia, jog kasacinis teismas pasisakytų ir dėl kasatoriui taikytinos civilinės atsakomybės rūšies (CPK 353 straipsnio 2 dalis). Teismas pažymėjo, kad sutartinės civilinės atsakomybės taikymo atvejais teisės pažeidimas dažniausiai reiškiasi sutarties pažeidimu, tuo tarpu, kai sutartis pripažįstama negaliojančia, tai, priklausomai nuo aplinkybių, šalių elgesio ir kt., gali atsirasti deliktiniai santykiai ir deliktinė civilinė atsakomybė. Nagrinėjamos bylos atveju žala ieškoviui padaryta dėl nesąžiningų ir kaltų atsakovo veiksmų sudarant hipotekos sandorį, kuris vėliau pripažintas negaliojančiu, todėl išplėstinė teisėjų kolegija sprendžia, kad pagal šios bylos aplinkybes darytina išvada, kad pagrindas atsakovo atsakomybei atsirasti yra ne sutartinė civilinė atsakomybė, o deliktinė atsakomybė.³³²

Kitoje situacijoje, kai ieškovės duktė, važiuodama atsakovui priklausančiu autobusu, iškrito pro atidarytas autobuso duris, sunkiai susižalojo ir nuo traumų mirė, apeliacinės instancijos teismas savo sprendime kaip vieną iš argumentų nurodė, kad mirusiąją su atsakove siejo vežimo sutartis, t. y. mirusioji buvo ne eismo įvykio dalyvė, o vežimo sutarties vartotoja, tačiau LAT turėjo kitų argumentų: nagrinėjamos bylos atveju faktinis priežastinis ryšis yra akivaizdus – keleivė nebūtų galėjusi iššokti iš judančio autobuso, jei šio durys nebūtų atidarytos, todėl teisėjų kolegija analizavo, ar šis ryšis yra teisiškai reikšmingas, t. y. ar jis gali būti pripažįstamas deliktinės atsakomybės pagrindu. Konstatavus priežastinio ryšio buvimą, pasak teismo, yra pagrindas taikyti kasatoriui deliktinę atsakomybę.³³³

Dar vienoje byloje teisėjų kolegija aiškiai nurodė, kad galimi atvejai, kai dėl netinkamo rangos darbų rezultato padaroma žala trečiųjų asmenų turtui, sveikatai ar

³³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. N., V. J., G. J., N. M. (N. M.), R. Ž., valstybė, atstovaujama Teisingumo ministerijos, Nr. 3K-7-119/2005.

³³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. N., V. J., G. J., N. M. (N. M.), R. Ž., valstybė, atstovaujama Teisingumo ministerijos, Nr. 3K-7-119/2005.

³³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje S. R. v. UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, Nr. 3K-3-53/2010.

gyvybei, ir iš rangos santykių kyla deliktinė atsakomybė, tad tokiu atveju teismas turi nustatyti, ar egzistuoja deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų visetas.³³⁴

Pažymėtina, kad teismai ne tik gindami itin svarbias asmenines vertybes savo iniciatyva teikia prioritetą deliktinės atsakomybės atžvilgiu, tačiau, visapusiškai įvertinę faktines bylos aplinkybes, yra aktyvūs išskirti sutartinės atsakomybės taikymo prioritetą deliktinės atsakomybės fone. Pavyzdžiui, atvejais, kai iš faktinių bylos aplinkybių negalima buvo padaryti išvados, kurią civilinės atsakomybės rūšį prašė taikyti ieškovas, tačiau teismas savo iniciatyva tarp ieškovės ir atsakovės susiklosčiusius teisinius santykius kvalifikavo kaip teisinius santykius dėl atlygintinų paslaugų teikimo (CK 6.716 straipsnis).³³⁵

Praktikoje pasitaiko situacijų, kai tiesiogiai sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos nekyla, tačiau teismai savo iniciatyva išsprendžia ir šį klausimą. Pavyzdžiui, ginčą nagrinėjamoje byloje sprendę teismai nustatė, jog kadangi ieškovės ir atsakovės nesieja tiesioginiai sutartiniai teisiniai santykiai, tai, ieškovei pareiškus reikalavimą joms taikyti deliktinę civilinę atsakomybę, nekyla sutartinės ir deliktinės civilinės atsakomybės konkurencija, tačiau tai nepaneigia teismo pareigos sprendžiant, ar egzistuoja atsakovių deliktinės civilinės atsakomybės sąlygos, be kitų reikšmingų aplinkybių, atsižvelgti ir įvertinti tai, kad šalis sieja sutartiniai santykiai dėl naftos produktų – jų transportavimo, ekspedijavimo, saugojimo, perkrovimo ir šių paslaugų aptarnavimo.³³⁶

Teismo iniciatyva kvalifikuoti teisinius santykius yra numatyta civilinį procesą reglamentuojančiuose teisės normose. Pavyzdžiui, CPK 135 straipsnis reikalauja, kad ieškovas nurodytų faktinį, bet ne teisinį ieškinio pagrindą. Išskyrus pavienius atvejus, šios pozicijos yra nuosekliai laikomasi LAT praktikoje: taikytinų teisės normų nustatymas, jų turinio išaiškinimas ir šalių santykių kvalifikavimas priklauso teismo kompetencijai, o šalių pateiktas teisės aiškinimas teismo, nagrinėjančio bylą, nesaisto.³³⁷ Kitoje nutartyje LAT konstatavo, kad teismas, spręsdamas ginčą, turėjo teisę taikyti ne ieškovo nurodytas

³³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Namų priežiūros centras“ v. UAB „Schindler-Liftas“, Nr. 3K-3-257/2014.

³³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis“, UAB „Lasteka“, Nr. e3K-3-492-313/2015.

³³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015.

³³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje V. M., M. M. v. BUAB „VVARFF-JOLDIJA“, AB „Swedbank“, Nr. 3K-3-167/2014.

sutartinę civilinę atsakomybę, o deliktinę civilinę atsakomybę reglamentuojančias materialiosios teisės normas.³³⁸

Šiuo klausimu paminėtinas *iura novit curia* (liet. teismas žino įstatymus) principas, kuris nacionalinėje civilinio proceso teisėje reiškia, kad teismas savarankiškai parenka teisės normą ir ją aiškina. LAT yra nurodęs, kad teismas žino įstatymą ir jam suteikta teisė konkrečioje byloje taikant teisės normą atskleisti jos tikrąjį turinį, t. y. ją aiškinti ir pagal jos prasmę parinkti teisinius argumentus, net ir tuos, kurių dalyvaujantys byloje asmenys nenurodė.³³⁹ LAT praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, kad faktinės aplinkybės neapima teisinio kvalifikavimo, kadangi tai yra teisės taikymas, kurį atlieka teismas savo nuožiūra pagal konstatuotas aplinkybes.³⁴⁰

Tačiau, vertinant teismo teisės savarankiškai kvalifikuoti teisinį santykį apimtį, paminėtinas ir kitas LAT pateiktas išaiškinimas, neatitinkantis nuosekliai išplėtos LAT praktikos dėl teismo pareigos *ex officio* kvalifikuoti teisinį santykį. Vienoje byloje ieškovas reiškė reikalavimą dėl netinkamo CK 6.499 straipsnio 2 dalyje nurodytos pareigos vykdymo, t. y. pavėluoto daikto grąžinimo nuomotojui, ir prašė taikyti sutartinę atsakomybę. Ieškovui nurodant, kad teismai nevykdė pareigos kvalifikuoti šalių santykius ir netinkamai sprendė reikalavimą dėl nuostolių atlyginimo, LAT, atsižvelgdamas į proceso dalyvių dispozityvumo principą, patvirtino, kad teismas negali keisti ieškinyje nurodytų gynimo būdų, nuo kurių priklauso ieškovui teikiamos teisminės gynybos efektyvumas.³⁴¹

3.3.5. Specifiniai sutartinės ir deliktinės atsakomybės klausimai teismų praktikoje

Teismų praktikoje neretai tenka išspręsti keblias ir neaiškias situacijas, kurių sprendimo būdo nerasime teisės aktuose. Vienas toks iš klausimų – tai juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės klausimas. Teismų praktikoje ir doktrinoje pripažįstama, kad bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei yra deliktinė.³⁴² Nurodomas pagrindas – bendrųjų ir specialiųjų teisės normų, reglamentuojančių valdymo organo ar jo nario pareigas, pažeidimas. Teismų praktikoje atkreipiamas dėmesys, kad vadovą ir jo

³³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“, Nr. 3K-3-221-219/2015.

³³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB (duomenys neskelbtini) v. S. K., Nr. 3K-3-1446/2002.

³⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje B. R. v. Metalinių garažų bendrija „Baltupiai“, Nr. 3K-3-725/2001.

³⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Merkys“ v. UAB „Balticum TV“, Nr. 3K-3-589-684/2015.

³⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011.

vadovaujamą įmonę sieja pasitikėjimo santykiai, nuo pat tapimo bendrovės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus.³⁴³ Todėl teismai linkę manyti, kad daugelis administracijos vadovo teisių ir pareigų atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu.³⁴⁴

Tačiau negalima vienpusiškai remtis aplinkybe, kad vadovą ir bendrovę sieja tik pasitikėjimo santykiai, kadangi Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo³⁴⁵ 37 straipsnio 4 dalis numato, kad su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis, todėl šioje vietoje sudėtinga paneigti, jog vadovą ir bendrovę nesieja sutartiniai teisiniai santykiai. Teisingiau būtų išreikšti poziciją, kad bendrovę ir jos vadovą sieja abipusiai įsipareigojimai (tiek sutartiniai, tiek įstatymo numatyti), todėl vadovo atsakomybės bendrovei atveju taip pat neišvengiama sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija. Apie tai yra teigiama ir teismų praktikoje: egzistuoja tam tikras vadovo ir bendrovės santykių dualizmas: *vidiniuose* santykiuose vadovas vertintinas kaip darbo teisinių santykių subjektas, o *išoriniuose* – kaip bendrovės, t. y. juridinio asmens, valdymo organas (ir jo atstovas).³⁴⁶

Sutarties, sudaromos su fiziniu asmeniu dėl valdymo organo nario pareigų ėjimo, rūšis neturi ir net negali turėti įtakos valdymo organo nario teisiniam statusui ir atsakomybės rūšiai, kadangi tai pažeistų valdymo organų narių lygiateisiškumo principą bei prieštarautų teisingumo bei protingumo principams, nes suponuotų skirtingos atsakomybės juridinio asmens valdymo organų nariams taikymo galimybę.³⁴⁷ Prancūzijoje, pavyzdžiui, daromas aiškus skirtumas tarp techninio pobūdžio pareigų, numatytų darbo sutartyje, ir valdymo pareigų, kylančių iš direktoriaus teisinio statuso, bei nurodoma, kad darbo sutartis neturi būti sudaroma siekiant apriboti ar išvengti vadovams taikomos atsakomybės³⁴⁸, t. y. daromas aiškus skirtumas tarp korporatyvinių ir individualių teisinių santykių tarp juridinio asmens ir jo valdymo organų narių, todėl šioje valstybėje nesusiduriama su valdymo organo narių atsakomybės dualizmo problema.

³⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R., Nr. 3K-7-124/2014.

³⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009.

³⁴⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.

³⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009.

³⁴⁷ JAKUNTAVIČIŪTĖ, Gintarė. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 69.

³⁴⁸ DORNSEIFER, F., et. al. *Corporate Business Forms in Europe*. Munich: European Law Publishers GmbH, 2005, p. 246.

Visgi LAT dėl bendrovės vadovo civilinės ir materialinės atsakomybės pagal darbo kodeksą atribojimo yra pažymėjęs, kad bendrovės santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas – įtvirtina vadovo, kaip juridinio asmens atstovo, statusą išoriniuose santykiuose, kuriuose vadovui keliami aukštesni reikalavimai, tiesiogiai įtvirtinti civiliniuose įstatymuose arba išplaukiantys iš šių įstatymų esmės.³⁴⁹ Papildant prieš tai nurodytą teismo poziciją, LAT yra konstatavęs, kad kai uždariosios akcinės bendrovės vadovas padaro bendrovei žalos, veikdamas kaip jos valdymo organas išoriniuose santykiuose, tai jam taikytina civilinė atsakomybė pagal civilinius įstatymus.³⁵⁰ Taigi, teismas tiesiogiai nukreipia taikyti deliktinę atsakomybę, kadangi atsakomybę sieja su teisės aktų pažeidimais.

Aptarus vadovo civilinę atsakomybę, paminėtinas ir akcininkų atsakomybės taikymo aspektai. Kasacinis teismas, formuodamas praktiką akcininko civilinės atsakomybės taikymo klausimu, yra konstatavęs, kad akcininko atsakomybė yra deliktinė ir ji gali būti dviejų rūšių: pirmuoju atveju, jei akcininko veiksmai pažeidžia bendrąją sąžiningo elgesio pareigą bendrovei (pavyzdžiui, akcininkai perkelia verslą į kitą įmonę, tuo sukeldami faktinį įmonės nemokumą) ir tokiais veiksmais padaroma žala bendrovei, ir antruoju atveju akcininko veiksmų neteisėtumas gali pasireikšti specifiskai, tik vieno kreditoriaus atžvilgiu, ir jei toks neteisėtumas atitinka bendrąjį deliktinei atsakomybei taikomą neteisėtumo kriterijų, tai kreditorius gali reikšti ieškinį tiesiogiai akcininkui.³⁵¹

Iš pirmo žvilgsnio sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija taip pat gali kilti esant sveikatos priežiūros paslaugų teikimui, ypač tais atvejais, kai asmuo savanoriškai naudojami privačių sveikatos priežiūros įstaigų paslaugomis. Štai vienoje iš bylų kilo ginčas dėl sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės sąlygų egzistavimo. Teismų praktikoje visgi laikomasi nuostatos, kad sveikatos priežiūros įstaigos atsakomybė už joje dirbančių gydytojų kaltais veiksmais teikiant sveikatos priežiūros paslaugas padarytą žalą pacientams yra deliktinė civilinė atsakomybė (CK 6.283 straipsnis, 6.284 straipsnis), kurio institutas yra grindžiamas visuotine pareiga laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais ar neveikimu nepadarytų žalos kitam asmeniui.³⁵² Apskritai LAT praktikoje yra nurodoma, kad gydytojų civilinė atsakomybė už netinkamą gydymą yra profesinė

³⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MEC Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

³⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009.

³⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. UAB „Statybų kryptis“, V. G., A. J., Nr. 3K-3-389/2014.

³⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje M. V., A. V. v. VšĮ „Klaipėdos vaikų ligoninė“, LSMUL VšĮ „Kauno klinikos“, Nr. 3K-3-553/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje I. D. v. UAB „Šiaulių chirurginės pagalbos centras“, Nr. 3K-3-292-686/2016.

atsakomybė, tai yra specialisto atsakomybė už netinkamą profesinių pareigų vykdymą, ji yra specifinė neteisėtų veiksmų ir kaltės, kaip civilinės atsakomybės sąlygų, aspektais. Teisėjų kolegija pažymi, kad gydytojo profesinės atsakomybės pobūdis yra nulemtas sveikatos priežiūros, kaip visuomenės veiklos srities, reikšmingumo ir su tuo susijusios būtinybės garantuoti tinkamą sveikatos priežiūros paslaugų teikimą visuomenei. Gydytojo, kaip profesionalo, turima kvalifikacija sukuria teikiamų paslaugų kokybės prezumpciją, žmogus, pasiklojęs specialistu, turi jaustis saugus, todėl atitinkamos profesijos asmeniui yra taikomi griežtesni atidumo, atsargumo bei rūpestingumo reikalavimai.³⁵³ Pacientą ir gydytoją (sveikatos priežiūros įstaigą) sieja prievolė, kurios turinį sudaro gydytojo pareiga užtikrinti, kad ši prievolė būtų vykdoma dedant maksimalias pastangas. Sprendžiant dėl gydytojų kaltės, turi būti remiamasi ne tik teisės aktu, reglamentuojančių medicininių paslaugų teikimą, bet ir gydytojų profesinės etikos nuostatomis.³⁵⁴ Pavyzdžiui, vienoje iš LAT bylų teismas sutiko su kasatorės argumentais, kad pirmos ir apeliacinės instancijos teismai procesinius sprendimus priėmė vadovaudamasi sutarties su ieškovo dalyko analize ir iš esmės netyrė ieškovei suteiktų asmens sveikatos priežiūros kokybės.³⁵⁵ Taigi šiuo aspektu didesnių probleminių klausimų nekyla. LAT suformuota praktika yra vieninga, nepaisant to, kad kai kurie žemesnių instancijų teismai vis tiek retsykais nagrinėja su sveikatos priežiūros įstaiga sudarytos sutarties sąlygas, o ne suteiktų paslaugų kokybę.

Keli klausimai sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio akivaizdoje paminėtini kalbant apie draudimo teisinius santykius. Pavyzdžiui, svarbu nustatyti ir įvertinti sutartinės ar deliktinės atsakomybės pagrindu žalą patyręs asmuo turi teisę patenkinti savo reikalavimą iš draudimo bendrovės. Vienoje iš nagrinėjamų bylų LAT nustatė, kad sudarius civilinės atsakomybės draudimo sutartį nukentėjęs trečiasis asmuo greta reikalavimo į atsakingą už žalą asmenį įgyja ir teisę reikalauti draudimo išmokos iš civilinės atsakomybės draudiko, o kadangi abu šie reikalavimai turi savarankiškus pagrindus, tai ieškovės reikalavimas į atsakovą atsirado iš delikto, o reikalavimas į draudiką kildinamas iš draudimo sutarties (kaip sutarties trečiojo asmens naudai).³⁵⁶ Kita

³⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje D. B. v. VŠĮ „Kauno medicinos universiteto klinikos“, Nr. 3K-3-408/2009.

³⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje M. P., B. P., I. P., E. P. v. VŠĮ „Marijampolės ligoninė“, Nr. 3K-3-77/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje L. M. S. v. Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninė, Nr. 3K-3-1140/2001.

³⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje I. D. v. UAB „Šiaulių chirurginės pagalbos centras“, Nr. 3K-3-292-686/2016.

³⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje G. K. v. UAB „Kauno autobusai“, UAB DK „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-300/2012.

vertus, nukentėjusiojo trečiojo asmens tiesioginio reikalavimo teisę į draudiką įtvirtina ne tik atskira sutartis, bet ir Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo³⁵⁷ 111 straipsnis.

Teismų praktikoje yra išaiškinta, kad dėl nurodytų materialijų teisinių santykių ypatumų savanoriško civilinės atsakomybės draudimo atveju kreditoriaus reikalavimai įgyja solidariųjų skolininkų daugetai būdingą procesinę išraišką, todėl kai kreditorius reikalavimus pareiškia bendrai ir atsakingam už žalą asmeniui, ir draudikui, tai dėl tos dalies, dėl kurios sutampa, jie tenkinami solidariai.³⁵⁸ Taip pat teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog savanoriškam civilinės atsakomybės draudimui būdinga tai, jog teisinis reguliavimas *expressis verbis* nenustato šių dviejų skirtingais pagrindais atsirandančių ir materialiaja teisine prasme savarankiškų reikalavimų santykio, t. y. abu (iš delikto ir draudimo sutarties) reikalavimai turi būti tenkinami juos sumuojant, nes tai neatitiktų civilinės atsakomybės paskirties ir reikštų nukentėjusio asmens nepagrįstą praturtėjimą gaunant dvigubą žalos atlyginimą.³⁵⁹ Manytina, kad tokia teismų praktika yra teisinga ir sąžininga žalą padariusio asmens atžvilgiu.

Opus klausimas nagrinėjant sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykį, išlieka nevienoda teismų praktika neturtinės žalos atlyginimo klausimu. Vienose nutartyse teismai pripažįsta, kad nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę gauti neturtinės žalos atlyginimą iš draudiko (vadovaujantis Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo nuostatomis).³⁶⁰ Tačiau kitose nutartyse kasacinio teismo teigimu, žala asmeniui neturi būti tapatinama su neturtine žala, o pareiga atlyginti neturtinę žalą pagal CK 6.250 straipsnį ir 6.263 straipsnio 2 dalį tenka tik žalą padariusiam asmeniui.³⁶¹ Pastaroji teismo pozicija realiai neužtikrina *restitutio in integrum* principo veikimo. Prieštaraujant tokiems teismų sprendimams, galima pateikti kitus LAT suformuotus argumentus šiuo klausimu: civilinės atsakomybės draudimo

³⁵⁷ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 94-4246.

³⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Olandijos įmonė „Apollo Melkprodukten“ b. v. v. UAB „Rainio transportas“, UAB DK „Lindra“, UAB DK „Ergo Lietuva“, Nr. 3K-3-730/2003.

³⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. J. S., Nr. e3K-3-307-701/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „ERGO Lietuva“, UAB „Ritranspeda“, Nr. 3K-3-503/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „Artūro transportas“, UAB „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-165/2009.

³⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje D. M. v. R. O., UAB „Baltik garant“, Nr. 3K-3-475/2004; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje A. A., G. A. v. N. J., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-86/2005.

³⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. J. R., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-174/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2005 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje M. J. v. Z. Č., UAB „ERGO Lietuva“, Nr. 3K-7-159/2005.

atveju draudimo išmokos mokėjimo sąlyga yra draudėjo pareigos atlyginti žalą (nuostolius) atsiradimas, o kadangi kreditorius turi teisę reikšti tiesioginį ieškinį draudikui, o nedraudiminio įvykio atveju arba kai draudimo išmokos nepakanka žalai (nuostoliui) atlyginti – ir žalą padariusiam asmeniui, tai užtikrinamas visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimas.³⁶²

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio kontekste taip pat ryškus solidariosios atsakomybės klausimas. Pavyzdžiui, LAT buvo nagrinėjama situacija, kai ieškovas siekė patenkinti savo reikalavimą dėl deliktinės atsakomybės taikymo solidariai iš atsakovų, nurodydamas, kad antrasis atsakovas yra kaip garantija, kad pirmasis atsakovas gali neįvykdyti savo sutartinių įsipareigojimų. Teismas įvertino tai, kad ieškovo ir atsakovo sudaryta sutartis nesukūrė jokių turtinių teisių ir turtinės naudos antrajam atsakovui, todėl ieškovo reikalavimai antrajam atsakovui yra nepagrįsti.³⁶³ Kitaip tariant, teismas patvirtino, kad ieškovas neturi pagrindo nei iš vienos, nei iš kitos sutarties kildinti antrojo atsakovo solidarios deliktinės atsakomybės. Panaši situacija susiklostė, kai ieškovas (draudimo įmonė) siekė taikyti deliktinės atsakomybės reikalavimą generalinio rangovo subrangovui už žalą kilusio gaisro metu. Anot LAT, teismų išvada, jog gaisro kilimo metu pastatas buvo valdomas tik subrangovo, neatitinka įstatymų, reglamentuojančių užsakovo, generalinio rangovo ir subrangovo santykius, bei atkreipė dėmesį, kad generalinis rangovas jam sutartimi suteiktų teisėto pastato valdytojo teisių negali visa apimtimi perduoti subrangovui.³⁶⁴ Pastebima tendencija, jog teismų praktikoje siekiant nustatyti solidariąją deliktinę atsakomybę yra akcentuojama būtinybė nustatyti būtinąsias civilinės atsakomybės sąlygas, nustatytas CK 6.246-6.249 straipsniuose.³⁶⁵ LAT yra konstatavęs, kad solidarioji atsakomybė deliktiniuose santykiuose taikoma tada, kai yra bent viena iš šių sąlygų: 1) asmenis sieja bendri veiksmai pasekmių atžvilgiu; 2) kai asmenis sieja bendri veiksmai neteisėtų veiksmų atžvilgiu, t. y. šiuo atveju solidarioji atsakomybė galima, net jei neteisėtai veikęs asmuo tiesiogiai nepadaro žalos, bet žino apie tiesiogiai žalą padariusio asmens veiksmų neteisėtumą; 3) kai asmenys, nors tiesiogiai ir nepadaro žalos, bet prisideda prie jos kurstymo, inicijavimo ar provokacijos,

³⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje G. K. v. UAB „Kauno autobusai“, UAB DK „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-300/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. J. R., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-174/2005.

³⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Estinos arka“ v. AB „Pagirių šiltnamiai“, Nr. 3K-3-364/2006.

³⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Senovė“, UAB „Merkio statyba“, UAB „Pro Kapital Vilnius Real Estate“, UAB „Seesam Lietuva“, Nr. 3K-7-466/2004.

³⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Estinos arka“ v. AB „Pagirių šiltnamiai“, Nr. 3K-3-364/2006.

t. y. kai iš esmės juos sieja bendra kaltė, nesvarbu, tai padaryta tyčia ar dėl neatsargumo; 4) kai asmenų nesieja bendri neteisėti veiksmai ir jie vienas apie kitą nežino, bet padaro žalą, ir neįmanoma nustatyti, kiek vienas ar kitas prisidėjo prie tos žalos atsiradimo, arba žala atsirado tik dėl jų abiejų veiksmų; 5) kai pareiga atlyginti žalą atsiranda skirtingu pagrindu (pvz., sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindais); 6) kai žalą padaro asmuo, o kitas asmuo yra atsakingas už šio asmens veiksmus.³⁶⁶ Pavyzdžiui, nagrinėjant vieną iš bylų, kurioje kilo ginčas dėl subnuomininko civilinės atsakomybės, pirmosios instancijos teismas nurodė, kad subnuomininkui negalėjo atsirasti solidarioji atsakomybė, kadangi ieškovo ir subnuomininko nesiejo sutartiniai santykiai, tačiau LAT nustatė, kad subnuomininkų atsakomybė kildinama iš delikto teisinių santykių, kadangi buvo bendras interesas siekiant neteisėtais veiksmais iš lizingo sutartimi įsigyto turto gauti naudos ir jų veiksmai susiję su padariniais (žala ieškovui).³⁶⁷

Teismų praktikoje taip pat yra pasisakyta dėl ikisutartiniuose teisiniuose santykiuose taikytinos civilinės atsakomybės rūšies. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog jeigu būtų konstatuota, kad ieškovei žala buvo padaryta ikisutartiniuose santykiuose, tai sprendžiant klausimą dėl civilinės atsakomybės rūšies, taikytinos žalos, padarytos ikisutartiniuose santykiuose atlyginimui, kriterijum reikėtų laikyti požymį, nusakantį buvo ar nebuvo pažeistos bendro pobūdžio teisės normos, taikomos visiems teisiniams santykiams.³⁶⁸ Taigi teismas suformavo taisyklę, jog deliktinė atsakomybė taikytina esant pareigos elgtis sąžiningai ar pareigos nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais žalos kitam asmeniui pažeidimui. Kitoje byloje buvo nagrinėta situacija dėl sudarytos preliminariosios sutarties pažeidimo, kurioje LAT konstatavo, kad šalims nesudarius pagrindinės sutarties iki preliminariniojoje sutartyje numatytos datos, jų prievolė pagal preliminarąją sutartį pasibaigė.³⁶⁹ Taigi šioje vietoje vargu, ar šalys galėtų kildinti savo reikalavimą sutartinės atsakomybės pagrindu, todėl galima manyti, kad linkstama į *sui generis* atsakomybės taikymą. Manytina, šioje vietoje nukentėjusioji šalis savo reikalavimą turėtų grįsti deliktinės atsakomybės pagrindu.

Taigi, sprendžiant sutartinės ir deliktinės atsakomybės tarpusavio santykio klausimus, svarbiausias vaidmuo tenka teismų praktikai.

³⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje J. M. Š. v. VĮ Registrų centro Kauno filialas, antstolė L. U. D., Nr. 3K-7-59/2008.

³⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje AB „SEB bankas“ v. BUAB „Auto1“, UAB „Auto1 Logistics“, R. V., UAB „Įmonių bankroto administravimo ir teisinių paslaugų biuras“, „BTA Insurance Company, SE“, Nr. 3K-3-118-219/2015.

³⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. S. v. 553 GNS bendrija, UAB „Biveka“, Nr. 3K-7-1156/2002.

³⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė sesija. 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006.

IŠVADOS

1. Civilinė atsakomybė yra turtinio pobūdžio prievolė, kurios esmė yra sukelti neigiamus turtinius padarinius žalą padariusio asmens sąskaita, suteikiant nukentėjusiajam asmeniui piniginę satisfakciją, su tikslu grąžinti jį į pradinę padėtį iki žalos padarymo momento, tačiau neperžengiant civilinės atsakomybės ribų ir nepriteisiant neadekvačiai didelę piniginę kompensaciją nukentėjusiajam asmeniui. Tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taikymui yra būtinos keturios, tarpusavyje neatsiejamos ir priklausomos viena nuo kitos civilinės atsakomybės sąlygos. Nustatyta, kad civilinės atsakomybės išskirtinai kompensacinė funkcija suponuoja jos paskirtį ir reikšmę – maksimaliai teisingai įvertinant kompensuoti nukentėjusiajam asmeniui patirtus praradimus ar skriaudas, vadovaujantis visiško nuostolių atlyginimo principu. Civilinės atsakomybės taikymas yra atsakingas procesas, todėl siekiant maksimaliai tinkamai kompensuoti nukentėjusiojo asmens turtinio ar neturtinio pobūdžio praradimus, būtina kruopščiai įvertinti bei nepažeisti žalą padariusio asmens interesų. Taikant civilinę atsakomybę, privaloma ne tik įvertinti visas civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, bet ir atsižvelgti į kitas reikšmingas aplinkybes bei detales, turinčias įtaką žalos padarymo faktui ir mastui, siekiant suderinti abiejų šalių visapusišką interesų pusiausvyrą.

2. Civilinės atsakomybės raida lėmė tvirtai įsitvirtinusių civilinės atsakomybės dualizmo poziciją, išskiriant iš sutarties kylančias prievoles ir iš delikto kylančias prievoles, atitinkamai sąlygojančias konkrečios civilinės atsakomybės rūšies taikymą. Nepaisant vieningos civilinės atsakomybės kompensacinės funkcijos, sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio kontekste ryškėja skirtingi šių atsakomybių taikymo aspektai, ypač esant vienodam pagrindui kartu taikyti tiek sutartinę, tiek deliktinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas. Sutarčių teisės ir deliktų teisės ginami interesai tapatinami per civilinės atsakomybės prizmę, tačiau iš esmės yra skirtingi bei lemia skirtingą pačių teisinių santykių dalyvių požiūrį bei galimybes naudotis vienos ar kitos civilinės atsakomybės rūšies teikiamomis teisinės apsaugos priemonėmis. Skirtingi sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo aspektai ne retu atveju lemia nukentėjusiojo asmens iniciatyvą pasinaudoti esančiu teisinio reglamentavimo vakuumu (nesant įstatyminio sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdo įtvirtinimo) bei savo reikalavimo teisę grįsti palankesnėmis civilinės atsakomybės formomis.

3. Egzistuojantys sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo skirtumai turi tiesioginę įtaką sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencinės situacijos

susiformavimui. Teisės doktrinoje nėra konceptualiai pagrįsto vieningo sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdo, todėl siūlomi sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai tėra rekomendacinio bei alternatyvaus pobūdžio. Teisės doktrinoje bendra pozicija, jog sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima, yra teorinė, deklaratyvi ir abstrakti, kadangi tie patys teisės doktrinos atstovai pripažįsta sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencinių situacijų neišvengiamumą bei civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų priešpriešą. Paprastai įvairių valstybių įstatymų leidėjai nėra linkę įstatyminiu lygmeniu įtvirtinti konkrečių sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurenciją išsprendžiančių taisyklių, todėl teisės akademikų pateikti pasiūlymai šiais klausimais yra svarbi teismų argumentacijos dalis nagrinėjant konkrečias civilines bylas dėl civilinės atsakomybės taikymo.

4. Nekvestionuojamas teismų praktikos vaidmuo taikant bei aiškinant civilinės atsakomybės teisės normas. Dar labiau nekvestionuojama vieningos teismų formuojamos praktikos svarba. Visgi sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos kontekste teismų praktika nemaža dalimi klausimų neturi vieningos pozicijos. Teismų praktikoje aktyviai yra naudojami teisės doktrinos siūlomi sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai, tačiau vengiama suformuoti vienintelio sprendimo būdo taikymo praktiką. Sprendžiant sutartinės ir deliktinės atsakomybės teisės normų santykį yra pateisinamas ir skatinamas aktyvus teismo vaidmuo. Pripažintina, kad teismai sėkmingai derina sutarčių teisės ginamus esminius laisvos sutarties šalių valios, sutarties privalomumo ir kitus principus bei esminį deliktinės atsakomybės ginamą *restitutio in integrum* principą. Tais atvejais, kai šalys linkusios pasinaudoti joms palankesnėmis konkrečios civilinės atsakomybės rūšies taikymo sąlygomis ir/ar net piktnaudžiauti savo reikalavimo teisės pagrindu, sveikintinas aktyvus teismo vaidmuo visapusiškai vertinti absoliučiai visas reikšmingas faktines aplinkybes bei tikrąją šalių valią, elgesį ir ketinimus sutartinės ir deliktinės atsakomybės taikymo klausimais, t. y. ragintina teismo *ex officio* vaidmuo ir iniciatyva kvalifikuoti teisinį santykį, neapsiribojant nukentėjusiojo asmens pasirinktu teisiniu ieškinio pagrindu. Visgi teismų sprendimai sudaro prielaidas išskirti bendrą tendenciją – esant konkurencijos situacijoms teismai Lietuvoje linkę prioritetą teikti deliktinei atsakomybei.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.
4. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 94-4246.
5. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1964, Nr. 19-138.

Užsienio valstybių teisės aktai:

1. Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1951, p. 57-63, 124-127.

Travaux préparatoires:

1. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Kluwer Law International, 1991.
2. *Principles of European Tort Law. Text and Commentary*. European Group on Tort Law, European Centre of Tort and Insurance Law. Springer Wien New York, 2005.

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999.
2. ALBANO, Jonathan M. *Contorts: Patrolling the Borderland on Contract and Tort in Legal Malpractice Actions*. Boston College Law Review, 1980, (22).
1. AMBRASIENĖ, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
2. ANDRIULIS, V., et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
3. ASWEGEN, Annel van. *The Concurrence of Contractual and Delictual Liability for Damages: Factors determining Solutions*. Acta Juridica, 1997.
4. ATIYAH, Patrick S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 2003.
5. BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. 2 leidimas. Vilnius: Leidykla MES, 2012.
6. BEALE, Hugh G. *Chitty on Contracto. Volume 1. General Principles*. London: Sweet&Maxwell, 2004.
7. BERMAN, Harold J. *Teisė ir revoliucija. Vakarų teisės tradicijos formavimasis*. Vilnius: Pradai, 1999.
8. BUSSANI, M.; PALMER, V. V. *Between Contract and Tort: Pure Economic Loss in Europe. Comparative Remedies for Breach of Contract*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005.
9. CANE, Peter. *Tort Law and Economic Interests*. Oxford: Clarendon Press Oxford, 1991.

10. CHRISTAS, A., et al. *The Boundary between Torts and Contracts: A Law and Economics Perspective*. Economic Analysis of the DCFR, Munich: Sellier. European Law Publishers, 2010.
11. CIRTAUTIENĖ, Solveiga. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia, 2008.
12. CLARKE, P.; CLARKE, J.; ZHOU, M. *Contract Law. Commentaries, Cases and Perspectives*. Oxford: University Press, 2008.
13. COX, Margaret. *A Light in the Darkness: Discerning the Border between Tort and Contract Claims in Texas Law*. South Texas Law Review, 1999, Nr. 40.
14. DEAKIN, S.; JOHNSTON, A.; MARKESINIS, B. *Tort Law*. Sixth Edition. Oxford: Clarendon Press, 2008.
15. DORNSEIFER, F., et. al. *Corporate Business Forms in Europe*. Munich: European Law Publishers GmbH, 2005.
16. FEDTKE, J.; MAGNUS, U. *Liability for Damage Caused by Others under German Law. Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*. Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003.
17. FEINMAN, Jay M. *The Significance of Contract Theory*. Cincinnati Law Review, 1990, Nr. 58.
18. FLEMING, John G. *Tort in a Contractual Matrix*. Osgoode Hall Law Journal, 1995, Nr. 33(4).
19. GILEAD, Israel. *Non-Consensual Liability of a Contracting Party: Contract, Negligence, Both, or In-Between?* Theoretical Inquiries in Law, 2002, Nr. 3(2).
20. GORDLEY, James. *Foundations of Private Law. Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*. Oxford: University Press, 2006.
21. GREIČIUS, Rimgaudas. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007.
22. HART, Merwin K. *Tort or Contract?: New Jersey's Simultaneous Expansion and Dilution of Contract Theory*. Rutgers Law Review, 1995, Nr. 26(2).
23. HUTCHISON, D.; VISSER, D. P. *Lillicrap Revisited: Further thoughts on Pure Economic Loss and Concurrence of Actions*. The South African Law Journal, 1985, Nr. 102.
24. IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Civilinės atsakomybės dualizmo prigimtis*. Vilnius, Societal Innovations for Global Growth, 2012.
25. IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai*. Jurisprudencija, 2015, Nr. 22(2).
26. IVANAUSKIENĖ, Evelina. *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.
27. JAFFEY, Peter. *Damages and the Protection of Contractual Reliance. Contract Damages. Domestic and International Perspectives*. Oxford: Hart Publishing, 2008.
28. JAKUNTAVIČIŪTĖ, Gintarė. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
29. JONAITIS, Marius. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
30. JUŠKEVIČIUS, J.; RUDZINSKAS, A. *Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo Lietuvoje ir Italijoje ypatumai*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 12(114).
31. KELLAM, Jocelyn. *The Contract – Tort Dichotomy and a Theoretical Framework for Product Liability Law*. Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2010.
32. KLIMAS, E.; JURGAITIS, V. *Pareigos bendradarbiauti principo aiškinimas ir turinys šiuolaikinėje sutarčių teisėje*. Socialinių mokslų studijos, 2011, Nr. 3(1).

33. KOFFMAN, L.; MACDONALD, E. *The law of contract*. Oxford: University press, 2007.
34. KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012.
35. KOZIOL, H.; VOGEL, K. *Liability for Damage Caused by others under Austrian Law. Unification of Tort Law: Liability for Damage caused by others*. Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003.
36. KUČINSKAS, L.; PAKALNIŠKIS V.; RASIMAVIČIUS, P., et al. *Tarybinė civilinė teisė*. T.2. Vilnius: Mintis, 1988.
37. LAHE, Janno. *The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict*. *Juridica International*, 2004, Nr. 9.
38. LAZAUSKAITĖ, Rūta. *Nuo šalių valios priklausantys sutartinės atsakomybės ribojimai*. Daktaro disertacija, soc. mokslai: teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
39. LEWIS, Colleen P. *Law of employment, practises and analysis*. London: Kogan Page, 1998.
40. LITVINOFF, Safil. *Contract, Delict, Morals and Law*. *Loyola Law Review*, 1999, Nr. 45(1).
41. LOUBSER, Max. *Concurrence of Contract and Delict*. *Stellenbosch Law Review*, 1997, Nr. 2.
42. MACHOVENKO, Jevgenij. *Teisės istorija*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013.
43. MAKSIMAITIS, Mindaugas. *Užsienio teisės istorija*. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002.
44. MENYHARD, Attila. *Eastern Tort Law. European Private Law: A Handbook*. Stampfli Publishers Ltd., 2009.
45. METTARLIN, Daniel N. *Contractual and Delictual Responsibility in Quebec the Rediscovery in Contract*. *McGill Law Journal*, 1961, Nr. 8(1).
46. MIKELĖNAS, Valentinas. *Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996.
47. MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
48. MIKELĖNAS, Valentinas. *Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas šiuolaikinės globalizacijos kontekste. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007.
49. MIKELĖNAS, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
50. MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Naujasis civilinis kodeksas*. Vilnius: Justitia, 2002.
51. MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2004.
52. MIZARAS, Vytautas. *Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007.
53. NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007.
54. O'CONNELL, Jeffrey. *The Interlocking Death and Rebirth of Contract and Tort*. *Michigan Law Review*, 1977, Nr. 75(4).
55. OLIVIER, Pierre. *The Tortification of Contract*. *Acta Juridica*, 2000.
56. PAKALNIŠKIS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
57. POSTEMA, Gerald J. *Philosophy and the Law of Torts*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

58. RAFFERTY, Nicholas. *Concurrent Liability in Contract and Tort: Recovery of Pure Economic Loss and the Effect of Contributory Negligence*. Alberta Law Review, 1982, Nr. 10(2).
59. SEIN, Karin. *Damage Arising from Defect in Object of Contract to Creditor's Absolute Legal Rights: Contractual or Delictual Liability?* Juridica International, 2005, Nr. 10.
60. SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija*. Vilnius: Justitia, 2008.
61. SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, Simona. *Grynai ekonominio pobūdžio žala specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje*. Jurisprudencija, 2009, Nr. 118.
62. SHRAM, John G. *Contract Law. The Collision of Tort and Contract Law: Validity and Enforceability of Exculpatory Clauses in Arkansas*. UALR Law Review, 2006, Nr. 28.
63. SIEBURGH, Carla H. *Western Law of Contract. European Private Law: A Handbook*. North Carolina: Carolina Academic Press, 2009.
64. SWANTON, Jane. *The Convergence of Tort and Contract*. Sydney Law Review, 1989, Nr. 12.
65. TREITEL, Guenter H. *Remedies for Breach of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1988.
66. VAIŠVILA, Alfonsas. *Teisės teorija. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014.
67. VAN ROSSUM, Madeleine. *Concurrency of contractual and delictual liability in a European perspective*. European Review of Private Law, 1995, Nr. 4.
68. VALIKONYTĖ, I.; LAZUTKA, S.; GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga, 2001.
69. VERIKAS, Andrius. *Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sveikata*. Jurisprudencija, 2006, Nr. 11 (89).
70. VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts*. Oxford: Clarendon Press, 2003.
71. VOLODKO, Renata. *Neturtinės žalos identifikavimo ir įrodinėjimo problemos*. Vilnius: Justitia, 2008, Nr. 2 (68).
72. WHITTAKER, Simon. *Liability for Products. English Law, French Law, and European Harmonisation*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
73. ZOGG, Samuel. *Accumulation of Contractual and Tortious Causes of Action Under The Judgements Regulation*. Journal of Private International Law, 2013, Nr. 9(1).
74. МАКЕЕВ, В. В.; ГОЛОВКО, А. Г. *Частное право Древнего Рима*. Ростов на Дону: Издательский центр „МарТ“, 2002.
75. СМІРНОВА, Марія А. *Соотношение договорной и деликтной ответственности в гражданском праве Российской*. Юридические лица: Ответственность за нарушение обязательств, Институт государства и права РАН; МЗ Пресс, 2004.

Elektroniniai dokumentai:

1. MIZARAS, Vytautas. *Civilinės atsakomybės bendrieji klausimai* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/tf/v.mizaras/dokumentai/PT_6tema.pdf>.
2. UNIDROIT PRINCIPLES of international commercial contracts [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>.

3. VON BAR, C.; DROBNIG, U. *Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they prelate to Contract Law. Submitted to the European Commission – Health and Consumer Protection Directorate – General*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/study.pdf>.

4. ДИАКОНОВ, Владимир В. *Гражданское право РФ (Общая часть) учебное пособие*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.allpravo.ru/library/doc99p/instrum959/>>.

Lietuvos teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *1996 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje V. B. v. B. L., Nr. 3K-221/1996*.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos sužalojus asmenį, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę apžvalga“. *Teismų praktika*, 1997, Nr. 6.

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl LR CK 7 str., 7¹ str. ir LR visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas, apžvalga. *Teismų praktika*, 1998, Nr. 9.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos taikant paskirtų bausmių vykdymo atidėjimą, apžvalga. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 13.

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos taikant įstatymus dėl atlyginimo turčinės žalos, padarytos eismo įvykio metu, apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2000, Nr. 13.

6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2001 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje B. R. v. Metalinių garažų bendrija „Baltupiai“, Nr. 3K-3-725/2001*.

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2001 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje L. M. S. v. Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninė, Nr. 3K-3-1140/2001*.

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2002 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB (duomenys neskelbtini) v. S. K., Nr. 3K-3-1446/2002*.

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. *2002 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Ž. S. v. 553 GNS bendrija, UAB „Biveka“, Nr. 3K-7-1156/2002*.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2003 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje V. P., J. S. v. I. G., Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės Kauno filialas, Nr. 3K-3-109/2003*.

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2003 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Olandijos įmonė „Apollo Melkprodukten“ b. v. v. UAB „Rainio transportas“, UAB DK „Lindra“, UAB DK „Ergo Lietuva“, Nr. 3K-3-730/2003*.

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2003 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Ermilas“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ Vilniaus elektros tinklų filialas, Nr. 3K-3-823/2003*.

13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2004 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje D. M. v. R. O., UAB „Baltik garant“, Nr. 3K-3-475/2004*.

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. *2004 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v.*

- UAB „Senovė“, UAB „Merkio statyba“, UAB „Pro Kapital Vilnius Real Estate“, UAB „Seesam Lietuva“, Nr. 3K-7-466/2004.*
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *A. A., G. A. v. N. J., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-86/2005.*
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *D. V. v. J. R., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-174/2005.*
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. N., V. J., G. J., N. M. (N. M.), R. Ž., valstybė, atstovaujama Teisingumo ministerijos, Nr. 3K-7-119/2005.*
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2005 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *M. J. v. Z. Č., UAB „ERGO Lietuva“, Nr. 3K-7-159/2005.*
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „ERGO Lietuva“, UAB „Ritranspeda“, Nr. 3K-3-503/2005.*
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. Vilniaus universiteto Santariškių klinika, Nr. 3K-3-556/2005.*
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje *J. V. v. N. K., Nr. 3K-3-588/2005.*
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Estinos arka“ v. AB „Pagirių šiltnamiai“, Nr. 3K-3-364/2006.*
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *JAV įmonė Autodesk Inc. v. UAB „Arginta“, Nr. 3K-3-422/2006.*
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė sesija. 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006.*
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *B. V.-F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, Nr. 3K-3-353/2007.*
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mituvos statyba“ v. UAB „Lempura“, Nr. 3K-3-427/2007.*
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *T. S. v. UAB „Nidulus“, Nr. 3K-3-26/2008.*
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Forte baldai“ v. UAB „Neiseris“, Nr. 3K-3-70/2008.*
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. M. Š. v. VĮ Registrų centro Kauno filialas, antstolė L. U. D., Nr. 3K-7-59/2008.*
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „IF draudimas“ v. P. V., Nr. 3K-3-268/2008.*
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Lit-Invest“ v. UAB „Paribys“, Nr. 3K-3-58/2009.*

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „Artūro transportas“, UAB „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-165/2009.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ferteksos transportas“ v. Baltarusijos Respublikinė unitarinė įmonė „Gamybinis susivienijimas“, „Belaruskalij“, Nr. 3K-3-273/2009.

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje D. B. v. VšĮ „Kauno medicinos universiteto klinikos“, Nr. 3K-3-408/2009.

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje AS If P&C Insurance v. UAB „G4S Lietuva“, Nr. 3K-3-458/2009.

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rolvika“ v. UAB LVS ir AB DnB NORD bankas, Nr. 3K-3-90/2010.

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje M. P., B. P., I. P., E. P. v. VšĮ „Marijampolės ligoninė“, Nr. 3K-3-77/2010.

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje S. R. v. UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, Nr. 3K-3-53/2010.

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. UAB „Veritas ana“, Nr. 3K-3-118/2010.

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje V. P., R. P., G. P., I. P., S. B., A. B. v. UAB „TEZ TOUR“, Nr. 3K-3-201/2010.

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje S. P. v. R. L., Lietuvos valstybė, atstovaujama Sveikatos apsaugos ministerijos, Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-184/2010.

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Telegausa“ v. UAB „TELE2“, Nr. 3K-3-176/2010.

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tikroji vaivorykštė“ v. AB „Lituanica“, Nr. 3K-3-52/2011.

45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011.

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baltic Agro“ v. antstolis J. K., Nr. 3K-3-41/2012.

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje J. S. v. S. G., Nr. 3K-3-192/2012.

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Ukmergės rajono savivaldybė, UAB „Ukmergės šiluma“, UAB „Dainavos energetika“ v. UAB „Energinis taupymo centras“, UAB „Miesto energija“, Nr. 3K-3-212/2012.

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje A. Č., B. Č. v. M. M., Rokiškio rajono Savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-214/2012.

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje G. K. v. UAB „Kauno autobusai“, UAB DK „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-300/2012.

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje I. P., A. P. v. Ž. Ž., Nr. 3K-3-358/2012.

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Office M3“ akcininkas D. V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje M. V., A. V. v. VšĮ „Klaipėdos vaikų ligoninė“, LSMUL VšĮ „Kauno klinikos“, Nr. 3K-3-553/2013.

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R., Nr. 3K-7-124/2014.

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje V. M., M. M. v. BUAB „VVARFF-JOLDIJA“, AB „Swedbank“, Nr. 3K-3-167/2014.

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje E. V., J. V. v. AB „Swedbank“, Nr. 3K-3-226/2014.

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Namų priežiūros centras“ v. UAB „Schindler-Liftas“, Nr. 3K-3-257/2014.

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. UAB „Statybų kryptis“, V. G., A. J., Nr. 3K-3-389/2014.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje G. K., V. T. v. AB DNB bankas, Nr. 3K-3-88-684/2015.

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje AB „SEB bankas“ v. BUAB „Auto1“, UAB „Auto1 Logistics“, R. V., UAB „Įmonių bankroto administravimo ir teisinių paslaugų biuras“, „BTA Insurance Company, SE“, Nr. 3K-3-118-219/2015.

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Construction Ace“ v. UAB „Norfos mažmena“, Nr. 3K-3-221-219/2015.

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB „Lituka“ ir Ko, UAB DK „PZU Lietuva“, K. K., D. Č., V. J., P. Č., K. K. įmonė, „Ergo Insurance SE“, Nr. 3K-3-290-706/2015.

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gaumina“ v. UAB „Raminora“, Nr. 3K-3-327-687/2015.

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje G. S. v. UAB „Bilietų pasaulis“, UAB „Lasteka“, Nr. e3K-3-492-313/2015.

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje „If P&C Insurance AS“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-563-687/2015.

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“, UAB „Krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-582-916/2015.

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Merkys“ v. UAB „Balticum TV“, Nr. 3K-3-589-684/2015.

68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „MEC Gruppen“ v. R. I., Nr. 3K-3-276-248/2016.

69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje I. D. v. UAB „Šiaulių chirurginės pagalbos centras“, Nr. 3K-3-292-686/2016.

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. J. S., Nr. e3K-3-307-701/2016.

71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje BUAB „Miesto tvarka“, UAB „Klaipėdos miesto tvarka“, A. B., Nr. 3K-3-326-695/2016.

72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „TAEM Urbanistai“ v. UAB „Toksida“, UAB „Sweco Lietuva“ ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, Nr. e3K-3-526-248/2016.

73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Anatara“ v. UAB „Limedika“, Nr. e3K-3-47-248/2.

SANTRAUKA

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykis

Civilinei atsakomybei nuo senovės romėnų teisės laikų yra būdingas dualizmas, t. y. jos skirstymas į sutartinę ir deliktinę atsakomybę. Sutartinė atsakomybė taikoma tik sutarties šalims, o deliktinė atsakomybė atsiranda nesant sutartiniams teisiniams santykiams. Iš pirmo žvilgsnio tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taikymo pagrindai yra aiškūs, tačiau, iš kitos pusės, neišvengiamos situacijos, kai už tam tikrą teisės pažeidimą galima ir sutartinę, ir deliktinę civilinę atsakomybę. Tokiu atveju kyla klausimas, kurią civilinės atsakomybės rūšį reikėtų taikyti, todėl nagrinėtinas sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykis.

Tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje laikomasi bendros nuomonės, kad konkurencija tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės negalima. Tokia pozicija yra formaliai deklaratyvi, kadangi tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje pripažįstama, kad šiuolaikinėje visuomenėje neįmanoma išvengti sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos.

Teisės doktrinoje sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurenciją siūloma spręsti taikant vienai iš atsakomybės rūšių prioritetą kitos atžvilgiu. Nesant teisinio reglamentavimo, įtvirtinančio sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdą, svarbiausias vaidmuo tenka teismams.

Teismų formuojama praktika sutartinės ir deliktinės atsakomybės santykio klausimais yra kintanti, kadangi nėra vieno teisingo bei racionalaus sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdo. Kiekvienu atveju teismams tenka individualiai vertinti konkrečias faktines aplinkybes bei tikruosius šalių ketinimus ir spręsti sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencinę situaciją atsižvelgiant į bendruosius civilinės teisės ginamus teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais.

SUMMARY

Relation of contractual and non-contractual liability

Civil liability was always divided in two types: contractual and non-contractual liability. Civil liability is applicable only to the parties of a contract, while non-contractual liability is applied to parties which are not bounded by contract. At first sight, the basis of both liabilities is clear, but on the other hand the situations may occur when a legal wrong may result in a contractual or non-contractual liability. In such cases it is not clear which type of civil liability should be applied, therefore the master thesis analyses the relation of contractual and non-contractual liability.

Legal doctrine and practise stands for opinion that competition between both types of liabilities should not be considered as an option. Nonetheless, this opinion does not reflect the realities of society, which cannot avoid competition between contractual and non-contractual liability.

Legal doctrine proposes the solution for the analysed problem – one must give a priority to certain form of civil liability. Without relevant legal regulation, the courts plays an important role in interpreting the relation between contractual and non-contractual liability.

Case law does not offer an universal solution, therefore each individual case must be thoroughly assessed in light of real intentions of the parties and the main principles of law: justice, reasonableness and fairness.